

Vysoká škola ekonomická v Praze

Diplomová práce

2016

Bc. Anežka Horváthová

Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta podnikohospodářská
Studijní obor: Arts Management

Název diplomové práce:

**Možnosti podpory, prezentace a zachování
kulturního statku „České loutkářství – lidové
interpretační umění“**

Autor diplomové práce: Bc. Anežka Horváthová
Vedoucí diplomové práce: PhDr. Zuzana Malcová

P r o h l á š e n í

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma
Možnosti podpory, prezentace a zachování kulturního statku „České loutkářství – lidové interpretační umění“ vypracovala samostatně s využitím literatury a informací, na něž odkazuji.

V Praze dne 5. května 2016

Podpis

Název diplomové práce:

Možnosti podpory, prezentace a zachování kulturního statku „České loutkářství – lidové interpretační umění“

Abstrakt:

Diplomová práce v úvodu stručně seznamuje s historií i současnými tendencemi českého a slovenského loutkářství a představuje legislativní rámec v České i Slovenské republice, který předchází zápisu statku na *Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva (UNESCO)*. Praktická část analyzuje postup přípravy a realizace uznání tradičního loutkářství jako nehmotného kulturního dědictví v České republice a na Slovensku a mapuje společné úsilí těchto států o zápis fenoménu na *Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva*. Na základě provedeného dotazníkového šetření s diváky loutkových představení, loutkářskými soubory a veřejností práce nastiňuje, jaké konkrétní dopady by mohl tento eventuální zápis přinést v budoucnu v sociální, kulturní i ekonomické rovině.

Klíčová slova:

Loutkové divadlo, loutkářská tradice, slovenské a české loutkářství, Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO

Title of the Master's Thesis:

The possibilities of promotion, presentation and preservation of the cultural feature „Czech puppetry – folk interpretational art“

Abstract:

This thesis reflects the history and contemporary changes of Czech and Slovak puppetry and presents Czech and Slovak legislative framework preceding the inscription of the element on the *Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity UNESCO*. The practical part analyses the process of preparation and implementation of recognition of traditional puppetry as an intangible cultural heritage in the Czech and Slovak Republics and maps the joint efforts of these countries to inscribe the phenomenon on the *Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity*. Based on a questionnaire survey among viewers of puppet performances, puppeteers and general public, thesis outlines possible impacts of the eventual inscription of this element at the social, cultural and economic level.

Key words:

Puppet theatre, tradition of puppetry, Slovak and Czech puppetry, Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity UNESCO

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Zuzaně Malcové za odborný dohled, laskavost, ochotu a projevenou vstřícnost při vedení mé diplomové práce. Paní PhDr. Malcové a Ministerstvu kultury České republiky děkuji také za zapůjčení odborné literatury, nominační dokumentace a dalších materiálů týkajících se loutkářství a nemotného kulturního dědictví. Rovněž bych ráda poděkovala loutkohercům a všem dalším účastníkům dotazníkového šetření za zodpovězení mých otázek.

Úvod	9
1. Přehled historie a současných tendencí českého loutkového divadla	11
1.1 Počátky českého loutkářství.....	11
1.2 Vznik pojmu „tradiční lidové loutkové divadlo“.....	12
1.3 Význam amatérských loutkohereckých spolků	12
1.4 Loutkové divadlo v době komunismu	14
1.5 Od roku 1989 po současnost	15
1.6 Statistické údaje o současném loutkovém divadle v České republice.....	18
1.7 Festivaly loutkového divadla pořádané v České republice.....	18
2. Historie a současné působení loutkářů na Slovensku	21
2.1 Zahraníční kočovní loutkáři na Slovensku	21
2.2 Jan Stražan a jeho následovníci	22
2.3 Slovenští loutkáři v době komunismu	24
2.4 Pokračovatelé rodu Anderlovců	25
2.5 Současní slovenští loutkáři navazující na tradici.....	26
2.6 Festivaly loutkového divadla pořádané na Slovensku	28
3. Loutkářství jako nehmotné kulturní dědictví	30
3.1 Péče o nehmotné kulturní dědictví na mezinárodní úrovni	30
3.1.1 Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví.....	30
3.1.2 Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO	32
3.2 Péče o nehmotné kulturní dědictví v České republice	33
3.2.1 Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice	34
3.2.2 Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky.....	36
3.3 Péče o nehmotné kulturní dědictví na Slovensku	38
3.3.1 Koncepce péče o tradiční lidovou kulturu Slovenska	39
3.3.2 Reprezentativní seznam nehmotného kulturního dědictví Slovenska	39

3.4	Zachování „tradičního“ a „lidového“ loutkového divadla	41
3.4.1	„Tradiční lidové loutkové divadlo“ v České republice.....	43
4.	Cesta českého a slovenského loutkářství na seznam UNESCO	44
4.1	„Východočeské loutkářství“	44
4.2	„Tradiční bábkarstvo na Slovensku“	45
4.3	„České loutkářství – lidové interpretační umění“	46
4.4	Příprava nominační dokumentace prvku „Slovenské a české loutkářství“.....	47
4.5	Prezentace a podpora českého loutkářství	49
4.5.1	Prezentace loutkářství v českých muzeích	50
4.5.2	Další možnosti prezentace.....	51
4.5.3	Finanční podpora loutkářství	53
5.	Dotazníkové šetření.....	55
5.1	Strategie dotazníkového šetření.....	55
5.1.1	Výzkumné otázky.....	55
5.1.2	Sběr dat.....	56
5.2	Dotazníkové šetření s loutkoherci	56
5.2.1	Získaný okruh respondentů.....	56
5.2.2	Vyhodnocení dotazníkového šetření	59
5.3	Dotazníkové šetření s veřejností.....	67
5.3.1	Získaný okruh respondentů.....	67
5.3.2	Vyhodnocení dotazníkového šetření	69
5.4	Závěry z dotazníkových šetření	74
	Závěr	76
	Seznam použitých zdrojů	78
	Obrazová příloha	86

Úvod

Název diplomové práce *Možnosti podpory, prezentace a zachování kulturního statku „České loutkářství – lidové interpretační umění“* byl zvolen v souvislosti se zápisem tohoto prvku na *Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky* v prosinci roku 2014. Již dříve, v srpnu roku 2012, byl na Seznam zapsán kulturní statek „*Východočeské loutkářství*“. Cesta za uznáním českého loutkářství jako nehmotného kulturního dědictví však vede ještě dál, tentokrát až za naše hranice. Díky historicky a geograficky danému vzájemnému propojení českého a slovenského loutkového divadla usilují tyto státy o zápis prvku „Slovenské a české loutkářství“ na *Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO* společně. O eventuálním zápisu by měly orgány UNESCO rozhodnout na podzim letošního roku, tj. 2016. V reakci na tyto aktuální snahy jsem si pro svou diplomovou práci stanovila následující hypotézu: „České loutkářství je ohrožený druh umění a jako fenomén reprezentující nehmotné kulturní dědictví vyžaduje zachování a větší úctu.“

Problematicke současného českého loutkového divadla a zápisu „*Východočeského loutkářství*“ jsem se věnovala již v roce 2013 ve své bakalářské práci s názvem „*Proměny české loutkářské tradice a její formy v současnosti*“ a ve své diplomové práci jsem se rozhodla na toto téma volně navázat. Pro celkové uchopení fenoménu českého loutkářství je nezbytné představit loutkářskou tradici v širších historických souvislostech. Proto se v kapitole nazvané „Přehled historie a současných tendencí českého loutkového divadla“ vracím k historickému průzkumu provedenému ve své bakalářské práci a využívám jej pro účely práce diplomové. S pomocí dostupné literatury se rovněž věnuji kořenům a předpokladům vývoje tradičního lidového loutkářství na Slovensku. Podávám také stručný přehled současných českých a slovenských loutkohereckých souborů, loutkových divadel a festivalů.

Dále se v teoretické části věnuji péči o nehmotné kulturní dědictví na mezinárodní úrovni, v České republice a na Slovensku. Popisuji ustavující dokumenty a současné předpisy UNESCO věnující se nehmotnému kulturnímu dědictví včetně jejich aplikace v České a Slovenské republice. Rovněž představuji legislativní rámec pro zápis statku na *Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva*, *Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury ČR* a na *Reprezentativní seznam nehmotného kulturního dědictví Slovenska*. Zabývám se také možnostmi a úskalími, které provází zachování tradičního lidového loutkového divadla jakožto nehmotného kulturního dědictví.

V praktické části analyzuji konkrétní kroky, které předcházely zápisům českého a slovenského loutkářství na národní seznamy nehmotného kulturního dědictví, a posléze se soustředí na proces spojení obou stran a vytváření společné nominační dokumentace prvku „Slovenské a české loutkářství“ k předložení Mezivládnímu výboru pro zachování nemateriálního kulturního dědictví UNESCO. V další části se pokouším zjistit, v jaké míře se projevuje zápis českého loutkářství na národním seznamu a zkoumám možnosti prezentace a podpory tohoto fenoménu.

Platnost hypotézy ověřuji také pomocí dvou dotazníkových šetření – s loutkoherci a veřejností. V obou průzkumech se soustředí na otázku, zda by byl dle dotazovaných zápis „Slovenského a českého loutkářství“ na zmiňovaný seznam UNESCO přínosem a jaké konkrétní dopady bychom v tomto směru mohli očekávat. V dotazníkovém šetření s loutkohereckými soubory se snažím

nalézt odpověď na otázku, zda samotní loutkáři očekávají pozitivní změny v oblasti podpory, uznání, propagace či prezentace jejich činnosti. Chtěla bych také vyzorovat, v jaké míře by dle dotazovaných souborů mohl případný zápis ovlivnit podmínky pro rozvoj českého a slovenského loutkového divadla.

Dílčí cíle práce, po jejichž naplnění bude možné posoudit platnost stanovené hypotézy, tedy jsou:

- podat přehled o historickém vývoji českého a slovenského loutkářství
- ve stručnosti představit současný stav loutkového divadelnictví v České i Slovenské republice
- popsat systém péče o nemotné kulturní dědictví na mezinárodní úrovni, v České republice a na Slovensku
- zjistit, v jakých souvislostech a s jakými omezeními lze v dnešní době vnímat pojmy „tradiční“ a „lidové“ loutkové divadlo
- rozkrýt jednotlivé etapy na cestě s cílem zapsat české a slovenské loutkářství na světový seznam UNESCO
- zhodnotit možnosti prezentace a podpory českého loutkářství
- provést dotazníkové šetření s loutkoherci a veřejností.

1. Přehled historie a současných tendencí českého loutkového divadla

Následující část práce je věnována historickému vývoji i současné situaci českého loutkového divadla. Při výzkumu byly využity dostupné literární zdroje zaměřené na historii českého loutkářství, především publikace divadelní historičky Doc. Mgr. Alice Dubské, CSc. (*1938) a PhDr. Jaroslava Blechy (*1955) a články z časopisu *Loutkář* (Loutková scéna, Československý loutkář). V hojné míře bylo čerpáno z poznatků získaných studiem vývojových etap českého loutkářství při psaní bakalářské práce *Proměny české loutkářské tradice a její formy v současnosti*.¹

1.1 Počátky českého loutkářství

S prvními zmínkami o loutkových představeních odehraných v českých zemích se setkáváme již v 16. století, kdy k nám jezdili evropští kočovní loutkáři. Cestovali se svým divadlem po celé Evropě a hráli loutkami, které si sami vyřezávali ze dřeva. Patřili mezi ně například Johann Schilling z Německa, Adam Kloss z Anglie, Joan Bapista, Gírlamo Renzi a Josef Antonín Geissler z Itálie či Jozef Anton Stranitzký, Johann Hilverding, Mathias Unger a Johanna Ludmila Puschmannová z Rakouska (Dubská, 2004, s. 21-25).

Zahraniční loutkáři postupem času inspirovali ke hraní loutkového divadla také Čechy, kteří začali hrát přibližně od druhé poloviny 18. století. Nejstarší známý český loutkář je Jan Jiří Brát (1724-1805) z východních Čech. Mezi české loutkářské rody patřili Kopečtí – konkrétně Matěj Kopecký (1775-1847) z jižních Čech (viz Obr. 1 a 2), Dubští, Flachsové, Vídové, Maiznerové, Lakronové, Finkové, Kočkové, Malečkové, Trnkové, Šimkové či Kludští (Dubská, 2013, s. 16-21). Pocházeli většinou z nižších sociálních vrstev, často to byli vysloužilí vojáci a putovali po našich krajích s vozíkem, na kterém měli naloženy marionety a jednoduché skládací divadlo (Šesták, 2000, s. 5). Po vzoru evropských marionetářů sami ovládali všechny loutky a každé postavě propůjčili svůj hlas měněný do nejrůznějších poloh (Dubská, 2013, s. 16-17). Jezdili od vesnice k vesnici po jarmarcích a krčmách a hráli většinou adaptace klasických světových děl, jakými jsou například *Doktor Faust*, *Jenováfa* nebo *Don Šajn* (Bezdek, 1983, s. 9). Texty her se předávaly ústní tradicí mezi příslušníky loutkářských rodů, později je někteří gramotní členové rodiny zapisovali (Šesták, 2000, s. 5).

V počátcích se v repertoáru kočovných loutkových divadel vůbec nevyskytovaly pohádky ani nadpřirozené bytosti. Inspirací pro loutkáře byli potulní komedianti, žongléři a kramáři, kteří ke svým písním a historkám využívali loutky spíše pro ilustraci či umocnění vypravování. Častými tématy loutkových her byly rytířské příběhy, legendy o světcích a loutkové opery. Mezi české náměty dále patřily lidové obřady, slavnosti a zvyky pohanského původu (zimní a letní slunovrat,

---

¹ Viz HORVÁTHOVÁ, Anežka. *Proměny české loutkářské tradice a její formy v současnosti*. Praha, 2013 [cit. 2016-2-14]. 65 s. Bakalářská práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Podnikohospodářská fakulta – Arts Management. Vedoucí práce PhDr. Zuzana Malcová.

svatby a pohřby apod.), středověké církevní obřady, příběhy ze Starého a Nového zákona, frašky, vesnické komedie, operní libreta a rytířsko-loupežnické hry (Blecha, 2007, s. 3 a Dubská, 2013, s. 19). Rozvoji loutkářství u nás pomohl silný vliv baroka se svým důrazem na expresivnost a smyslové vnímání, osvícenské reformy i obecná touha po emotivních zážitcích a rozšíření duševních obzorů (Černý, 2000, s. 289). Původně italská šlechta toužila mít doma ve svých palácích malou napodobeninu populární barokní opery, loutkáři proto začali tento styl přebírat včetně repertoáru i dekorativní barokní scény s oponou a kulisami. Z Itálie se loutkové divadlo ve stylu barokní opery rozšířilo do Francie a poté do střední Evropy (Hledíková-Polívková, 2006, s. 10-13).

1.2 Vznik pojmu „tradiční lidové loutkové divadlo“

V době národního obrození, přesněji od 70. let 18. století, sehráli čeští lidoví loutkáři působící především na venkově důležitou roli, protože začali představovat své hry v českém jazyce (Dubská, 2004, s. 30). Vlastenecká a buditelská funkce jejich her ovšem nebyla záměrná. Hlavním motivem činnosti kočovného loutkáře byla snaha uživit sebe a svou rodinu, zpravidla velmi početnou; všechny ostatní funkce jeho loutkářských produkcí byly této motivaci podřízeny (Bezdek, 1983, s. 17). Lidové marionetové divadlo se stalo jednou z prvních českých divadelních forem, se kterými se vesnický lid setkával (Blecha, 2007, s. 4).

Venkov byl tehdy s lidovým loutkářstvím úzce spjatý. Loutkářská koncese byla přidělována jen pro menší města a vesnice a loutkářům nebylo povoleno hrát v Praze, Brně ani v lázeňských městech. Hlavním důvodem však bylo to, že loutkáři ve venkovském prostředí sami vyrůstali a cítili se tam dobře (Dubská, 2004, s. 38-39). Později se pro označení loutkářské tvorby vžil pojem „tradiční lidové loutkové divadlo“, protože odpovídalo potřebám venkovského lidu a stalo se na dlouhou dobu jeho neodmyslitelnou součástí (Dubská, 2004, s. 41). Tehdejší loutkáře proto můžeme považovat za nositele tradiční lidové kultury v českých zemích.

Od druhé poloviny 19. století se začínal uplatňovat realismus a romantičtí lidoví loutkáři se museli přizpůsobit jeho novým tendencím. Nejlépe se to podařilo Janu Nepomuku Lašťovkovi (1824-1877), přezdívanému „loutkář Polabí“ či „loutkář-politik“ (Dubská, 2004, s. 120-123). Někteří loutkáři přesto zůstali věrni rodinné loutkářské tradici v duchu romantismu, jako například vnučka Matěje Kopeckého, Arnoštka Kopecká (1842-1914), která dokázala tradiční interpretační styl lidových loutkářů zachovat v čisté podobě (Dubská, 2004, s. 129-130).

1.3 Význam amatérských loutkohereckých spolků

Během 19. století začali ochotničtí loutkáři přebírat kormidlo rozvoje českého loutkářství od kočovných marionetářů a položili tak základy pro budoucí moderní loutkové divadlo (Dubská, 1998, s. 103). Amatérské loutkové scény vznikaly nejčastěji pod vedením tělovýchovné jednoty Sokol, Dělnické tělocvičné jednoty, Orla či Osvětového svazu (Dubská, 1998, s. 137). 19. století přineslo spolu se vznikem loutkářských ochotnických spolků také zrod rodinných loutkových divadel vyráběných výtvarníky i „podomácku“. Příkladem je rodinné divadlo Mánesů z 30. let 19. století anebo divadélka a loutky Mikoláše Alše. V této době také začaly být vydávány loutkové hry a příručky (Dubská, 1998, s. 97-98).

V roce 1860 byla zavedena povinná školní docházka pro děti od 6 do 14 let a loutkové soubory byly od 70. let zakládány také školami. Loutkové divadlo tak získalo pedagogický aspekt. Již v této době mohla loutková divadla žádat místní či okresní osvětové komise o subvence, k nimž bylo nutné předložit lidovýchovní pracovní plán, a dokázat tak, že loutkové divadlo má cennou vzdělávací funkci (Loutkář, 1930, s. 39-40). Ve 30. letech 20. století úřady dokonce doporučovaly vybudovat jeviště pro loutková divadla v mateřských školách: „...po žádosti Masarykova lidovýchovního ústavu vybízíme, aby okresní školní inspektoři při prohlídkách mateřských škol na výchovné přednosti cenných her loutkových a maňáskových upozorňovali a zjednání jevišť i vydržovatelům mateřských škol doporučovali“ (Veselý, 1930, s. 88).

Ochotnické loutkářské spolky 1. poloviny 20. století se chtěly distancovat od inscenačního stylu i struktury tradičního lidového loutkářství v zájmu hledání vlastního pojetí a nového směřování vývoje loutkového divadla (Dubská, 2004, s. 140). Postupem času narůstala se zájmem o loutkové divadlo také potřeba organizace vysokého počtu loutkářských souborů. V roce 1911 založili loutkáři českých zemí své centrum v „Českém svazu přátel loutkového divadla“, z něhož se roku 1923 vyvinulo „Loutkářské soustředění“ při Osvětovém svazu, hlavním československém lidovýchovním spolku (v roce 1925 přejmenovaném na Masarykův lidovýchovní ústav) a provozovalo svou činnost až do roku 1948 (UNIMA, 1929, s. 4). Byla to nejstarší organizační základna v Evropě, která mapovala činnost československých loutkářských souborů. V roce 1930 bylo napočítáno na 3 200 loutkových divadel školních a spolkových a 50 československých loutkových souborů působících v evropských městech, ale také ve Washingtonu, Clevelandu, San Franciscu či Buenos Aires (Veselý, 1930, s. 37-39). Dne 20. května roku 1929 byla při příležitosti V. sjezdu československých loutkářů založena mezinárodní loutkářská organizace UNIMA (Union internationale des marionettes) se sídlem v Praze jakožto první mezinárodní divadelnická organizace vůbec (UNIMA, 1929, s. 5). Spoluiniciátorem byl Jindřich Veselý, který již od roku 1912 vydával historicky první časopis o loutkovém divadle – časopis Loutkář.

První profesionální loutkový soubor v Československu s názvem „Plzeňské loutkové divadélko prof. Skupy“ byl založen v roce 1930. Vedl jej tvůrce populárních loutek Spejbla a Hurvínka, Josef Skupa (1892-1957). S Josefem Skupou dlouhou dobu spolupracoval výtvarník Jiří Trnka, který využil nabytých zkušeností a v roce 1936 založil na Václavském náměstí v divadle Rokoko první moderní profesionální loutkovou scénu v Praze zvanou Dřevěné divadlo. Hned v následujícím roce však divadlo muselo z ekonomických důvodů svou činnost ukončit.

Během druhé světové války byl zaznamenán velký úbytek loutkohereckých souborů, k čemuž přispěl mimo jiné zákaz činnosti České obce sokolské a Orla. V roce 1946 veřejně působilo 1 500 loutkových scén (Lorman, 1946, s.117). V době okupace, kdy si lidé chtěli více připomínat slavné chvíle české historie, se o slovo zase přihlásili lidoví loutkáři. Důkaz podává časopis Loutková scéna z roku 1947, kde je zdůrazňováno, že by loutkové divadlo mělo zůstat věrné formě, v jaké bylo prezentováno ve svých prvopočátcích lidovými kočovnými loutkáři. „Tak se loutkové divadlo jakožto rozkošně půvabný výtvar a útvar v pravdě lidový zbaví všech bludů svého vývoje a hrdě dokáže světu, že je poctivá jeho dávná sláva, která u nás pochází z dob, kdy zubožený

zotročený lid, mluvící a cítící česky, v té své kruté bídě vzdělanostní a společenské neměl jiného prostředku buditelsky zábavného a výchovného.“ (Stoklas, 1947, s. 53).

1.4 Loutkové divadlo v době komunismu

Po nástupu komunistického režimu v Československu v roce 1948 byl vydán Divadelní zákon (1948), který zrovnoprávnil loutkové divadlo s ostatními divadelními druhy, zrušil soukromé podnikání včetně živností a kočovným loutkářům tak znemožnil samostatné vystupování. Projevovaly se tendence převést amatérské loutkářství na socialistickou organizační základnu, která by plnila ideologický dohled (ČSM, ROH, JZD). Po zrušení Sokola v roce 1952 přešly jeho ochotnické loutkářské soubory pod správu závodních klubů ROH (Sokol, 1998, s. 228).

V tomto následujícím období nesvobody se loutkáři museli zříci svých tvůrčích nápadů a držet se postupů a stylů udávaných novým Ústředním loutkovým divadlem v čele s Janem Malíkem (1904-1980). Ústřední loutkové divadlo (dnešní Divadlo Minor) fungovalo od padesátých let jako organizační a hospodářské centrum pro celou síť nově vzniklých „statutárních“ československých loutkových divadel, z nichž nejvýznamnější a dodnes fungující a oblíbené jsou Naivní divadlo Liberec, Divadlo Alfa Plzeň a Východočeské divadlo (později DRAK) (Horváthová, 2013, s. 16-17).

Ve všech loutkových divadlech zřízených státem byl zpočátku uplatňován jediný umělecký styl - socialistický realismus. Marionety byly nahrazeny javykami vedenými zespu. Jako vzor byl tehdejší loutkářům předkládán S. V. Obrazcov. V Československých loutkářích z roku 1953 se tendenčním jazykem píše o nutnosti „řídít se methodou socialistického realismu a přísně dbát hlediska lidovosti, třebas i při provedení té nejjednodušší scénky pro děti. Dbát na to, abychom svým uměním skutečně sloužili lidu. Loutkářské soubory mohou a musí mít velký vliv na naši mládež.“ (Československý loutkář, 1953, s. 226).

V této době se začalo uvažovat o nutné profesionalizaci velkého počtu amatérsky působících loutkářů v tehdejší Československu a v roce 1952 byla proto založena Katedra loutkářství na Divadelní fakultě Akademie múzických umění v Praze, jakožto světově první vysokoškolské učiliště zaměřené na loutkové umění. První léta na katedře byla úzce provázána s Ústředním loutkovým divadlem – k vyučujícím profesorům patřili např. Josef Skupa, dr. Jan Malík, dr. Erik Kolár, vedoucí katedry Vojtěch Cinybulk, tajemník Zdeněk Bezděk a další (Horváthová, 2013, s. 17). V současné době nese název *Katedra alternativního a loutkového divadla* a obor loutkářství zde již není prioritou. Dle informací na svých webových stránkách katedra „na jedné straně čerpá z mnohaleté pedagogické zkušenosti loutkářsky orientované vysoké školy a na straně druhé se opírá o tendence, které mají své kořeny v divadelní avantgardě a v hnutí „otevřeného divadla“ (Katedra alternativního a loutkového divadla, 2016).

Od 50. let se loutkové divadlo začalo „odkrývat“ a vodící herci již byli přiznaným prvkem spolupodílejícím se na celkovém vyznění loutkových představení. Loutka začala být nazírána jako prostředek, znak, který hercům nabízí odlišné možnosti a kvality vyjádření, než které má k dispozici činoherní divadlo. Postupná redukce loutky, „otevřené divadlo“ a objevování vztahu loutkoherce

– loutka jsou považovány za první znaky „alternativních tendencí“ projevujících se v loutkovém divadle dodnes (Horváthová, 2013, s. 17-18).

Uvolnění v 60. letech umožnilo obrátit se zpět k tradičním českým marionetám a k původním námětům her, což se výrazně projevilo ve statutárním Východočeském loutkovém divadle, které roku 1968 dostává nový název – Divadlo DRAK (Divadlo rozmanitostí, atrakcí a komedie) (Horváthová, 2013, s. 19). Profesionální loutkáři z Hradce Králové, Liberce či Plzně se začali vracet k půvabu tradičních lidových loutkářů a nechávali se jimi inspirovat (Dubská, 2004, s. 140). V 70. a 80. letech zažívá scénografie loutkového divadla bouřlivý rozvoj a také loutky získávají řadu nových podob. Svůj podíl na výtvarných proměnách divadel nese především výtvarník Petr Matásek z Divadla DRAK a absolvent loutkářské katedry DAMU Alois Tománek. Opět nastává propojení loutky s tradičním uměleckým řezbářstvím (Horváthová, 2013, s. 19).

1.5 Od roku 1989 po současnost

Loutková divadla v České republice se dnes dělí na profesionální statutární divadla, poloprofesionální nezávislé soubory a amatérské soubory. Po skončení komunistické diktatury byla některá statutární loutková divadla zrušena (např. Krušnohorské v Teplicích, loutkové divadlo v Karlových Varech a v Mariánských Lázních). Deset profesionálních divadel původně zřízených státem přežilo dodnes, změnilo jen zřizovatele (dnes jsou zřizována městy) a své názvy - např. Divadlo Minor Praha, Divadlo Radost Brno, Naivní divadlo Liberec či Divadlo loutek Ostrava.

V České republice působí také řada stálých scén pravidelně hrajících od podzimu do jara loutková představení určená pro rodiny s dětmi (např. Umělecká scéna Říše loutek v Praze, Tradiční loutkové divadlo Zvoneček v Kulturním centru Novodvorská v Praze, loutkový soubor Kováček v Národním domě na Smíchově v Praze, loutkářský spolek Kacafírek ve Spolkovém Domě v Chrudimi, loutkový spolek Říše loutek v Kulturním domě v Kroměříži, Spolek loutkářů v Lounech v Loutkovém divadle v Lounech, loutkářský spolek Před Branou v loutkovém divadle v Rakovníku, Spolek třeboňského loutkového divadla v Loutkovém divadle v Třeboni, loutkový soubor Pomněnka v loutkovém divadle v Dolní Pustevně atd.).

Většina dnešních samostatně působících loutkohereckých souborů však nemá svou stálou scénu, soubory proto za dětmi dojíždějí, což má svá pozitiva i negativa. Loutkové soubory pocházející z menších lokalit provozují „zájezdové divadlo“ kvůli omezené divácké poptávce v místě jejich bydliště a z touhy setkávat se a konfrontovat svou tvorbu s širším publikem i s ostatními soubory. Nevýhodami dojíždění bývají náklady na dopravu, časová náročnost, nutnost mobilního divadla, větší opotřebování loutek a kulis apod. Na druhou stranu však častá změna prostředí loutkáře v mnohém obohacuje, přináší jim možnost poznávat stále nové typy publika a zahrát i těm dětem, které by se s loutkovým divadlem jinak neselekaly (Horváthová, 2013, s. 33).

Současná tvorba loutkových divadel je bohatá a značně rozmanitá. Vznikla a stále vzniká velká řada nových nezávislých loutkohereckých souborů. Existují loutkoherci, kteří stále hrají s dřevěnými marionetami v loutkovém divadle s kukátkem i zcela nové formy loutkového divadla. Díky tomu, že loutky nabízí způsob vyjádření korespondující se současnými alternativními

tendencemi divadla jako takového, přibývá inscenací pro dospělé publikum a loutkových souborů, které loutkové divadlo pojmají inovátorsky. Loutkáři využívají například plyšové hračky, bizarní předměty, papírové kreslené postavičky, prvky nového cirkusu, moderní technologie, videoprojekce apod. (Horváthová, 2013, s. 19-20).

V následující části bych chtěla blíže představit některá z nejvýraznějších českých loutkových divadel – Naivní divadlo Liberec, Divadlo DRAK a Divadlo Minor – jako tři zástupce profesionální scény, a tři nejvýznamnější současné nezávislé soubory v oblasti loutkového divadelnictví (jak je označila Kateřina Lešková-Dolenská v publikaci *Živé dědictví loutkářství* (Lešková-Dolenská, 2013, s. 81) – Buchty a loutky, Divadlo bratří Formanů a Divadlo Continuo.

Naivní divadlo Liberec

Dle publikace *Živé dědictví loutkářství* je Naivní divadlo Liberec v současnosti nejúspěšnějším a v zahraničí velmi žádaným tuzemským loutkovým divadlem (Lešková-Dolenská, 2013 s. 93). Divadlo bylo založeno v roce 1949 (svůj dnešní název získalo v roce 1968) jako jedno z prvních profesionálních loutkových divadel v bývalém Československu. Od počátku devadesátých let je ředitelem Naivního divadla Stanislav Doubrava. Divadlo nemá svého stálého režiséra, ale spolupracuje s hostujícími profesionály z jiných loutkových a činoherních divadel. V roce 2012 se v anketě o Cenu Alfréda Radoka umístilo v kategorii *Divadlo roku* na 6. místě. Pro Naivní divadlo je stále ještě typické využívání tradičních marionet. K jeho nejocenenějším inscenacím patří *Alibaba a čtyřicet loupežníků*, *Labutí jezero* či *Krásný nadbasič aneb Požár Národního divadla* v režii Tomáše Dvořáka. Tato hra byla opakovaně uvedena i na jevišti historické budovy Národního divadla a autorka textu, Iva Peřinová, byla za tuto hru nominována rovněž na Cenu Alfréda Radoka. Naivní divadlo Liberec vystupovalo ve většině evropských zemí, v Mexiku, Kanadě i v mnoha asijských státech (Naivní divadlo Liberec, 2016).

Divadlo DRAK

Divadlo DRAK (Divadlo rozmanitostí, atrakcí a komedie; dříve Východočeské divadlo) je inovativním loutkovým divadlem, které spojuje tradiční loutkářství s moderními přístupy. Za svůj umělecký rozvoj a směřování k tradičním formám DRAK vděčí především Janu Dvořákovi, který v 60. letech do repertoáru prosadil klasické loutkové hry jako např. *Posvěcení v Hudlicích* nebo *Johanes doktor Faust*, ale tradici také modifikoval a přinesl novátorské prvky s uvedením *Krysařovy píšťalky* nebo *Enšpíglu*. Jan Dvořák prosazoval divadlo s univerzální věkovou adresou a za jeho působení divadlo začalo stírat hranici mezi dramaturgií určenou pro děti a pro dospělé. Další výraznou osobností spojenou s Divadlem DRAK je Josef Krofta, který zde působil jako ředitel od roku 1971. V roce 2013 získal prestižní divadelní cenu Thálie za celoživotní mistrovství v oboru loutkového divadla, jako historicky první osobnost z loutkářského světa. V roce 2010 divadlo založilo Labyrint s Muzeem loutek a Divadelní laboratoří (Horváthová, 2013, s. 25).

Divadlo Minor

Divadlo Minor je divadelní scénou hlavního města Prahy. Vyvinulo se z Ústředního loutkového divadla založeného v roce 1950 a od roku 2001 sídlí ve Vodíčkově ulici v Praze. Ředitelem Minoru je počínaje rokem 1998 Ing. Zdeněk Pecháček. Divadlo má ve svém programu inscenace různých souborů pro dětské diváky ve všech věkových kategoriích a pořádá také interaktivní výstavy, vzdělávací dílny a diskuse. Minor spolupracuje se studenty i absolventy Katedry alternativního a loutkového divadla DAMU a účastní se mezinárodních divadelních projektů. V prostorách Minoru pravidelně probíhá oborová přehlídka loutkového divadla *Přelet nad loutkářským hnízdem*. Současnou dramaturgyní divadla je Iva Kopecká a mezi režiséry uváděných inscenací patří Jiří Adámek, Jiří Jelínek či Lenka Vagnerová (Divadlo Minor, 2016).

Buchty a loutky

Buchty a loutky jsou souborem využívajícím současné alternativní vyjadřovací prostředky. V roce 1991 jej v Chebu založil Marek Bečka jako spolek absolventů loutkářské katedry, na které dnes působí jako pedagog. Divadlo vystupuje od roku 2002 jako pravidelný host ve Švandově divadle na Smíchově, hraje pro dětské i dospělé diváky a často přepracovává filmová díla do loutkových inscenací (Sedum statečných, Čelisti Reloaded, Psycho Reloaded, Rocky IX apod.) Největším přínosem souboru Buchty a loutky pro české divadlo je prolamování loutkářských tabu zaváděním invenčních prvků – např. mísení neslučitelných druhů a stylů loutek, využívání hraček a potravin, nahodilost a častá improvizace, neustálý kontakt s publikem apod. (Lešková-Dolenská, 2013, s. 87).

Divadlo Continuo

Divadlo Continuo vzniklo v roce 1993 a jeho zakladatelem a režisérem je Pavel Štourač. Divadlo se ve svých inscenacích zaměřuje v první řadě na dospělé diváky a představuje typ divadla site specific. Využívá prvků loutkového, pohybového, experimentálního a tanečního divadla, akrobacie a živé hudby, vždy s nápadnou vizuální stylizací. V roce 1995 zakoupilo statek zvaný Švestkový dvůr v jihočeských Malovicích, který až do roku 2015 rekonstruovalo. Nyní zde má Continuo svou základnu, kde pořádá festivaly, divadelní a taneční představení, koncerty, workshopy pro děti a mezinárodní setkání. Model je inspirován podobnými projekty v zahraničí (Polsko, Francie, Rakousko). V českém kontextu je však jedinečný (Švestkový dvůr, 2016).

Divadlo bratří Formanů

Divadlo bratří Formanů na sebe upozornilo koncem 80. let na Divadelních poutích probíhajících v Praze na Střeleckém ostrově. Ve svých začátcích se inspirovalo kočovným divadelnictvím a tradicí lidových poutí a zábav (barokní opery Sedlák, čert a Bárbán, Prodaná nevěsta). V současné době vytváří fantazijní představení s prvky vizuálního a pohybového divadla s nezaměnitelným výtvarným rukopisem a bohatou variabilní scénografií. Divadlo bratří Formanů hostovalo se svými projekty, z nichž nejznámější je Divadelní loď Tajemství, na mnoha místech České republiky i v zahraničí (Lešková-Dolenská, 2013, 83).

1.6 Statistické údaje o současném loutkovém divadle v České republice

Přesný počet českých profesionálních a amatérských loutkohereckých souborů a jejich odehraných představení (stejně jako subjektů působících v jakékoliv jiné umělecké oblasti) není znám. Žádné statistiky kompletně mapující jejich činnost neexistují, což je zapříčiněno tím, že povinnost registrace loutkových divadel neexistuje a není možné dohledat všechny loutkářské spolky působící v ČR. Publikace Národního informačního a poradenského střediska pro kulturu (NIPOS) – „Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2014, II. díl, Divadla, hudební soubory, výstavní činnost a festivaly“ zahrnuje údaje o činnosti celkem 26 profesionálních divadel a souborů, které mají v repertoáru zařazena loutková představení; například: Divadlo Radost v Brně, Divadlo loutek Ostrava, Divadlo Minor, Naivní divadlo Liberec, Buchty a loutky, Divadlo Alfa Plzeň, Divadlo Kvelb, Studio Damúza, Divadlo DRAK, Umělecká scéna Říše loutek, Divadlo Spejbla a Hurvínka nebo Teátr Víti Marčíka. V roce 2014 byl celkový počet titulů loutkových představení zařazených do repertoárů divadel účastnících se šetření 462, což je z celkového počtu titulů určených pro děti a mládež napříč divadelními žánry (celkově 959) skoro polovina. Profesionálně provozované loutkové divadlo tedy nese nejvýznamnější podíl na profesionální divadelní produkci určené pro děti. Odehraných loutkových představení na mateřských i cizích scénách v ČR bylo v tomto šetření za rok 2014 zaznamenáno 6 211, což je v průměru 17 představení za den. Informační portál českého divadla (divadlo.cz), který provozuje Institut umění – Divadelní ústav, uvádí adresář 111 loutkových souborů, z toho 75 pražských, 5 brněnských a 1 ostravský. Počet samozřejmě opět není úplný, protože na tomto portálu lze nalézt pouze ty loutkoherecké soubory, které se samy přihlásí.

Pro šíření povědomí o loutkovém divadle a jeho rozvoj mají i v současné době velký význam amatérské loutkové soubory včetně dětských. Amatérské soubory se mohou každoročně účastnit krajských postupových přehlídek, ti nejlepší jsou poté vybráni na festival *Loutkářská Chrudim*, který bude blíže popsán níže. Informace o amatérském loutkovém divadle podává např. internetový portál www.loutkarna.cz, na jehož vzniku se podílel NIPOS, resp. jeho útvar pro neprofesionální umělecké aktivity ARTAMA (konkrétně odborný pracovník pro loutkové divadlo, Štěpán Filčík) a několik spolupracujících jednotlivců. Portál uvádí seznam 224 amatérských loutkářských souborů v České republice, jedná se však opět o neúplné číslo vzhledem k tomu, že vychází pouze z počtu souborů ucházejících se o účast v *Loutkářské Chrudimi*. Výraznou osobností vzešlou z amatérské oblasti je například Jiří Jelínek z Hradce Králové, zakladatel loutkového souboru DNO a režisér inscenace *Mami, už tam budem?*, která v roce 2015 získala cenu Erik za nejinspirativnější počín v oblasti loutkového a alternativního divadla.

1.7 Festivaly loutkového divadla pořádané v České republice

Festivaly loutkového divadla jsou důležitými ohnisky v oboru loutkoherectví. Umožňují konfrontaci, výměnu poznatků a zkušeností, nabízejí inspirační zdroje pro potenciální loutkoherce mladé generace a otevíráním nových obzorů působí proti strnulosti loutkářského oboru. Mnohé české festivaly mají dlouholetou tradici a těší se velkému zájmu diváků. Mezi nejznámější současné české festivaly zaměřující se především na loutkové divadlo patří zmiňovaná *Loutkářská Chrudim*,

Skupova Plzeň, Mateřinka v Liberci, *Spectaculo interesse* v Ostravě, *Přelet nad loutkářským hnízdem* v Praze, *Mírotické setkání loutek a budby* v Míroticích, *Ejhle, loutka* v Žamberku, *Vyšehrátky* v Praze, *Loutkářské Letnice* v Přerově, *Dítě v Dlouhé* v Praze a další.

Loutkářská Chrudim

Nejstarší přehlídka amatérských loutkových divadel na světě, Loutkářská Chrudim, se koná každoročně počínaje rokem 1951. V rámci přehlídky probíhají loutková představení souborů vybraných na deseti krajských postupových přehlídkách (např. Skupovy Strakonice, Turnovský drahokam, Pimplení v Plzni, Opavská rolnička, Pražský Tajtrlík, Třebíčské loutkářské jaro apod.), jichž se pravidelně účastní kolem stovky amatérských loutkohereckých souborů. Tyto přehlídky odrážejí zastoupení amatérských loutkářů v jednotlivých regionech, například na Skupových Strakonících vystupují tři až čtyři soubory, zatímco v Hradci Králové bývá až patnáct inscenací. Dvě až tři nejlepší inscenace z Loutkářské Chrudimi jsou poté vybrány na divadelní festival Jiráskův Hronov. Pořadatelé Loutkářské Chrudimi jsou z pověření a za finančního přispění Ministerstva kultury Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS) a jeho útvar ARTAMA, město Chrudim prostřednictvím organizace Chrudimská beseda a občanské sdružení Společnost amatérské divadlo a svět. Cílem této přehlídky je propagovat a kultivovat amatérské loutkové divadlo a vytvořit zde pro něj ohnisko setkávání a vzájemného předávání postřehů a zkušeností. Vedle samotné přehlídky loutkových představení v rámci soutěžní i nesoutěžní sekce festival nabízí veřejné diskuse a odborné vzdělávací semináře s mezinárodní účastí, tvůrčí dílny pro veřejnost, koncerty, projekce apod. (Horváthová, 2013, s. 25-26).

Skupova Plzeň

Festival Skupova Plzeň, v současnosti zvaný „Mezinárodní festival loutkového a alternativního divadla Skupova Plzeň“, je pořádán plzeňským Divadlem ALFA. Spolupřadatelé jsou město Plzeň, Ministerstvo kultury ČR a Sdružení profesionálních loutkářů. Jedná se o nejstarší profesionální divadelní festival v České republice (respektive v Československu). První ročník proběhl již v roce 1967. Po roce 1990 se přehlídky kromě statutárních divadel zúčastňují také soukromé skupiny a jednotlivci. Tradičně se účastní české i zahraniční loutkoherecké soubory i čerství absolventi Katedry alternativního a loutkového divadla DAMU. V souvislosti s proměnou katedry a se současnými tendencemi loutkového divadla byl název festivalu doplněn o slovo „alternativní“ (*Skupova Plzeň*, 2015).

Mateřinka

Loutkový festival „*Mateřinka*“ je jedinou přehlídkou profesionálních loutkových divadel zaměřených v první řadě na předškolní děti ve věkových kategoriích 3-5 a 5-7 let. Festival vznikl v roce 1972 a probíhal střídavě v Českých Budějovicích a v Liberci. Od roku 1991 je pořádán každé dva roky v Liberci a jeho hlavním pořadatelem je Naivní divadlo Liberec ve spolupráci se Statutárním městem Liberec, Sdružením profesionálních loutkářů a Ministerstvem kultury ČR.

V roce 2015 získala Mateřinka ocenění značky kvality EFFE². Festival je otevřen statutárním divadlům, nezávislým skupinám i jednotlivcům z celého světa, aby umožnil uměleckou konfrontaci v širším mezinárodním kontextu. Během let si Mateřinka vydobyla pevné místo mezi evropskými loutkářskými festivaly a pravidelně se jí účastní na základě doporučení výběrové komise kolem patnácti českých a zahraničních divadelních skupin (*Naivní divadlo Liberec*, 2016).

Spectaculo interesse

Mezinárodní festival loutkových a alternativních divadel Spectaculo Interesse je pořádán jednou za dva roky Divadlem loutek Ostrava s finančním příspěvím statutárního města Ostravy. Festival patří k nejvýznamnějším akcím svého druhu ve Střední Evropě, v roce 2015 proběhlo jeho 11. bienále. Účast na této soutěžní přehlídce je považována zahraničními i domácími umělci za vysoce prestižní záležitost. Tříčlenná odborná porota (Nina Malíková, Ida Hledíková a Szilárd Boráros) vybírá z přibližně dvaceti souborů z celého světa jednu nejlepší inscenaci a dvě ceny udělí za specifické výkony a kvality (*Divadlo loutek Ostrava*, 2016).

Přelet nad loutkářským hnízdem

Festival Přelet nad loutkářským hnízdem pořádá České středisko UNIMA a Sdružení pro vydávání časopisu Loutkář ve spolupráci s hlavním městem Prahou, za finanční podpory Ministerstva kultury ČR. Festival probíhá každoročně na podzim v prostorách pražského Divadla Minor a představuje loutkářské soubory, skupiny či sólové interprety z řad statutárních divadel, nezávislých skupin i amatérských scén s inscenacemi pro děti i dospělé. Přehlídka se poprvé konala v roce 1991 a jejím iniciátorem a hlavním organizátorem byl Luděk Richter. O výběru představení rozhoduje na základě ocenění na přehlídkách a festivalech v dané sezoně i na základě doporučení renomovaných loutkářských odborníků výbor střediska UNIMA vedený Ninou Malíkovou. Na konci festivalu bývá tradičně předávána putovní cena *Erik* pro nejlepší loutkářskou inscenaci uvedenou v předchozí sezoně, bez ohledu na to, zda byla či nebyla uvedena na Přeletu. Cenu uděluje České středisko UNIMA na základě hlasování *Poroty třiceti tří P* (P33). P33 má minimálně 33 členů, kteří jsou jmenováni z řad členů Českého střediska UNIMA (deset amatérských a deset profesionálních loutkářů, deset loutkářů z řad nezávislých a statutárních divadel a nezávislí teoretici nespojení s žádným z divadel) (*Přelet nad loutkářským hnízdem*, 2013-2016).

Mirotické setkání loutek a hudby

Kulturní festival Mirotické setkání loutek a hudby probíhá v jihočeských Miroticích každé dva roky. V Miroticích bydlel v letech 1795–1836 loutkář Matěj Kopecký, narodil se zde malíř Mikoláš Aleš, řezbář Mikoláš Sychrovský, skladatel Benedikt Žák a výtvarník Alexandr Seik a nejen na jejich počest Ladislav Loisa Tomeš festival založil. V roce 2015 proběhl 12. ročník festivalu a Josefa Virginie Hněvkovská-Kopecká zde připomněla výročí 240 let od narození svého prapradědečka

---

² EFFE (Europe for Festivals, Festivals for Europe) je projektem Evropské komise iniciovaný Evropskou festivalovou asociací (EFA).

Matěje Kopeckého. Festival je primárně zaměřen na dětského diváka a upřednostňuje rodinná představení. Mezi partnery a dárce festivalu patří Jihočeský kraj, město Mirovice, firmy, živnostníci a jednotlivci, kteří jsou s festivalem spjati (*Mirotické setkání loutek a hudby*, 2015).

2. Historie a současné působení loutkářů na Slovensku

Českému loutkářství a jeho vývoji je věnováno více výzkumů, publikací, článků a odborných prací než loutkovému divadlu na Slovensku, o němž neexistuje dostatečné množství historicky doložených záznamů. Historii slovenského loutkářství se systematicky věnuje Doc. Mgr. Juraj Hamar, CSc. (*1965), Vladimír Predmerský (*1932) či Doc. Mgr. Ida Hledíková-Polívková, PhD. (*1958). O současném slovenském loutkovém divadle podává zprávy například časopis *Loutkář* v rubrice „Zápisník zo Slovenska“, kde ze slovenských autorů pravidelně přispívají výše zmiňovaní historici a teatroložka Mgr. art. Lenka Dzadíková, ArtD. (*1985).

Historie slovenského loutkového divadla je podle Juraje Hamara jednou z nejméně prozkoumaných oblastí tradiční duchovní i umělecké kultury Slováků (Hamar, 2002, s. 213). Také Ida Hledíková poznamenává, že historie fenoménu vzniku marionetového divadla na Slovensku je v širší odborné veřejnosti neznámým jevem (Hledíková, 2010, s. 45). Až díky jejímu pátrání dnes známe jména několika konkrétních zahraničních loutkářů působících na Slovensku.

Pro slovenské loutkářství je typické předávání loutkářského řemesla a zkušeností z generace na generaci. Početné loutkářské rodiny Stražanovců a Anderlovců, o jejichž historii bude pojednáno níže, mají své pokračovatele věnující se dodnes loutkovému divadlu již ve čtvrtých pokoleních.

2.1 Zahraniční kočovní loutkáři na Slovensku

Na území Slovenska působili od poloviny 18. století kočovní loutkáři z evropských zemí, nejvíce z Německa, Rakouska, Itálie, Maďarska a Švédska. Putovali Evropou a necítili se být vázáni k určité kultuře či krajině (McCormick, 2012, s. 312). Hrávali v hostincích a tanečních sálech, na jarmarcích, trzích, poutích a o lidových svátcích (Hledíková, 2010, s. 24-45).

V letech 1760 – 1770 jsou doloženy záznamy o vystoupení německých loutkářů Jozefa Hilverdiga a Alberta Bienfaita na území Slovenska (Predmerský, 1979, s. 9). Dále existuje záznam o loutkářské skupině Franze Josefa Sebastianiho z Německa, která měla vystoupit v roce 1761 v Bratislavě. V 18. století na Slovensku hrával také rakouský loutkář Matthias Unger ze Štýrského Hradce, Franz Passer z Maďarska nebo Roman Waitzhofer (Hledíková–Polívková, 2006, s. 34-36).

V 19. století hrávali v regionech tehdejšího jižního Slovenska především maďarští a němečtí loutkáři (Hledíková–Polívková, 2006, s. 39). V roce 1837 vystoupila v Bratislavě hned dvě loutková

divadla ze zahraničí - skupina švédských loutkoherců – Pratteovců³ a italské Teatro Mundi Gaetana Pecciho z Milána (Hledíková–Polívková, 2006, s. 39-40). Z roku 1842 pochází záznam o maďarském loutkáři Adolfu Hinczovi, který zahrál v Komárně, v roce 1870 vystupoval v Šamoríně s loutkovým divadlem také jeho syn Gusztáv (Hledíková, 2010, s. 30 – 37).

Začátkem 19. století sem začali přijíždět také čeští a moravští loutkáři – například Kajetán Čanda, Ignác Prášek, rodina Dubských, Antonín Homolka, Vincent Verheim, Antonín Maleček a další, kteří vystupovali mimo jiné v Martině, Bratislavě, v okolí Trenčína, Turčianských Teplic, Nítry a Liptovského Mikuláše, v Tatranské a Podtatranské oblasti a svými hrami inspirovali Slováky k zakládání vlastních loutkových divadel (Hledíková–Polívková, 2006, s. 41-48).

V tehdejší době byli lidoví loutkáři považováni spíše za potulné komedianty, podnikatele a šířitele zábavy než za představitele divadelního umění. Na jarmarcích a slavnostech předváděli spolu s loutkovým divadlem často artistické kousky a pouťové atrakce (kolotoče, střelnice apod.) (Hledíková–Polívková, 2006, s. 63-64). Putovali spolu se svými rodinami v maringotkách po slovenských krajích a vystupovali na základě povolení okresních úřadů, případně rychtářů, až do konce 50. let 20. století, kdy jim v souvislosti s novým politickým zřízením byly zrušeny živnosti. Principálem byl nejčastěji otec a rodina mu pomáhala s voděním loutek a stavěním divadla (Hledíková–Polívková, 2006, s. 92). Loutkáři se snažili zhotovit si loutky sami a z finančních důvodů hrávali často jen s jednou sadou loutek (přibližně 12 - 18 kusů), které se daly převlékat, aby se s nimi dalo zahrát i několik her. Většina loutkářů hrávala od jara do podzimu pod širým nebem. Na maringotku připevnili jeviště s dekoracemi a lavice ohradili plentou (*Encyklopedie ULUV*, 2011).

Typicky slovenské byly postavy Gašparka a jeho koně, sedláka Škrholy s palicí a kmotra Trčky. Byli trochu jednoduší, ale ne hloupí, měli dobré srdce, velkou sílu a odvahu. Tyto charaktery reprezentovaly široké lidové vrstvy (vox populi) a byly nositeli folklorních prvků (nářečí, lidová mluva, kroj, hrdinské skutky apod.) Šibal Gašparko byl součástí každého představení a byl kladně přijímaným komickým hrdinou, i když měl mnohé negativní vlastnosti. Nejčastěji vystupoval v roli sluhy vraha, zloděje či zbojníka. Míval drzé ironické připomínky, komolil slovní hříčky, hodně pil a rád jedl a dělal vše ve svůj prospěch. Publikum si ho však oblíbilo nejvíce, podobně jako u nás Kašpárka. Jeho obdobou je v Anglii Mr. Punch, v Itálii Pulcinella, v Holandsku Jan Klaasen, v Maďarsku Vítěz László, v Rusku Petruška, ve Francii Polichinelle, v Turecku Karagöz, v Německu Kasperl apod. (Hamar, 2002, s. 216).

2.2 Jan Stražan a jeho následovníci

Prvním doloženým slovenským loutkářem byl Jan Stražan (1. 7. 1856 Varín – 15. 9. 1939 Trnava), který se loutkářskému umění naučil od českého loutkáře Homolky, který na Slovensku působil. Poprvé se svým divadlem, kterému se říkalo „Velké Gašparkovo divadlo“, Jan Stražan vystoupil roku 1878 ve Vysoké nad Kysucou a stejně jako profesionální kočovní loutkáři z jiných

---

³ Zakladatel loutkářského rodu Pratteovců, Anton Pratte, byl původem Čech, viz Dubská, 2004, s. 37.

zemí používal loutkové divadlo barokního typu s marionetami a za svá vystoupení vybíral vstupné (Predmerský, 1979, s. 13). Putoval po Turci, Liptovské, Oravské a Trenčianské oblasti a spolu s loutkovým divadlem předváděl gymnastická cvičení a provozoval i kolotoče (Hledíková–Polívková, 2006, s. 59).

Díky úsilí Jana Stražana o přizpůsobení se slovenskému publiku a jeho cítění mu bývá přisuzována role národního obroditele (Predmerský, 1979, s. 11-13). Plakáty, na kterých propagoval již tehdy svá představení, ovšem nechával tisknout slovensky i maďarsky a lze nalézt dokumenty, kde je podepsán svým pomaďarštěným jménem János Sztrazsán (Hledíková–Polívková, 2006, s. 60-61). V 19. století bylo běžným zvykem lidových loutkářů interpretovat hry jiných národů, a proto ani Jan Stražan nehrával pouze hry slovenské, ale vybíral si i texty českého, rakouského a německého původu (Hledíková–Polívková, 2006, s. 74). Kromě typických evropských a českých loutkových her jako je *Doktor Faust*, *Posvícení v Hudlících*, *Oldřich a Božena* apod., zařadil Stražan do svého repertoáru hry slovenských dramaturgů písničích pro činoherní ochotnické divadlo - mj. hry Ferka Urbánka *Strýdža zpod hája* a *Diabol v raji manželskom*, *Sirota* od Maríny Olgy Horváthové, či *Marnotratný syn* Jožky Holého (Hledíková–Polívková, 2006, s. 65).

Jan Stražan hrával s osmnácti marionetami, mezi kterými byly i portrétové rodinné loutky, a se třemi varietními menšími loutkami. Všechny vyřezal lidový řezbář Františak Brežňanský z Hodruše (Hledíková–Polívková, 2006, s. 62). Dle Idy Hledíkové–Polívkové spočívá významný přínos Jana Stražana pro dějiny slovenské kultury v jeho myšlence vyrobit portrétové marionety rodiny Stražanovců. Prokazatelně jsou mezi nimi loutky představující Jana Stražana a jeho syna Viliama. Tato kolekce loutek se stala zhmotněním staré loutkářské kultury a je dnes součástí sbírek Slovenského národního muzea v Martině jako významná divadelní památka (Hledíková–Polívková, 2006, s. 75).

Loutkářský kumšt i řemeslo výroby se v rodinné tradici Stražanovců dědilo. V prvních desetiletích 20. století začali hrát loutkové divadlo Stražanovi následovníci. Hraní loutkového divadla se prokazatelně věnovali: Stražanův syn z prvního manželství - Viliam Stražan a jeho syn Jozef Stražan st., který se inspiroval postavami Spejbla a Hurvínka Josefa Skupy, dále syn Jana Stražana z druhého manželství – Jozef Stražan a jeho syn Ladislav Stražan st. a vnuk Ladislav Stražan ml. (Hledíková–Polívková, 2006, s. 77-90).

Na Slovensko tehdy jezdili Kopečtí z Čech (pravnucci Matěje Kopeckého - Antonín, Matěj a Jindřich), Dubští (původně z Kutné Hory), kteří se později na Slovensku usadili, nebo Pavel Nosálek spolu se svým pomocníkem Karlem Kuníkem (Hledíková–Polívková, 2006, s. 94). Rodiny loutkářů nejen na Slovensku bývaly mezi sebou pospojovány příbuzenskými svazky, protože všichni příslušníci byli zvyklí na kočovný způsob života a záleželo jim na rodinné tradici. Loutkové divadlo rovněž sloužilo jako způsob obživy, a proto bylo důležité uchovat živnost pro potomky (Hledíková–Polívková, 2006, s. 91-92). Příkladem provázanosti mezi dvěma loutkářskými rody jsou nejnámější loutkářské rodiny na Slovensku - Stražanovci a Anderlovci. Zakladatelka tradice loutkového divadla v rodině Anderlovců byla Eva Kouřilová (1880 - 1969), kterou jako sirotka vychovával a loutkovému divadlu naučil Jan Stražan se svou početnou rodinou. Eva si vzala za manžela Michala Václava Anderleho z Radvaně (1878 - 1935), který odešel do války a onemocněl.

Eva musela živit rodinu sama a rozhodla se pokračovat v tom, co znala z rodiny Stražanovců. S loutkovým divadlem poprvé vystupovala roku 1919. Jejich synové Bohuslav a Jaroslav se osamostatnili a pokračovali od roku 1929 v rodinné tradici. Byli populární na Slovensku, Moravě i v Podkarpatské Rusi (Hamar, 2012, s. 266).

2.3 Slovenští loutkáři v době komunismu

Ještě ve 40. letech 20. století na Slovensku existovalo několik desítek loutkářských rodin. Kočovné loutkové divadlo však přežilo jen do poloviny 20. století. Lidoví loutkáři byli pro nově ustanovený komunistický režim v Československu hrozbou, protože svou činnost provozovali jako soukromí živnostníci, volně se pohybovali po celém Slovensku a šířili hry „nevhodné“, v nichž byli zvyklí komentovat politické dění (Hamar, 2012, s. 268). V roce 1950 se konaly kvalifikační zkoušky lidových loutkářů před komisí Povereníctva informácií a osvěty v Bratislavě. Z 27 slovenských loutkářů bylo uznáno „způsobilých“ pouze 10: Jozef Stražan st. získal povolení hrát v Bratislavském kraji, Tibor Sajko v Nitrianském, Jozef Fábry v Žilinském, Bohuslav Anderle v Banskobystrickém, Josef Dubský v Prešovském, Bohumil Nový v Košickém a na celém Slovensku: Jozef Stražan ml., Otakar Dubský, Ján Jaro a Ján Palan-Gerlich.

Tito loutkáři byli pod neustálým dohledem, museli hlásit místo svého pobytu, žádat o povolení uskutečnit představení, odevzdávat hodnocení svého účinkování apod. Svůj repertoár a jazykový projev, který byl podle úřadů neumělecký, vulgární a nevhodný, byli nuceni „*přízpusobit potrebám osvetovej péče a potrebám školy*“. Komunistická ideologie byla zaměřena také proti lidovým pohádkovým postavám, křesťanským motivům a vyžadovala místo nadpřirozena „*hmatateľné hodnoty skutočného sveta*“ (Hamar, 2012, s. 268-271). Tehdejší úřady se stavěly i proti prvkům násilí a brutality, které byly přítomné v bitkách mezi loutkovými postavami. Tyto scény byly tradičně součástí lidového loutkářství od dob bastonády pocházející z *commedia dell'arte*. Zároveň tak úřady pravděpodobně záměrně popíraly kontext tradice lidových loutkářů, kteří si nekladli za cíl diváky morálně poučovat. Výchovný aspekt loutkového divadla se začal vyskytovat až v době ochotnického loutkového divadla ve 20. století (Hledíková-Polívková, 2006, s. 100).

Lidoví loutkáři byli donuceni definitivně ukončit provoz svého loutkového divadla v roce 1955, kdy národní podnik Československé cirkusy, varieté a lunaparky, pod nímž byla činnost lidových loutkářů vedena, nařídil poslední zkoušky lidových loutkářů. Tehdy neprošel již ani Bohuslav Anderle (Hamar, 2012, s. 272). Komunistický režim takto loutkářskou tradici téměř zlikvidoval. Spolu s ní se ze slovenské kulturní scény vytratily i tradiční loutky a jejich tvůrci – umělci a řemeslníci (výtvarníci, řezbáři, malíři) – ukončili svou činnost (Hamar, 2008). Někteří potomci rodu Stražanovců přešli pod správu socialistické umělecké agentury Slovkoncertu a jíní se začali věnovat ochotnickému divadlu (Hledíková, 2010, s. 38).

Literatura poplatná své době uvádí zcela opačný pohled na slovenské loutkářství v 2. polovině 20. století: „O loutkovém divadle se píše častěji, přibývá autorů a hlavně po roce 1948 se zdá, že nastává období zaslíbené pro slovenské loutkářství. (...) V oblasti ideové převládá jediný názor – modifikovaný náš starý známý – loutkové divadlo jako prostředek výchovy, určený především nejmenším divákům v pravdě v duchu nové socialistické ideologie.“ (Štefko, 1979, s. 52,

přel. ze slov.) Dále: „Za čtvrtstoletí historie celoslovenských a celostátních přehlídek bylo a nyní ještě je problémem vybrat plánovaný počet kvalitních, resp. podnětných souborů. Příčiny tohoto stavu lze hledat ve složitosti práce v loutkovém souboru, v přetrvávajícím nedocenení, ale hlavně v samotných loutkářích“ (Ozábál, 1979, s. 28-29, přel. ze slov.).

Ve stejné době lze však najít v československé literatuře také obranu loutkového divadla jako svébytného divadelního umění, které je přitažlivé také pro dospělého diváka. Jan Malík v roce 1978 píše: „Loutkové divadlo má právo na své místo v soustavě uměleckých kategorií už vahou své úctyhodné tradice a nespornými nestárnoucími kvalitami svého potenciálu. (...) Jakým právem může někdo omezovat jeho působnost jen na dětského diváka? Bohužel právě tento blud slýcháváme v dobře míněných a dokonce důrazně pochvalných formulacích i při oficiálních příležitostech. Zvláště často se v těchto projevech loutkové divadlo degraduje na jakousi přípravku nejmladší generace pro budoucí setkání s hereckou scénou jakožto nadřazenější, umělecky vyspělejší formou.“ (Malík, 1978, s. 35-36).

2.4 Pokračovatelé rodu Anderlovců

Bratři Bohuslav a Jaroslav Anderlovcí si znovu mohli zahrát loutkové divadlo až v roce 1970 na festivale Scénická žatva v Martině (viz Obr. 4). Zvolili hru *Falošný gróf Belengardo* a sklidili s ní velký úspěch u publika. Bohuslavův syn Anton (20. 11. 1944, Dolní Lhota – 16. 5. 2008, Bánská Bystrica) se tehdy definitivně rozhodl, že bude pokračovat v rodinné tradici. V roce 1983 se díky Milanu Knížákovi⁴ mohla uskutečnit tři jeho představení v Praze. Zde ho objevila holandská malířka a teatroložka Hetty Paërl a po pádu režimu v listopadu 1989 se již Anton mohl svobodně účastnit západních zahraničních loutkářských festivalů. Se svým divadlem s názvem "Tradičné bábkové divadlo Anton Anderle" se stal jedním z nejznámějších a nejvyhledávanějších lidových loutkářů v Evropě (Hamar, 2012, s. 273-276).

Anton Anderle zachovával tradiční texty her z otcova repertoáru a v zahraničí hrával v domácím jazyce. Jeho představení byla velmi komunikativní, využíval řeč komediantů, kterou tvořila zkomolená slova z italštiny, španělštiny, francouzštiny, angličtiny a němčiny. Vystoupení byla doprovázena výstavami jeho unikátní sbírky loutek. Jeho nejznámější autorská inscenace nesla název „*Nejmenší cirkus na světě*“. Během svého života vybudoval Anton Anderle sbírku kolem tisíce loutek, která zahrnovala loutky rodiny Anderlovců i lidových tvůrců, kolekce od nejvýznamnějších výrobců v Čechách a na Slovensku i loutky z Evropy, Asie, Afriky a Jižní Ameriky (Hamar, 2008). Jeho snem bylo uspořádání mezinárodního festivalu v duchu tradičních lidových loutkářů. Měl již promyšlenou organizaci, dramaturgii a v podstatě předjednanou účast vytípaných sólistů a souborů. V roce 1999 uspořádal první „pokusný“ festival pod názvem Radvaň 1999 (Blecha, 2011, s. 336–337).

---

⁴ Prof. Milan Knížák byl v té době pracovníkem Národní galerie, v letech 1999-2011 jejím ředitelem. Je sběratelem loutek a sepsal *Encyklopedii výtvarníků loutkového divadla v českých zemích a na Slovensku od vystopovatelné minulosti do roku 1950*.

Dne 16. května roku 2008 Anton Anderle náhle zemřel a nestihl zrealizovat své plány na vlastní galerii loutek ani na mezinárodní festival. Organizace festivalu se ujal až jeho přítel, Juraj Hamar, který v letech 1987 – 1997 s Antonem vystupoval (viz Obr. 3). Nadějí na pokračování rodinné loutkářské tradice zůstává syn Antona Anderleho, Rastislav, který se stará o otcovu sbírku loutek a zastupuje již čtvrtou generaci lidových loutkářů Anderlovců. Ve srovnání se svým otcem však hraje pouze sporadicky (Hamar, 2012, s. 276). S loutkovým divadlem vystupoval na festivalu „Anderleho Radvaň“, ale je spíše výtvarníkem a vyrábí a restauruje loutky v duchu otcovy tradice.

2.5 Současní slovenští loutkáři navazující na tradici

Fenomén tradičního kočovného loutkářství na Slovensku byl již od počátku 20. století vnímán jako jev okrajový a téměř zapomenutý. Tento negativní pohled byl ještě více zesílen odmítáním lidových loutkářů v 50. letech, kdy z nich režim učinil nebezpečné živly a komedianty, kteří se vyhýbají „pocitivé práci“. Tento šířený trend zapříčinil, že se potomci loutkářských rodů styděli za svůj loutkářský původ (Hamar, 2012, s. 277). V současné době se však na Slovensku objevují snahy o oživení a připomínání této zaniklé tradice. Dokládá to mimo jiné zápis „Tradičního loutkářství na Slovensku“ na *Reprezentativní seznam nehmotného kulturního dědictví Slovenska* a také úsilí o zápis tohoto fenoménu na seznam UNESCO.⁵

S největší pravděpodobností nelze očekávat, že se loutkové divadlo znovu dožije oné slávy, jaké se mu dostávalo v minulých staletích. Nicméně důkazem, že tradiční lidové loutkářství je pro Slováky i v současné době stále nositelem inspirace, jsou loutkoherecké soubory, které se k této tradici hrdě hlásí. Jsou jimi pokračovatelé kočovných loutkářských rodů Ladislav Stražan ml. a Rastislav Anderle, ale také spolky zcela nové.

Stražanovo bábkové divadlo

Ladislav Stražan ml. zastupuje již čtvrtou generaci rodu Stražanovců a loutkovému divadlu se věnuje dodnes. Své divadlo nazval „Stražanovo bábkové divadlo“ a od roku 1991 spolu s manželkou Lydií hraje vlastnoručně vytvořenými marionetami hry s tématy lidových nebo zlidovělých pohádkových příběhů. Jeho repertoár je kombinací dvou tradic - tradičního kočovného loutkového divadla a ochotnického loutkového divadla. O svém působení říká: „Je to doslova divadlo v kufru, v běžném osobním autě se přesouváme od jednoho kulturního domu k druhému. Už to není ta poetika putujících maringotek a stanu, které jsem jako dítě zažil, ale magie divadla s marionetami zůstala.“ (*Stražanovo bábkové divadlo*, 2009).

Ivan Gontko a jeho tradiční loutkové divadlo Tyjatr

Mezi loutkáře, kteří se nechali inspirovat tradičním lidovým loutkářstvím, patří loutkář a dramaturg Ivan Gontko se svým divadlem „Tyjatr“. Ivan Gontko je předsedou slovenského centra UNIMA.

---

⁵ O zmíněných zápisech bude blíže pojednáno v následujících kapitolách.

Jeho cílem je navrátit do současnosti tradici kočovných loutkářů a komediantů a postupně rekonstruovat a nastudovat nejznámější tituly z repertoáru lidových loutkářů. Podnětem vzniku *Tyjátru* bylo nastudování představení *Herkules aneb Dobyť pekla*, které vzniklo v roce 2009 jako věnování památce lidového loutkáře Antonína Anderle u příležitosti jeho nedožitých 65. narozenin. Ivan Gontko zařadil do repertoáru stejné kmenové hry, které hrála většina tradičních loutkářů v minulosti - *Herkules alebo Dobytie pekla*, *Don Šajn alebo Márnokratný syn*, *Ženíchovia alebo Živá mrtvola* a nově *Johanes Doktor Faust*, všechny podle textů lidových loutkářů Anderlovců (*Tyjátr*, 2016).

Dezorzovo Lútkové Divadlo

Dalším příkladem umělce využívajícího prvků tradičního lidového loutkového divadla je Gejza Dezorz (alias Robert Šuchta). Jeho „*Dezorzovo Lútkové Divadlo*“ vzniklo roku 2004 a v mnohém čerpá z postupů kočovných komediantů hrajících loutkami v 18. a 19. století. V jeho hře *Gašparkove šibalstvá* je hlavní linií faustovský motiv a jedná se o bastonádu - žánr jarmarečního lidového divadla (Dzadiková, 2010). *Dezorzovo Lútkové Divadlo* je producentem projektu „Slovenské loutkové divadlo“, který vznikl v roce 2011 díky finanční podpoře Ministerstva kultury SR. Projekt „Slovenské loutkové divadlo je projevem úcty starým loutkářským mistrům. Je jejím oživením, vykročením loutek ze zdí muzeí k velkým i malým divákům“ (*Slovenské marionetové divadlo*, 2011).

Teatro Carneval

Výše zmiňovaný historik loutkového divadla a ředitel Slovenského ľudového umeleckého kolektívu (SLUK), Juraj Hamar, využil zkušeností, které získal během desetiletého hraní s loutkářem Antonem Anderlem a založil své vlastní maňáskové divadlo pro děti s názvem „*Teatro Carneval*“. Vystupuje pravidelně na festivale *Anderleho Radvaň* a jeho nejznámější hrou je *Gašparko a čarovna skrinka*.

Harry Teater

Divadlo „*Harry Teater*“ v Bánské Bystrici je rovněž založené na principech tradičního loutkářského umění. Principál Ján Haruštiak spolu se svou manželkou Julií divadlo založil v roce 2003. Společně působí také v loutkovém „*Divadle pod balkonom*“. Ján Haruštiak při představeních hraje na historický flašinet a konstrukce jeho divadla odpovídá klasickému baroknímu divadlu s kukátkem. Ve svém repertoáru má Harry Teater např. typickou marionetovou hru „*Gašparko a radca z pekla*“ (*Divadlo pod balkonom*, 2015).

Animare Silva

Také loutkové divadlo „*Animare Silva*“ manželů Pilátových působící od roku 2009 je inspirováno klasickým loutkovým divadlem. Manželé Jana a Petr Pilátovi, nyní i s dcerou Veronikou, hrají vlastnoručně vyřezávanými marionetami loutková představení z doby renesance, do nichž zapojují vážnou hudbu a chtějí dětským divákům zprostředkovat tradiční hodnoty (*Animare Silva*, 2016).

Divadlo v kufri

Dalším příkladem loutkového divadla těžcího z tradice kočovných loutkářů je „*Divadlo v kufří*“. Bylo založeno Tomášem Plaszkym z Košic v roce 1987 jako první soukromé zájezdové divadlo na Slovensku. Tomáš Plaszký vystupuje dodnes především s flašinetem a v jeho repertoáru můžeme nalézt klasickou loutkovou hru *Johannes Doktor Faust* (*Teatro en kofro*, 2014).

Na Slovensku existují samozřejmě také loutkoherecké soubory, které jsou ryze novátorské a vynalézají vlastní způsoby interpretace, z nichž mnohé působí v pěti stálých (kamenných) profesionálních slovenských loutkových divadlech: *Bábkové divadlo na Rázcestí* v Bánské Bystrici, *Bratislavské bábkové divadlo*, *Bábkové divadlo Košice*, *Bábkové divadlo Žilina* a *Staré divadlo Karola Spišáka* v Nitre. Mezi současná slovenská loutková divadla bez stálé scény patří např. „*Teatro Neline*“ principálky Nely Dušové založené v roce 1994 nebo „*Divadlo PIKI Pezjok*“ založené roku 1990, „*Bábkové Divadlo Dúba*“ samostatně působící od roku 2007, „*Divadlo Žibadlo*“ Vlado Zetka a další. Současné slovenské loutkové soubory bývají často zakládány absolventy loutkářské katedry. Obory loutkoherectví, režie a dramaturgie loutkového divadla, loutkářská scénografie a technologie a loutkářská tvorba lze na Slovensku studovat na Katedře loutkářské tvorby na Divadelní fakultě Vysoké školy múzických umění v Bratislavě. Jako cíl studia (na rozdíl od KALD DAMU) je zde stále ještě zdůrazňována loutkoherecká příprava a zvládnutí loutkářských postupů a technik. Kromě vodění loutek jde o rozvoj v oblasti animace, využití vlastností různých materiálů, světla, stínu a dalších možností, které se dají divadelně využít.

2.6 Festivaly loutkového divadla pořádané na Slovensku

Bábkarská Bystrica

Bábkové divadlo na Rázcestí je pravidelným organizátorem mezinárodního festivalu současného loutkového divadla „*Bábkarská Bystrica*“, který vznikl již v roce 1977. Nejprve probíhal jako festival slovenských profesionálních loutkových divadel, od roku 1994 se stal mezinárodním. Koná se každé dva roky a v současnosti je rozdělen na dvě části, tzv. „impulzy“ – první pro děti a druhý pro dospělé. Významnými účastníky festivalu bývají české loutkoherecké spolky. Festival byl v minulém roce oceněn značkou kvality EFFE-label (*Bábkarská Bystrica*, 2014).

Anderleho Radvaň

Juraj Hamar založil na počest Antona Anderleho mezinárodní loutkový festival s názvem „*Anderleho Radvaň*“. Počínaje rokem 2009 se tento festival koná každé dva roky v Bánské Bystrici. V současné době je pořádán v září rámci *Radvaňského jarmarku*. Při příležitosti festivalu se konají výstavy loutek rodiny Anderlovců, mezinárodní konference loutkářů a představení domácích i zahraničních loutkových divadel (Blecha, 2011, s. 336–337).

Bábková Žilina

Kvůli vzrůstající potřebě vytvoření platformy pro konfrontaci slovenské loutkářské tvorby se v roce 2009 v Žilině uskutečnil první ročník slovenského loutkářského festivalu „*Bábková Žilina*“. Jeho pravidelnými účastníky jsou všechna profesionální loutková divadla ze Slovenska a divadelní soubory, které se věnují loutkovému divadlu a tvorbě pro děti a mládež. Záměrem akce je zejména úzké setkání slovenských loutkářů (Hledíková-Polívková, 2009, s. 169–171).

Bábkarský festival Modrý Kameň

„*Bábkarský festival Modrý Kameň*“ probíhá na nádvoří hradu Modrý Kameň a v roce 2015 proběhl jeho pátý ročník. Na festivalu vystupují slovenská i zahraniční profesionální loutková divadla a amatérské loutkoherecké soubory zde uvádějí představení hrané dětmi ve spolupráci s centry volného času a základních uměleckých škol. Na festivalovém dění nechybí ani soubory ze zahraničí. Součástí festivalu jsou semináře a tvořivé dílny. Hlavním organizátorem festivalu Modrý Kameň je Slovenské národní muzeum - Muzeum hraček a loutkářských kultur v městečku Modrý Kameň (Ozabalová, 2006, s. 230).

Rozprávková Modra

Dalším příkladem festivalu slovenských loutkových divadel je „*Rozprávková Modra*“ založená v roce 2010. Festival organizuje OZ Modranská Beseda ve spolupráci s Městským kulturním střediskem Modra. Příspěvateli festivalu jsou Ministerstvo kultury SR, Bratislavský kraj, místní média, firmy a spolky. Vystupovali zde Teatro Neline, Divadlo Žihadlo, Divadlo PIKI, Divadlo na Rázcestí, Tyjatr, Animare Silva, Harry Teater a další (*Modranská beseda*, 2016).

STRETNUTIE – SPOTKANIE – TALÁLKOZÁS – SETKÁNÍ

Pod tímto názvem probíhá festival loutkářských vysokých divadelních škol zemí Visegrádské čtyřky. Setkávají se na něm studenti - budoucí režiséři, dramaturgové, scénografové a herci loutkových a alternativních divadel a jejich pedagogové. Festival umožňuje prezentovat semestrální, ročníkové a absolventské studentské práce. Poskytuje také prostor pro konfrontaci a výměnu zkušeností s možností realizovat společné workshopy. Od roku 1999 se koná každý rok na jaře v Nitře. Hlavním organizátorem festivalu je Staré divadlo Karola Spišáka. Účastníky festivalu jsou profesionální divadelníci, studenti divadelních vysokých škol a akademií zemí V4 a odborná teatrologická obec ze všech zemí V4. Po zkušenostech z minulých ročníků předpokládají organizátoři v letošním roce 2016 účast 200 aktivních účastníků a 4500 diváků (*Staré Divadlo Nitra*, 2016).

3. Loutkářství jako nehmotné kulturní dědictví

Loutkářské rody si dlouhou dobu předávaly tradici v podobě svých dovedností, poznatků a zkušeností z generace na generaci, čímž zajistily její uchování, ne však v zakonzervované podobě. Každá nová generace svůj interpretační styl poupravila obohacením o aktuální témata nebo vypuštěním již nefunkčních prvků, přičemž jádro loutkových představení zůstalo zachováno. V souvislosti s postupnými proměnami loutkářské tradice se v současné době zdá, že loutkářské umění dospělo do bodu, kdy na něj jeho aktéři nahlížejí jako na hodnotné kulturní dědictví, které vyžaduje zachování a záchranu. Fenoménu loutkářství si jako svého reprezentativního nehmotného kulturního dědictví cení mnoho států světa, přičemž jeho formy jsou v jednotlivých kulturách značně diverzifikovány. Zájem o zachování těchto jedinečných loutkářských umění dokládají jejich zápisy na *Reprezentativním seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva* (jednotlivé zápisy jsou specifikovány v kapitole 3.2). „Slovenské a české loutkářství“ jakožto společné kulturní dědictví dvou národů je v současné době zařazeno v procesu schvalování zápisu do zmiňovaného reprezentativního seznamu.

Následující část práce se zabývá otázkou, zda tyto snahy znamenají, že tradiční lidové loutkářství začíná opravdu vymírat a zda záchrana této tradice povede také k povzbuzení její životaschopnosti. Proto je pozornost nejprve věnována tématu nemateriálního kulturního dědictví a nejdůležitějším dokumentům týkajícím se jeho zachování na mezinárodní úrovni, v České a Slovenské republice. V kapitole 3.4 je poté zkoumán trend zachování „tradičního“ a „lidového“ loutkového divadla (na evropské úrovni a v České republice) a dále jsou nastíněny možnosti jeho interpretace v dnešní době.

3.1 Péče o nehmotné kulturní dědictví na mezinárodní úrovni

Kulturní a přírodní dědictví lidstva je v rámci mezinárodních dohod chráněno počínaje rokem 1972 díky přijetí *Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví*. Ochranu bylo třeba rozšířit také na oblast nehmotného kulturního dědictví, proto Generální konference UNESCO přijala na svém 25. zasedání v Paříži 15. listopadu v roce 1989 *Doporučení na ochranu tradiční kultury a folkloru*. Od roku 1995 pak byly svolávány regionální porady expertů, které zpracovávaly zprávy o tom, jak jsou jednotlivá ustanovení tohoto dokumentu v různých zemích naplňována. Výsledkem série těchto porad bylo celosvětové shromáždění ve Washingtonu v roce 1999 a jeho dokument *Akční plán na ochranu a rozvoj nehmotného kulturního dědictví* (Národní ústav lidové kultury, 2008). Na tyto dokumenty navázala v roce 2003 *Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví*.

3.1.1 Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví

Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví zajišťuje zachování nehmotného kulturního dědictví na mezinárodní úrovni. Tuto Úmluvu přijala generální konference UNESCO na svém 32. zasedání v Paříži dne 17. října 2003 „jakožto první závazný mnohostranný nástroj na zachování nemateriálního kulturního dědictví“. Úmluva vstoupila v platnost dne 20. dubna 2006. Prováděcí pravidla byla přijata na Valném shromáždění smluvních stran Úmluvy v červnu 2008.

Úmluva vymezuje ve svém druhém článku nemateriální kulturní dědictví jako:

„zkušenosti, znázornění, vyjádření, znalosti, dovednosti, jakož i nástroje, předměty, artefakty a kulturní prostory s nimi související, které společnosti, skupiny a v některých případech též jednotlivci považují za součást svého kulturního dědictví. Toto nemateriální kulturní dědictví, předávané z pokolení na pokolení, je společnostmi a skupinami lidí neustále přetvářeno v závislosti na jejich prostředí, na jejich interakci s přírodou a na jejich historii, dává jim pocit identity a kontinuity, podporuje takto úctu ke kulturní rozmanitosti a lidské tvořivosti.“

„Cíle Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví jsou:

- a) zachovat nemateriální kulturní dědictví;
- b) zajistit úctu k nemateriálnímu kulturnímu dědictví dotčených společností, skupin a jednotlivců;
- c) zvýšit na místní, národní a mezinárodní úrovni vědomí důležitosti nemateriálního kulturního dědictví a důležitosti zajistit jeho vzájemné uznávání;
- d) pečovat o mezinárodní spolupráci a pomoc.“

„Zachováním“ se dle Úmluvy rozumějí „opatření, jejichž cílem je zajistit životaschopnost nemateriálního kulturního dědictví, včetně jeho identifikace, dokumentace, výzkumu, udržení, ochrany, podpory, zhodnocování, předávání, především prostřednictvím formální i neformální výchovy, jakož i revitalizace různých aspektů tohoto dědictví.“

Na kulturní statky reprezentující nehmotné kulturní dědictví je nahlíženo jako na jevy ohrožené, nutně vyžadující zachování a podporu. Dle Úmluvy Generální konference UNESCO uznává, že „procesy globalizace a společenských přeměn vedle podmínek, které vytvářejí pro obnovovaný dialog mezi společnostmi, dávají vzniknout - podobně jako fenomén nesnášenlivosti – vážné hrozbě poškození, vymizení nebo zničení nemateriálního kulturního dědictví, především v důsledku nedostatečných prostředků na zachování tohoto dědictví.“

Jednotlivé státy se přijetím *Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví* zavazují ke spolupráci na dvoustranné, subregionální, regionální i mezinárodní úrovni. Mezinárodní spolupráci se rozumí „výměna informací a zkušeností, společná iniciativa a zavedení mechanismu pomoci smluvními státy v jejich úsilí zachovat nemateriální kulturní dědictví.“

Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví ustanovila Mezivládní výbor pro zachování nemateriálního kulturního dědictví, jehož úkolem je mimo jiné sestavení, aktualizace a zveřejnění dvou seznamů: *Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva* a *Seznamu nemateriálního kulturního dědictví vyžadujícího naléhavě zachování*. Výbor navrhuje a předkládá Valnému shromáždění ke schválení kritéria pro sestavování, aktualizaci a zveřejňování těchto seznamů.

3.1.2 Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO

Od roku 2001 byly nejhodnotnější projevy nemateriálního kulturního dědictví lidstva zapisovány na seznam *Mistrovských děl ústního a nemateriálního dědictví lidstva UNESCO*. Po přijetí *Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví* bylo prohlašování Mistrovských děl ukončeno a všechna již prohlášená Mistrovská díla byla 4. listopadu 2008 převedena na *Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO*. Dle *Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví* vznikl *Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva* proto, „aby zajistil lepší zviditelnění nemateriálního kulturního dědictví a povědomí o jeho významu, jakož i s cílem podpořit dialog založený na úctě ke kulturní různorodosti.“

K 10. březnu 2016 bylo na *Reprezentativním seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO* zapsáno celkem 336 statků, přičemž téměř 50 procent statků bylo zapsáno v letech 2008 a 2009. Nejvíce zápisů má Čína (30), Japonsko (22), Korejská republika (18), Chorvatsko (13) a Francie (13). Za Českou republiku byly do *Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva* doposud zapsány čtyři následující statky: Slovácký verbuňk (v roce 2008), Masopustní obchůzky a masky na Hlínecku (v roce 2010), Jízdy králů na jihovýchodě České republiky (v roce 2011) a Sokolnictví (v roce 2012 – přidružením České republiky k nadnárodní nominaci koordinované Spojenými arabskými emiráty) (Intangible cultural heritage UNESCO). Slovensko má ve světovém seznamu zapsány tři prvky: Fujara - hudební nástroj a jeho hudba (2008), Terchovská muzika (2013) a Gajdy a gajdošská tradice na Slovensku (2015).

Tradiční loutkové divadlo nabývá nejrůznějších podob a lze se s ním setkat v mnoha kulturách po celém světě, což se rovněž odráží v hojném počtu zápisů tohoto fenoménu na *Reprezentativním seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO*. V roce 2008 bylo na Seznam zapsáno tradiční japonské loutkové divadlo Bunraku, také známé jako „Ningjó džóruři“, sicilské loutkové divadlo neboli „Opera dei Pupi“, které položilo základy evropského loutkářství, dále indonéské loutkové divadlo „Wayang“ a khmérské loutkové divadlo „Sbek Thom“ v Kambodži. V roce 2009 na Seznam přibylo korejské divadlo s loutkovými prvky „Namsadang Nor“ a turecké stínové loutkové divadlo „Karagöz“. V roce 2011 bylo zapsáno Čínské stínové loutkové divadlo a v roce 2014 rituál masek a loutek v Markale v Mali.

Rok zápisu	Stát	Označení typu loutkového divadla/umění
2008	Japonsko	<i>Bunraku (Ningjó džóruři)</i>
	Itálie	<i>Opera dei Pupi</i>
	Indonésie	<i>Wayang</i>
	Kambodža	<i>Sbek Thom</i>

2009	Korejská republika Turecko	<i>Namsadang Nor</i> <i>Karagöz</i>
2011	Čína	<i>Stínové loutkové divadlo</i>
2014	Mali	<i>Rituál masek a loutek v Markale</i>

Tabulka 1 Kulturní statky související s loutkářským uměním zapsané na Reprezentačním seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva, zdroj: vlastní shrnutí ze <http://www.unesco.org/culture/ich/en/lists?multinational=3&type=00002&display1=inscriptionID#tabs>

3.2 Péče o nehmotné kulturní dědictví v České republice

Ratifikační proces k *Úmluvě o zachování nemateriálního kulturního dědictví* v České republice probíhal v letech 2007 – 2008. Úmluva vstoupila pro Českou republiku v platnost dne 18. května 2009. Česká republika se tak stala v pořadí 109. zemí, která k této Úmluvě přistoupila. Dle „*Návrhu USNESENÍ Senátu Parlamentu České republiky k vládnímu návrhu, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví*“ „se rozumí nehmotným kulturním dědictvím zejména nehmotná složka tradiční lidové kultury.“ Proto jako implementační nástroj pro plnění úkolů *Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví* slouží *Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice*. V Plánu implementace Kulturní politiky na léta 2015 – 2020, v části 1.2.2 *Implementovat Úmluvu o zachování nemateriálního kulturního dědictví*, je však navrženo provést v roce 2016 „přípravu k implementaci *Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví* i pro tu část typologické škály statků nemateriálního dědictví, která stojí mimo segment tradiční lidové kultury.“ Tuto druhou část nehmotného kulturního dědictví tvoří mj. široká oblast interpretačního umění a mohl by pro ni vzniknout odpovídající národní seznam (patří sem české kulturní fenomény jako např. filmový festival Karlovy Vary, Laterna Magika, festival amatérského divadla a celostátní systém postupových přehlídek Loutkářská Chrudim a Jiráskův Hronov a mnoho dalších).

První porada ohledně dodržování *Doporučení na ochranu tradiční kultury a folkloru* z roku 1989 se pro region střední a východní Evropy konala v roce 1995 za pomoci Ministerstva kultury České republiky a UNESCO v Národním ústavu lidové kultury ve Strážnici, což je pro Českou republiku mimořádně významný fakt. Národní ústav lidové kultury (NÚLK) je jedinou vědecko-výzkumnou organizací pro oblast tradiční lidové kultury v České republice. Provádí výzkum kulturního dědictví v oboru tradiční lidové kultury a výsledky šíří prostřednictvím výuky a publikování. Zpracovává získané doklady, zajišťuje jejich uchování, zpracování a zveřejňování, organizuje folklorní a vzdělávací akce a poskytuje poradenské a informační služby pro všechny druhy folklorních aktivit v České republice Úspěšnou činnost odborníků NÚLK potvrzuje členství České republiky v Mezivládním výboru pro zachování nemateriálního kulturního dědictví (při UNESCO) v letech

2010-2014. Národní ústav lidové kultury je státní příspěvkovou organizací, která je přímo řízena Ministerstvem kultury České republiky. (Národní ústav lidové kultury, 2008).

Úkoly Ministerstva kultury České republiky jako ústředního orgánu státní správy v oblasti kulturně výchovné činnosti a národnostní kultury plní Odbor regionální a národnostní kultury. Tento odbor mimo jiné vytváří podmínky pro rozvoj neprofesionálních uměleckých aktivit, ochranu tradiční lidové kultury a pro zajištění péče o tradiční lidovou kulturu ve smyslu *Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice*. Spolupořádá významné akce v regionech ve všech oborech své činnosti a finančně podporuje vybrané projekty. Ve spolupráci se zahraničním odborem se vyjadřuje k zahraničním kontaktům a zabezpečuje reprezentaci České republiky v oblasti neprofesionálního umění a tradiční lidové kultury, spolupracuje se samostatným oddělením Evropské unie při zabezpečování úkolů ministerstva vyplývajících z členství České republiky v Evropské unii a s referátem UNESCO při zabezpečování úkolů ministerstva vyplývajících z členství České republiky v UNESCO.

3.2.1 Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice

Potřeba vytvoření národní koncepce péče o nehmotné kulturní dědictví v České republice vyplynula z přijetí *Doporučení na ochranu tradiční kultury a folkloru* z roku 1989 a *Akčního plánu na ochranu a rozvoj nehmotného kulturního dědictví* z roku 1999 (Národní ústav lidové kultury, 2008). První verze *Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice* pro léta 2003 – 2010 byla vládou schválena dne 11. června 2003. Na její přípravě se podílel Národní ústav lidové kultury spolu s Ministerstvem kultury České republiky a řadou odborníků. Koncepce byla aktualizována pro roky 2011 – 2015 a nyní je platná její verze pro období 2016 – 2020 přijatá dne 13. ledna 2016. Aktuální znění Koncepce je v souladu se Státní kulturní politikou na léta 2015 – 2020 (s výhledem do roku 2025), kterou vláda České republiky schválila 15. dubna roku 2015. Základním záměrem koncepčních materiálů je „vytvářet systém péče, do něhož se zapojí státní i nestátní organizace a jednotlivci tak, aby přispěli k identifikaci, dokumentaci a ochraně dochovaných projevů tradiční lidové kultury, k jejich využití při obohacení současné kultury a předání těchto projevů dalším pokolením.“

Centrálním pracovištěm pro koordinaci a plnění úkolů souvisejících s Koncepcí je Národní ústav lidové kultury ve Strážnici pověřený Ministerstvem kultury. Na regionální úrovni zajišťují dokumentaci tradiční lidové kultury a péči o ni vybraná muzea pověřená kraji a krajskými úřady:

- Hlavní město Praha: Muzeum hl. m. Prahy
- Středočeský kraj: Regionální muzeum v Kolíně
- Jihočeský kraj: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích
- Plzeňský kraj: Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech
- Karlovarský kraj: Muzeum Cheb, p. o. Karlovarského kraje

- Ústecký kraj: Regionální muzeum v Teplicích
- Liberecký kraj: Muzeum Českého ráje Turnov
- Královéhradecký kraj: Muzeum východních Čech v Hradci Králové
- Pardubický kraj: Národní památkový ústav, ÚPS na Sychrově - detašované pracoviště

Správa souboru lidových staveb Vysočina

- Kraj Vysočina: Muzeum Vysočiny Třebíč
- Jihomoravský kraj: Masarykovo muzeum v Hodoníně
- Zlínský kraj: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti
- Olomoucký kraj: Vlastivědné muzeum v Olomouci
- Moravskoslezský kraj: Muzeum Těšínska (Český Těšín) a Muzeum Novojičínska (Nový Jičín)

Mimo tuto síť naplňují úkoly Koncepte muzea zřizovaná Ministerstvem kultury (Národní muzeum, Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, Moravské zemské muzeum) a další jím zřizované instituce (Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, Národní památkový ústav, Národní filmový archiv). Velmi přínosné jsou pro realizaci Konceptu projekty Etnologického ústavu Akademie věd, etnologických pracovišť vysokých škol, České národopisné společnosti, spolků na místní i regionální úrovni, místních samospráv a dalších občanských iniciativ, včetně fyzických osob. Pro všechna výše zmíněná pracoviště, instituce, iniciativy a jednotlivce Ministerstvo kultury ČR vyhláší každoročně výběrová dotační řízení, do nichž se mohou hlásit se svými projekty. Tuto formu podpory považuje Ministerstvo kultury za prioritní. V letech 2010 – 2015 za tímto účelem poskytlo Ministerstvo kultury finanční prostředky ve výši 44 834 000 Kč. Díky této podpoře vznikla a vzniká řada projektů, publikací a výzkumů v oblasti nematného kulturního dědictví České republiky.

Finanční prostředky jsou v kategorii A (oblast mimo regionální odborná pracoviště) poskytovány na projekty zaměřené na dokumentaci, identifikaci a prezentaci projevů tradiční lidové kultury, mimořádné počiny ve všech oblastech tradiční lidové kultury, prezentaci výrobků lidových řemeslníků, předávání řemeslných zkušeností a dovedností následovníkům, dokumentaci a záznam technologií a na výstavní a ediční činnost. Kategorie B zahrnuje podporu projektů regionálních odborných pracovišť pro péči o tradiční lidovou kulturu a dalších subjektů, které se svou činností přímo dotýkají naplňování *Konceptu účinnější péče o tradiční lidovou kulturu*.

Dle Konceptu „tradiční lidová kultura tvoří nedílnou, avšak osobitou součást kulturního dědictví, jejímž specifickým je, že je živá a na rozdíl od dědictví hmotného se stále vyvíjí a přetváří. Toto dědictví je tedy zároveň součástí tzv. živé kultury. (...) Její nemateriální tradiční lidové kultury

musíme vnímat jako významné a výrazné prvky historické paměti národa. Patří sem zejména lidová hudba a tanec, lidová slovesnost, lidové divadlo, hry, obřady, obyčeje, zvyky, rozličné technologické dovednosti a postupy, lidová řemeslná a lidová umělecká výroba.“

3.2.2 Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky

Aby mohl statek figurovat na *Reprezentativním seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva*, musí být nejprve zapsán na národní seznam. V České republice nese název *Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury České Republiky*. Tento Seznam vznikl v roce 2008 v souladu s *Úmluvou o zachování nemateriálního kulturního dědictví a Koncepcí účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice*. Dle *Příkazu ministra kultury č. 41/2008* byl zřízen „za účelem ochrany, zachování, identifikace, rozvoje a podpory nemateriálního kulturního dědictví jako ústřední seznam mimořádně hodnotných nehmotných statků tradiční a lidové kultury, představující nejvýznamnější prvky této části národního kulturního dědictví.“ Aby byl statek na tento prestižní národní seznam zapsán, musí být od roku 2014 zapsán nejprve do krajského seznamu. Tyto seznamy existují prozatím ve dvanácti krajích ČR, v kraji Středočeském a Moravskoslezském dosud nebyly schváleny.

Dle *Metodického pokynu pro vedení Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky* vydaného Odborem regionální a národnostní kultury Ministerstva kultury musí statek splňovat následující podmínky:

„Statek je

- a) dosud živý a má i v současnosti svou sociální a kulturní funkci a
- b) je součástí nehmotného kulturního dědictví tak, jak je definováno v bodě 2 tohoto Metodického pokynu a
- c) je vysoce autentický a
- d) je unikátní z hlediska ojedinelosti svědectví, které statek nese, a to zejména z pohledu historie, etnologie, kulturní antropologie aj. sociálních věd apod. nebo
- e) je vysoce reprezentativní vzhledem k podobným statkům v regionu, nebo v celém státě, pokud jsou podobné statky rozšířeny po celém jeho území.

Dále statek:

- f) je vysoce reprezentativní ve vztahu ke společenstvím nebo jiným nositelům statku, zejména z hlediska jejich historické, sociální a kulturní identity;
- g) je navržen k zápisu na Seznam na základě účasti společenství nebo jiných skupin, popřípadě dotčených osob nebo jiných nositelů daného statku a s jejich svobodným, předběžným a poučeným souhlasem.“

Ke 14. 3. 2016 byly na *Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České Republiky* zapsány následující prvky:

Pořadové číslo položky	Název statku	Předkladatel
1/2009	<i>Slovácký verbuňk</i>	Národní ústav lidové kultury ve Strážnici
2/2009	<i>Vesnické masopustní obchůzky a masky na Hlínecku</i>	NPÚ – SLS Vysočina, Hlinsko
3/2009	<i>Jízdy králů na Slovácku</i>	Národní ústav lidové kultury ve Strážnici
4/2009	<i>Sokolnictví – umění chovu dravců, jejich ochrany, výcviku a lovu s nimi</i>	Ministerstvo zemědělství
5/2011	<i>Myslivost – plánovitě trvale udržitelné obhospodařování zvěře a jejího prostředí jako přirozená součást života na venkově</i>	Českomoravská myslivecká jednota
6/2012	<i>Valašský odzemek</i>	Valašské muzeum v přírodě, Rožnov pod Radhoštěm
7/2012	<i>Vodění jidáše</i>	Národní památkový ústav, ú.o.p. Pardubice
8/2012	<i>Východočeské loutkářství</i>	Královéhradecký kraj, Pardubický kraj
9/2013	<i>Běh o Barchan</i>	Město Jemnice
10/2014	<i>Technologie výroby modrotisků</i>	Národní ústav lidové kultury ve Strážnici
11/2014	<i>Tradiční léčebné procedury a odkaz V. Priessnitzze</i>	Olomoucký kraj

12/2014	<i>České loutkářství – lidové interpretační umění</i>	Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, Praha
13/2015	<i>Betlémská cesta v Třešti</i>	Muzeum Vysočiny Třebíč
14/2015	<i>Lidová tradice výroby vánočních ozdob ze skleněných perliček</i>	Muzeum Českého ráje v Turnově

Tabulka 2 Seznam nemateriálních statků TLK ČR, zdroj: http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/regionalni-a-narodnostni-kultura/seznam_nem_statku/seznam-nematerialnich-statku-tradicni-a-lidove-kultury-ceske-republiky-37400/

3.3 Péče o nemotné kulturní dědictví na Slovensku

Slovenská republika ratifikovala *Úmluvu o zachování nemateriálního kulturního dědictví* dne 24. dubna 2006. Úmluva vstoupila pro Slovenskou republiku v platnost 24. června 2006. Významnou kulturně-společenskou institucí s výrazným vlivem na implementaci *Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví* je Slovenský lidový umělecký kolektiv (SLUK) v čele s již zmiňovaným Jurajem Hamarem. SLUK funguje již 63 let jako profesionální umělecké těleso působící v oblasti uměleckého zpracování a interpretace folklóru na Slovensku. SLUK ve své tvorbě vychází z autentických podob slovenského lidového umění, které zpracovává do umělecky pojatých a divácky úspěšných programů. Současně se snaží zajišťovat výchovu a vzdělávání dětí, mládeže i dospělých v oblasti tradiční lidové kultury a usiluje o mezinárodní spolupráci v oblasti ochrany, propagace, zpřístupňování a scénické prezentace tradiční lidové kultury. Odborným pracovištěm SLUKu je Centrum pro tradiční lidovou kulturu (dříve zvané Koordinační centrum tradiční lidové kultury). Jeho úkolem je realizace *Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví* a *Koncepce péče o tradiční lidovou kulturu Slovenska*, tj. dokumentace, uchovávání, zpracování, inventarizace a zpřístupnění jevů tradiční lidové kultury. Je hlavním realizátorem tvorby *Reprezentativního seznamu nemotného kulturního dědictví Slovenska* (Kysel, 2012, s. 366).

Prezentace nemotného kulturního dědictví na Slovensku je díky možnosti dostupných informačních technologií na dobré úrovni. Jako odborné informační kanály v oblasti tradiční lidové kultury na Slovensku slouží uživatelsky přitažlivé servery www.ludovakultura.sk a www.uluv.sk a jejich elektronické databáze, na jejichž rozvíjení spolupracují odborné instituce (Centrum pro tradiční lidovou kulturu, Ústav etnologie SAV, Ústředí lidové umělecké výroby, Slovenský lidový umělecký kolektiv). Na podporu zachování kulturního dědictví na Slovensku vznikl například projekt elektronické encyklopedie *Tradičná ľudová kultúra Slovenska slovom a obrazom*. Připravilo jej Koordinační centrum tradiční lidové kultury a Ústav etnologie SAV v roce 2008. Elektronická encyklopedie obsahuje 1813 hesel, které poskytují informace o jevech tradiční lidové kultury na území Slovenska, o každodenním i svátečním životě jeho obyvatel - Slováků i příslušníků národnostních menšin. Mnoho informací je předáváno i prostřednictvím obrazové, zvukové a

filmové dokumentace. Projekt vycházel z *Koncepce péče Slovenské republiky o tradiční lidovou kulturu*, a získal finanční podporu Ministerstva kultury SR. Mimo jiné by měl pomoci podnítit zájem o zachování a šíření významné části kulturního dědictví na Slovensku (Slovenský ľudový umelecký kolektív, 2011).

3.3.1 Koncepce péče o tradiční lidovou kulturu Slovenska

Koncepce péče o tradiční lidovou kulturu Slovenska byla schválena dne 8. srpna 2007. Dle Koncepce se pojmem „tradiční lidová kultura“ rozumí „souhrn hmotných a nehmotných produktů lidské činnosti, vytvořených v tradičních společnostech a svázaných se sociálními vrstvami, nazývanými lid (na Slovensku zejména rolníci, řemeslníci, dělníci a další nepriviligované sociální vrstvy). Přenášela se z generace na generaci ústním podáním, napodobováním a v podstatně menší míře písemnou formou. Tradiční lidová kultura jako ucelený a živý systém zanikala postupně s modernizací společnosti, avšak několik jejích jevů se stalo zdrojem kulturní a společenské identity a uchovávají se jako projevy lokálního, regionálního nebo národního kulturního dědictví. (...) Tradiční lidová kultura se uchovává ve dvou prostředích - v primárním, přirozeném venkovském i městském prostředí a v sekundárním, kde mnozí amatérští umělci, dobrovolníci a instituce tradiční jevy a projevy představují, interpretují, imitují či revitalizují, přičemž hlavním cílem je poukázat na jejich estetickou a vzdělávací funkci.“

3.3.2 Reprezentativní seznam nehmotného kulturního dědictví Slovenska

Reprezentativní seznam nehmotného kulturního dědictví Slovenska (ve slovenštině *Reprezentatívny zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska*) vznikl v souladu s *Úmluvou o zachování nemateriálního kulturního dědictví* a *Koncepcí péče o tradiční lidovou kulturu Slovenska*. Tento Seznam je soupisem významných prvků a praktik nehmotného kulturního dědictví Slovenska, které jsou uznávány společnostmi, komunitami a jednotlivci a existují v souladu s univerzálně přijatými principy lidských práv, rovnosti, podpory a vzájemné úcty mezi kulturními společenstvími. Vytváření *Reprezentativního seznamu nehmotného kulturního dědictví Slovenska* představuje předstupeň pro *Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva*.

Hlavními cíli *Reprezentativní seznamu nehmotného kulturního dědictví Slovenska* jsou:

- *Posílit ve společnosti vědomí a uznání důležitosti nemateriálního kulturního dědictví Slovenska a zdůraznit potřebu jeho ochrany a revitalizace;*
- *Zaznamenat, obhodnotit a zpřístupnit širší veřejnosti významné prvky související s nehmotným kulturním dědictvím Slovenska;*
- *Podporovat účast nositelů tradic a lokálních aktérů na zachování významných prvků nehmotného kulturního dědictví Slovenska;*
- *Povzbuzovat jednotlivce, skupiny, instituce a organizace k tomu, aby přispívali ke správě, zachování, ochraně a podpoře tohoto dědictví;*

- *Společensky oceňovat zápis do reprezentativního seznamu a podněcovat materiální podporu zachování a revitalizace zapsaných prvků;*

- *Veřejně prezentovat zápis do reprezentativního seznamu prostřednictvím významných kulturně-společenských akcí.*

Navrhovatelé prvků na zápis do reprezentativního seznamu musí ve stádiu návrhu dodržet následující kritéria:

- *Poskytovat dostatečný důkaz o tom, že prvek má své kořeny v kulturní tradici nebo v kulturních dějinách daného společenství;*

- *Demonstrovat roli prvku na tvorbě a potvrzování kulturní identity daného společenství;*

- *Prokázat, že prvek představuje důležité zdroje inspirace i mezikulturní výměny a napomáhá bližšímu spojení lidí i společenství;*

- *Prezentovat kulturní i společenskou roli prvku v daném společenství a dokumentovat jeho existenci jako projevu unikátního svědectví živých kulturních tradic v současnosti;*

- *Poskytnout důkaz výjimečnosti prvku v souvislosti s jeho technickými vlastnostmi a uplatněním dovedností s ním spojených;*

- *Vypracovat projekt ochrany, dokumentace a propagace prvku (Slovenský ľudový umelecký kolektív, 2016).*

Ke 14. 3. 2016 obsahoval Reprezentativní seznam nehmotného kulturního dědictví Slovenska tyto prvky:

Rok přijetí do seznamu	Název statku (v českém jazyce)	Předkladatel
2010	<i>Fujara - hudební nástroj a jeho hudba</i>	Společenství pro tradiční hudbu Pro Musica o.z.
2011	<i>Radvanský jarmark</i>	Město Banská Bystrica
2011	<i>Aušusnícke služby španodolinských baníků</i>	Banícke bratstvo "Herregrund" Špania Dolina
2011	<i>Terchovská muzika</i>	Obec Terchová

2011	<i>Tradiční ruční zvonění na zvonky a funkce zvonářů na Slovensku</i>	Mgr. Juraj Gembický, Košice
2013	<i>Čičmianské ornamenty</i>	Obec Čičmany
2013	<i>Banskoštiavnický Salamander</i>	Město Banská Štiavnica
2013	<i>Tradiční loutkářství na Slovensku</i>	Slovenské centrum pro tradiční kulturu
2015	<i>Gajdy a gajdošská tradice na Slovensku</i>	Cech slovenských gajdošů
2015	<i>Modrotisk</i>	CTLK-RZ-NKD-2014/01
2015	<i>Horebronský víceblasný zpěv</i>	o. z. OPORA Pohorelá

Tabulka 3 Seznam statků zapsaných na Reprezentačním seznamu nematného kulturního dědictví Slovenska, zdroj: vlastní zpracování z: <http://www.ludovakultura.sk/index.php?id=5>

3.4 Zachování „tradičního“ a „lidového“ loutkového divadla

Podle *Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví* se nemotné kulturní dědictví projevuje mimo jiné v oblasti interpretačního umění, do které lze zařadit také loutkové divadlo. S nemotným kulturním dědictvím je úzce spojena tradiční lidová kultura, respektive její nemotná složka. Dle Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici „tvorí tradiční a lidová kultura nedílnou součást kulturního dědictví každé země, avšak v průběhu druhé poloviny 20. století se začaly lidové tradice vytrácet a někdy i nenávratně mizet. Vystává tedy nutnost toto cenné kulturní bohatství uchovávat a předávat je dalším pokolením“ (Národní ústav lidové kultury, 2008).

Přívlastek „lidové“ zažívá v souvislosti s loutkovým divadlem v dnešní době malé obrození. Mnozí evropští loutkáři si začínají uvědomovat, že jsou zástupci „lidové tradice“ a současné festivaly loutkového divadla zařazují do svých programů „tradiční“ a „lidové“ loutkové divadlo jako samostatný prvek. Pro tradiční lidové loutkové divadlo je velice důležitý smysl pro řemeslo předávané z generace na generaci. Loutkáři musí loutkám věnovat spoustu času a úsilí, aby vypilovali své schopnosti a zručnost a stali se mistry ve svém oboru (McCormick, 2012, s. 321-322). Nemotné kulturní dědictví by mělo poskytovat pocit kontinuity a identity a zároveň podporovat kulturní rozmanitost, tvořivost a rozvoj. Proto je pro péči o loutkářství jakožto o nemateriální kulturní dědictví, jak je definováno v Úmluvě, důležité uvědomit si nezbytnost „trvalé

plynulosti tradic, nikoli jako neživých faktů či dogmat, ale jako živého stále se vyvíjejícího organismu, který dává přednost přirozeným proměnám, ale brání se násilným přerušením.“ Podle Klímy „se právě v nehmotné podobě prokazuje a zviditelňuje návaznost, zakořeňuje nikoli tak, že přivazuje či zastavuje proces vývoje, ale propojuje víceletou, staletí překračující následnost a zodpovědnost za současný stav dlouhodobého a nejspíše nikdy nekončícího procesu“ (Klíma, 2013, s. 10-12).

V dnešní době je obtížné navazovat na dlouholetou tradici loutkářských rodů, ale mnozí se o to z lásky k loutkovému divadlu stále pokoušejí a pomáhají z ní zachovat alespoň určité prvky. Slovy Antona Anderle: „O to mi vždycky šlo: zachytit pro potomky hry lidových loutkářů, jakož i loutky a vše, co s tím souvisí. Chci když už ne obnovit tradiční loutkářství, tak ho alespoň v co největší míře uchovat.“ (Tyjáter, 2016, přel. ze slov.). Dle Jurkowského tradiční lidové loutkové divadlo ve smyslu kočovného marionetového divadla stále existuje a je životaschopné v kontextu neustálé výměny výrazových prostředků. Jako příklad uvádí sicilské loutkové divadlo Opera dei pupi, marionetová divadla ve Francii, Španělsku, Portugalsku a Belgii, putovní divadélka s postavami, které jsou obdobou českého Kapšpárka - Punch, Pulcinella, Petruška, Kasperle, Karagöz a divadla s repertoárem starých loutkových her jako je Faust a Don Juan, kam bychom mohli zařadit i některé české a slovenské loutkové soubory. Tato divadla jsou však podle Jurkowského jen vzácnou památkou, přežívající díky nadšencům a milovníkům folkloru. Ztratila svou přirozenou dynamiku určenou sociálními a životními podmínkami, které inspirovaly vznik lidového umění (Jurkowski, 2004, s. 156).

Jinými slovy, lidové loutkářství ztratilo kontext, ve kterém se zrodilo a vzkvétalo. Kočovní loutkáři provozovali loutkové divadlo jako své živobyty a inscenace vytvářeli v rámci svých omezených vědomostí. Tehdejší publikum, pro které bylo loutkové divadlo jedinou formou zábavy, zdrojem zpráv ze světa i prostředkem ke kritice vrchnosti, se od dnešního diametrálně liší. Arnold Hauser rozuměl pod pojmem „lidové umění“ „činnost těch vrstev obyvatelstva, které nemají vzdělání a nejsou urbanizované ani industrializované.“ Podstata tohoto umění tkví podle něj v tom, že ti, kteří udržují jeho existenci, se nevyčleňují jako jednotlivci ani si nečiní nárok na osobní autorství děl. Producenty a konzumenty lidového umění je těžké rozlišit a hranice mezi nimi je vždy rozplývavá. Diváci loutkových představení jsou nejen pasivními příjemci, ale obvykle se aktivně zúčastňují této umělecké činnosti (Hauser cit. v Jurkowski, 2004, s. 156-157). Vztah, který byl mezi loutkářem, představením a jeho diváky, se tedy značně proměnil.

Podle Hledíkové je při zkoumání fenoménu tradičního loutkového divadla nutné brát na zřetel, zda na tento typ produkce nahlížíme jako na současné divadelní umění loutkářů, kteří nezůstali na místě a jsou schopni tradici přetvářet a inovovat, nebo zda ho zařazujeme mezi živé „muzeální“ kusy s tím, že v mnoha státech zůstalo z této tradice jen pouhé vystavování loutek jako esteticky hodnotného artefaktu profesionálních řezbářů (Hledíková, 2010, s. 100-102). Dle *Doporučení na ochranu tradiční kultury a folkloru* „živá tradiční a lidová kultura nemůže být vzhledem k její evoluční povaze vždy chráněna, tradiční a lidová kultura zachycená v hmatatelné formě by však měla být efektivně chráněna.“ Pokud některé kultury nahlíží na loutkové divadlo jako na jev reprezentující tradiční lidovou kulturu, znamená to, že by příslušné státy za tímto účelem měly

například podporovat stávající muzea loutek a vytvářet podmínky pro takovou prezentaci tradičního lidového loutkového divadla, která by podtrhovala jeho živoucí i minulé aspekty.

3.4.1 „Tradiční lidové loutkové divadlo“ v České republice

Vzhledem k tomu, že v České republice je v současné době *Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví* implementována pouze pro oblast tradiční lidové kultury, tato kapitola je věnována otázce, zda a případně s jakými omezeními lze považovat české loutkářství za nehmotné kulturní dědictví reprezentující tradiční lidovou kulturu. Jak již bylo zmíněno v kapitole 1.2, v 19. století se pro české loutkářství vžil pojem „tradiční lidové loutkové divadlo“, protože odpovídalo potřebám venkovského lidu a stalo se na dlouhou dobu jeho neodmyslitelnou součástí (Dubská, 2004, s. 41). Je však otázkou, do jaké míry může být jako tradiční nebo lidové chápáno dnešní loutkové divadlo. Dle sběratelů loutek Marie a Pavla Jiráskových se „podstata české loutkářské tradice dneška odvíjí podstatně více od loutkářských událostí v první polovině 20. století, nežli od kočovných marionetářů 19. století ... tehdy se česká loutkářská kultura stala prostředím experimentů a vynikajících avantgardních výbojů a počínů, nejen srovnatelných s Evropou, ale mnohdy ji dokonce předčících. Bez tehdejšího ohromného rozšíření loutkového divadla i kvality jeho předních reprezentantů by nejen poválečná, ale i dnešní loutkářská tradice pravděpodobně neexistovala.“ (Lešková-Dolenská, 2012, s. 82). Pojem „tradiční loutkové divadlo“ tedy prošel transformací.

Lidové loutkové divadlo kočovných marionetářů u nás jako jev přežívalo do 2. poloviny 20. století a pokud je označení „lidové loutkové divadlo“ spojováno s produkcí současných loutkářů, je tím míněna jeho interpretace či nápodoba, přičemž některé současné soubory se od interpretované lidovosti loutkového divadla záměrně odchyľují a přetváří ji (např. představení „Posvícení v Hudlicích“ souboru Buchty a loutky, viz Obr. 5 a 6). Označování projevů současného českého loutkářství jako „tradiční lidové loutkové divadlo“ lze proto chápat spíše ve smyslu navazování na dřívější etapy loutkářství, ať již na kočovné marionetáře nebo na loutkářskou avantgardu.

Podle Jaroslava Blechy se marionetové divadlo v současnosti jeví jako anachronismus. Existovalo by však u nás v důstojné podobě dodnes, nebýt jeho administrativního ukončení v 50. letech 20. století. Blecha spatřuje nebezpečí v současných tendencích loutku redukovat a v „postupné ztrátě vnímání unikátní působnosti specifických výrazových prostředků loutkového divadla a jeho totální divadelnosti“ (Blecha, 2012, s. 259-260). Dle Kateřiny Leškové-Dolenské se české loutkářství neprávem stalo podceňovaným fenoménem, o který veřejnost ztratila zájem a který zasluhuje mnohem větší pozornost a důslednější ochranu (Lešková-Dolenská, 2013, s. 100). Na základě názorů výše zmíněných odborníků lze tedy potvrdit nutnost zápisu statku „České loutkářství – lidové interpretační umění“ na *Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky* a doufat, že tento krok pomůže české loutkářství zachovat a navrátí mu uznání, které zasluhuje.

Loutkářské umění má však šanci posouvat se k novým hodnotám pouze tehdy, kdy jeho tvůrci poznají tradici a kontext. Aby byla interpretace tradičního či lidového loutkového divadla

uskutečnitelná a pro diváky silná, je zapotřebí na všech úrovních vyvíjet a podporovat výzkumnou činnost v této oblasti, tzn. zdokumentovat způsob hraní tehdejších loutkářů, sbírat a sepisovat texty lidových her a být v neustálé konfrontaci s přímými potomky či aktéry lidového loutkářství, kteří si mistrovství svých předků uchovávají v živé paměti.

4. Cesta českého a slovenského loutkářství na seznam UNESCO

V následující části práce je zkoumán proces předcházející zápisu českého a slovenského loutkářství do národních seznamů nehmotného kulturního dědictví České republiky a Slovenska a společná příprava nominační dokumentace k zápisu „Slovenského a českého loutkářství“ do *Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO*. Se zachováním českého loutkářství úzce souvisí jeho vhodná prezentace a podpora, proto je v kapitole 4.5 věnována bližší pozornost také této oblasti.

Členění kapitol je zvoleno dle časového hlediska, tzn. dle dat přijetí zkoumaných prvků do národních seznamů. Nejprve bylo do *Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury ČR* zapsáno v srpnu roku 2012 „Východočeské loutkářství“. V říjnu 2013 následoval zápis prvku „Tradiční bábkárstvo na Slovensku“ do *Reprezentativního seznamu nehmotného kulturního dědictví Slovenska*, „České loutkářství – lidové interpretační umění“ je v České republice uznáváno jako nemateriální kulturní dědictví zápisem na Seznam v prosinci roku 2014. O případném zápisu prvku „Slovenské a české loutkářství“ do *Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva* by mělo být rozhodnuto při zasedání mezivládního Výboru UNESCO v listopadu letošního roku, tj. 2016.

4.1 „Východočeské loutkářství“

Nápad zapsat východočeské loutkářství na *Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky* vzešel v roce 2010 od Mgr. Lenky Jaklové, tehdejší radní města Hradce Králové, při zpracovávání strategické koncepce pro rozvoj cestovního ruchu a kultury pro hradeckou TOP 09. Ve stejné době byla Česká republika zvolena do Mezivládního výboru pro zachování nemateriálního kulturního dědictví (při UNESCO). Lenka Jaklová získala na doporučení bývalé ředitelky Divadla DRAK Jany Draždákové pro místo vedoucího odborného týmu prof. Miloslava Klímu. Společně představili ideu uznání východočeského loutkářství jako nehmotného kulturního dědictví zasluhujícího ochranu zástupcům Královéhradeckého a Pardubického kraje, kteří nápad podpořili. Hejtmani těchto krajů zaslali na Ministerstvo kultury ČR žádost o zápis východočeského loutkářství na národní seznam. Odborný tým pro sepsání nominačního dokumentu tvořili historikové loutkového divadla a teatrologové Miloslav Klíma, Jaroslav Blecha, Alice Dubská, Alena Exnarová, Nina Malíková a Petr Pavlovský (Jaklová, 2013, s. 215-216).

Dle *Návrhového a evidenčního listu kulturního statku „Východočeské loutkářství“ k zápisu do Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky* jsou nositeli statku „Východočeské loutkářství“ členové amatérských loutkářských souborů ve městech a obcích Královéhradeckého a Pardubického kraje a jako právnická osoba *Sdružení pro podporu tradic východočeského loutkářství*, jehož

členy jsou profesionální i amatérští loutkáři z Východních Čech, nominační tým odborníků, Simona Chalupová – ředitelka Muzea loutkářských kultur, Helena Toldová – starostka obce Studnice u Náchoda (rodiště J. J. Bráta) a další. O zachování tradiční formy statku by dle návrhového listu měly pečovat vedle členů amatérských souborů také profesionální instituce NIPOS, Středisko amatérské kultury IMPULS, Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi a Národní ústav lidové kultury ve Strážnici.

Statek „Východočeské loutkářství“ by měl zápisem nabýt významné ochrany a nových možností využití finanční podpory od Ministerstva kultury ČR i od dvou krajů, do kterých zasahuje (Královéhradecký a Pardubický), především prostřednictvím dotačních programů na propagaci loutkářství a také podpory vzdělávání nejmladší loutkářské generace. Jednotlivé amatérské soubory z Východních Čech mají možnost zapojit se do dotačního programu na podporu lokálních kulturních událostí dotyčných krajů. Kraje mohou zařazovat informace o východočeském loutkářství jakožto o jedinečném fenoménu nově figurujícím na *Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky* do publikací pro turisty a do dalších propagačních materiálů a pomoci tak ke zviditelnění tradiční lidové kultury východních Čech. Místní úřady by měly loutkářství podporovat například formou zvýhodněných pronájmů divadelních sálů, poskytnutím prostředků na opravu loutek a kulis, publikační činností apod. (Horváthová, 2013, s. 23).⁶

4.2 „Tradiční bábkarstvo na Slovensku“

Kulturní statek „Tradiční bábkarstvo na Slovensku“ (Tradiční loutkářství na Slovensku), byl zapsán na *Reprezentativní seznam nehmotného kulturního dědictví Slovenska* dne 24. října 2013. Dle nominační dokumentace k zápisu prvku „Tradiční bábkarstvo na Slovensku“ si slovenští loutkáři předávali své znalosti, dovednosti, praktiky, projevy, ale i předměty (loutky, scény, maringotky) z generace na generaci a „jejich pokračovatelé přistupují k této tradici s úctou, identifikují se s ní a považují ji za hodnotnou součást své identity a svého dědictví. (...) Tradiční loutkářství na Slovensku představuje nedílnou součást domácí divadelní a literární tradice a je možné jej vnímat i jako významný projev tradiční lidové kultury.“ Kontinuitu slovenského loutkářství se podle nominační dokumentace podařilo zachovat: „Tradiční loutkářství navzdory ideologickým pokusům o jeho likvidaci v 50. letech 20. století je stále živou součástí nehmotného kulturního dědictví Slovenska.“

Nositeli prvku jsou členové starých loutkářských rodin, kteří dodnes ve svých rodinných archivech uchovávají množství artefaktů (fotografií, textů, loutek, dokumentů) o historii prvku, včetně soukromých sbírek loutek (Anderlovci, Stražanovci). Dále jsou jimi loutkoherci, scéničtí výtvarníci, výrobci loutek a další umělci, kteří tradiční loutkářství považují za součást vlastní identity a svého kulturního dědictví; loutkáři, pro které je tradiční loutkářství neustálým zdrojem inspirace a nových interpretací, a pro něž je loutkové divadlo profesionálním zaměstnáním; loutkáři, kteří se

---

⁶ Podrobněji k Východočeskému loutkářství viz HORVÁTHOVÁ, Anežka. *Proměny české loutkářské tradice a její formy v současnosti*. Praha, 2013, s. 22 – 28.

ve svých představeních cíleně snaží o pokračování tradičního loutkářství (např. Teatro Carnevalo, Tyjátr), uměnovědci, teatrologové, literární vědci, vysokoškolští pedagogové a oficiální instituce odpovídající v rámci své činnosti i za uchovávání artefaktů, poznatků a vědomostí o prvku – Múzeum bábkarských kultúr a hračiek Modrý Kameň, Slovenské národné múzeum v Bratislavě, Literárny a hudobný múzeum Státní vědecké knihovny v Banské Bystrici, Ústav etnologie SAV, Divadelní ústav, Matice Slovenská, VŠMU a další.

4.3 „České loutkářství – lidové interpretační umění“

Po zápisu Východočeského loutkářství oslovilo Ministerstvo kultury ČR jednotlivé krajské úřady a metodická centra pro tradiční lidovou kulturu s návrhem zpracovat krajské nominace loutkářství a předložit je na národní seznam, aby mohla Česká republika přistoupit k nominaci českého loutkářství na Reprezentativní seznam UNESCO. Nominaci však zpracoval pouze Liberecký kraj a město Plzeň. V únoru 2014 bylo proto dohodnuto, že nominační dokumentaci zpracuje Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (a stane se tak navrhovatelem zápisu) a předloží ji do 31. května 2014 Národní radě pro tradiční lidovou kulturu. Ta nominační spis projednala 11. června 2014, propustila ho do dalšího kola posuzování a vyžádala si pro něj zpracování odborných posudků. Na jejich základě doporučila ministru kultury zápis prvku do národního seznamu. Statek „České loutkářství – lidové interpretační umění“ byl ministrem kultury Mgr. Danielem Hermanem zapsán na *Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury České Republiky* 19. prosince 2014. Na národní nominaci NIPOS spolupracoval s loutkářskými soubory, spolky, oborovými organizacemi, dotčenými městy, kraji a odborníky z Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici, oddělení dějin divadla Moravského zemského muzea v Brně a Muzea loutkářských kultur v Chrudimi.

Nominační dokumentace je doplněna studii o loutkářství v jednotlivých krajích. Východočeské loutkářství bylo již dříve odborníky zpracováno pro nominaci statku v roce 2012. Moravské kraje zpracoval Jaroslav Blecha, loutkářství jihozápadních Čech bylo složeno ze spisů Alice Dubské, Pavla Vašíčka a Ludka Richtera, Jaroslav Kříž z Muzea Českého ráje v Turnově zpracoval Liberecký kraj, Prahu Jana Viktorinová z Muzea hl. města Prahy, středočeské loutkářství Lenka Lázňovská s využitím tezí Jitky Trčkové a Jana Víta a Ústecký kraj Luděk Richter (Lázňovská, 2015, s. 12). Celý proces nominace byl nákladný rovněž z finančního hlediska. Rozpočet NIPOS (příspěvková organizace MK ČR) byl na projekt dle výroční zprávy MK ČR 2014 navýšen o 370 000 Kč. Tato částka byla použita zejména na natočení dokumentu o nominovaném statku a na expertní posudky.

Fenomén českého loutkářství je v *Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky* zapsán pod názvem „České loutkářství – lidové interpretační umění“. Slovní spojení „lidové interpretační umění“ je zde použito ve shodě s termínem vymezujícím podoblast

nemateriálního kulturního dědictví v *Metodickém pokynu pro vedení Seznamu nemateriálních statků TLK*.⁷ Dle *Návrhového a evidenčního listu kulturního statku „České loutkářství“ ke zápisu do Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky* je „české loutkářství jako jev lidového interpretačního umění živou součástí české kultury. (...) Jeho autenticita vyplývá z kontinuity, rozšíření po celém území ČR, nebyvalé symbiózy všech existujících forem loutkového divadla a tvůrčího přístupu k umělecké tvorbě jako osobité zvláštnosti, rozvíjející českou tradici. Je generačně předáván, což dokládá kontinuita činnosti mnoha souborů. Z hlediska historické, sociální a kulturní identity ČR je vysoce reprezentativní.“

Loutkáři dnes v různé kvantitě i podobě působí v každém regionu České republiky. Dle Metodického pokynu se však za nemateriální statky tradiční lidové kultury nepovažují celé soubory statků, ale jen konkrétní obsahově a územně vymezené statky z daného souboru jevů, které jsou v jeho rámci unikátní a zároveň ho reprezentují. Nositeli prvku „České loutkářství – lidové interpretační umění“ jsou proto dle návrhového listu oslovené loutkářské soubory v České republice (občanská sdružení – spolky, příspěvkové organizace, obecně prospěšné společnosti a podnikatelské subjekty), které poskytly Svobodný, předběžný a informovaný souhlas k zápisu navrhovaného statku „České loutkářství“ do Seznamu, tj. celkem 48 loutkohereckých souborů z celé České republiky a Sdružení pro podporu tradic východočeského loutkářství, o.s. jako zástupce východočeských souborů.

Co se týče ohrožení statku, dle nominační dokumentace „je důležité, aby nedocházelo k žánrové či technologické redukci a nebyla tak ohrožena šíře českého loutkářství, které jakožto obor umění není založeno na reprodukční stabilitě a pevné konvenci, kterou znají a dodržují tvůrci i diváci. To znamená, že potřebuje podněty jak umělecké (je třeba, aby se loutkové divadlo rozvíjelo a byly vychovávány nové tvůrčí generace), tak společenské (dodržení podmínek pro tvorbu a reprodukci a vytvoření společenské objednávky). Ohroženy jsou nejen animační techniky různých forem loutkového divadla, ale také výroba loutek včetně scénografie.“

4.4 Příprava nominační dokumentace prvku „Slovenské a české loutkářství“

Na tomto místě bych chtěla provést analýzu příprav vedoucích ke kýženému zápisu statku „Slovenské a české loutkářství“ do *Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO*. Nápad vzešel ze strany Slovenské republiky. Když vznikala nominace východočeského loutkářství na český seznam, dostalo ji k oponentuře Centrum pro tradiční lidovou kulturu v Bratislavě, kde se zrodil nápad pokusit se o zápis fenoménu loutkářství na světový seznam UNESCO (Lázňovská, 2014, s. 1). Centrum pro tradiční lidovou kulturu, jakožto odborné pracoviště SEUKu v čele s Jurajem Hamarem, oficiálně navrhlo společnou nominaci v únoru roku 2014. Dle vyjádření Ministerstva kultury ČR přijala česká strana nabídku slovenské strany na předložení společné česko-slovenské nominace tradičního loutkářství do UNESCO s nadšením.

---

⁷ Konkrétně v kapitole Vymezení pojmů a použitých zkratk, str. 2.

Obě strany věří v její mezinárodní úspěch a v to, že loutkářství má své pevné a nezastupitelné místo v české i slovenské kultuře (Ministerstvo kultury, 2014).

Jedním z cílů *Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví* je pečovat o mezinárodní spolupráci a pomoc – jednotlivé státy se přijetím této úmluvy zavazují ke spolupráci na dvoustranné, subregionální, regionální i mezinárodní úrovni. Tento závazek je jedním z důvodů, proč se Česká a Slovenská republika rozhodly ucházet o zápis loutkářství na *Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva* společně. Dalším z důvodů společné iniciativy byl ten, že mezivládní Výbor UNESCO dává při schvalování přednost nadnárodním nominacím a preferuje co největší geografickou rozprostraněnost (Lázňovská, 2014, s. 1-2).

Koordinací příprav zápisu bylo za Českou republiku pověřeno Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS) a za Slovenskou republiku Centrum pro tradiční lidovou kulturu. Za účelem přípravy společné nominace bylo uspořádáno několik koordináčních schůzí speciálně vytvořeného pracovního týmu, který tvořili zástupci zpracovatelů (NIPOS a Centrum pro tradiční lidovou kulturu), zástupci Ministerstva kultury ČR a Ministerstva kultúry SR, odborníci Jaroslav Blecha z Moravského zemského muzea v Brně a za slovenskou stranu Lubica Volanská z Ústavu etnologie. Dne 18. března 2014 se v sídle Národního ústavu lidové kultury na strážnickém zámku konalo první setkání české a slovenské strany, kde se ustanovilo složení pracovního týmu (Ministerstvo kultury, 2014). V rámci Loutkářské Chrudimi na přelomu června a července 2014 poté proběhlo jeho první oficiální setkání (Lázňovská, 2015, s. 13). Klíčovým rozhodnutím týmu byl samotný název prvku a jeho definice. Nakonec bylo zvoleno označení „Slovenské a české loutkářství“, přičemž přívlastek „slovenské“ musí být uváděn jako první, jelikož Slovensko bylo iniciátorem zápisu. Česko-slovenský nominační tým se sešel dvakrát v České republice a dvakrát na Slovensku. Česká část týmu se podílela především na zpracování nominačního textu a slovenský tým pracoval na filmu, jehož scénáristou byl Jaroslav Blecha. Po dokončení nominačních příprav (včetně natočení desetiminutového dokumentu, výběru deseti fotografií, získání souhlasu všech nositelů a podporovatelů, podpisů ministrů kultury ČR a SR a překladu nominačního textu) musela být kompletní dokumentace zaslána na adresu centrály UNESCO v Paříži. Termín byl stanoven na 31. březen 2015 (Lázňovská, 2015, s. 13). Příslušnými organizacemi zapojenými do ochrany jsou Ministerstvo kultury ČR a SR, NIPOS, SLUK, NÚLK, České a Slovenské centrum UNIMA, Pardubický kraj, Královéhradecký kraj, Plzeňský kraj, města Chrudim, Plzeň a Bánská Bystrica.

Dle nominační dokumentace „Slovenského a českého loutkářství“ „spolupráce nositelů prvku z obou republik pokračuje díky jazykové příbuznosti a společné tradici loutkářství i po rozdělení Československa v roce 1993. (...) Loutkářství je pokračováním více než dvoustleté společné lidové tradice a je součástí kultury a kulturního života v obou republikách i na „nadlokální“ úrovni (např. pravidelné festivaly, stálé loutkové scény). Bilaterální akce přispívají k vzájemnému jazykovému porozumění mezi Čechy a Slováky.“ Teatrolog Vladimír Predmerský ve svém souhlasu k zápisu statku na reprezentativní seznam UNESCO zdůrazňuje, že „v evropské historii loutkářství neexistuje snad lepší příklad mnohaleté úzké spolupráce dvou blízkých loutkářských kultur než je mezi českými a slovenskými loutkovými divadly a jeho tvůrci.“

Jak již bylo v práci popsáno, české a slovenské loutkářství jsou sice jevy příbuzné a značně provázané, nelze je však považovat za zcela stejnorodé. Pojem české loutkářství je dnes široký a nabývá mnoha podob. Pro Českou republiku je typické amatérské loutkářství, které je rozvinuto ve velké míře, zatímco na Slovensku chybí. Pro slovenské loutkářství je naopak charakteristické předávání řemesla z generace na generaci v rozvětvených loutkářských rodinách. Tyto rozdíly odráží také určení nositelů prvků „České loutkářství – lidové interpretační umění“ a „Tradiční bábkárstvo na Slovensku“. V nominačním dokumentu pro společný zápis na Reprezentativní seznam UNESCO je proto loutkářství nazíráno ve své komplexnosti a označení nositelů prvků je obecnější – jsou jimi interpreti, autoři loutkových her a výrobci loutek (řezbáři).

Jako společná opatření jsou navrhována například vytvoření stálé česko-slovenské koordinační platformy pro rozvoj prvků, spolupráce při vydávání audiovizuálního nosiče o „Slovenském a českém loutkářství“ (2015), putovní česko-slovenská výstava o českém a slovenském loutkářství (2018), vytvoření společného plánu opatření Českého a Slovenského centra UNIMA na období 2016 – 2020 (2015), vytvoření manuálu pro nabídku loutkových představení pro děti i dospělé (2017), podpora propagace, publicita a zviditelnění prvků ve Slovenské a České republice prostřednictvím veřejnoprávních médií (zvláště rozhlasu a televize), dále prostřednictvím různých tematických publicistických, umělecko-dokumentárních a uměleckých formátů/relací apod.

4.5 Presentace a podpora českého loutkářství

V rámci plnění záchovných opatření uvedených ve výše zkoumaných nominačních materiálech by měla být zajištěna také vhodná prezentace a podpora loutkářství. Prezentace českého loutkového divadla jako živého umění tkví v první řadě v samotné produkci loutkových představení v České republice i v zahraničí (v divadlech, kulturních zařízeních, na festivalech, jarmarcích, ve školách apod.). Pro představení tohoto fenoménu veřejnosti je neméně důležitá činnost institucí pečujících o české loutkářství např. prostřednictvím vystavování loutek u nás i v zahraničí (z muzejních sbírek či od soukromých sběratelů), šíření informací o loutkovém divadle (periodika, publikace, webové servery), pořádání festivalů, přehlídek, mezinárodních projektů, tematických workshopů, konferencí, diskuzí a seminářů, tvorby filmů, dokumentů a související propagace. V následující části práce jsou uváděny konkrétní příklady těchto projektů uskutečněných v letech 2012 – 2016.

Podporou je myšleno především vyhlášení dotačních programů a poskytování dotací v oblasti loutkového divadla a rovněž poskytování příspěvků loutkovým divadlům a muzeím loutek, která jsou příspěvkovými organizacemi MK ČR nebo obcí, dále zvýhodněné pronájmy obecních sálů, pomoc od obce v oblasti propagace, zařazení loutkových představení souborů do programů místních divadel apod. V kapitole 4.5.3 jsou uvedeny vybrané projekty v oblasti loutkového divadla, které byly podpořeny Ministerstvem kultury v roce 2014.

4.5.1 Presentace loutkářství v českých muzeích

Nejcennější loutky a artefakty související s loutkovým divadlem jsou uchovávány ve sbírkách mnoha muzeí. Fenomén loutkářství je ze své podstaty nehmotný kulturní statek a zároveň jsou pro jeho provozování nezbytné statky hmotné – loutky, kulisy a další scénografické prvky. Jak již bylo zmíněno v kapitole 3.4, tradiční a lidová kultura zachycená v hmatatelné formě by měla být efektivně chráněna. Jaroslav Blecha, vedoucí Oddělení dějin divadla Moravského zemského muzea, připouští, že „prezentovat smysluplně formou výstavy dynamický jev, jakým je divadlo, je velmi komplikované, neboť každá výstava ve své podstatě představuje naopak útvar velmi statický.“ Podle něj je v divadelním muzejnictví podstatný posun scénování z roviny „ukazování“ do roviny „výpovědi“, tzn. místo popisných výkladů usilovat spíše o estetickou, uměleckou prezentaci s emotivním účinkem, ve které se divák stává aktivním spoluvůrcem, rozvíjet svobodnou komunikaci pracovníků muzea s návštěvníky, zapojovat dynamizující prvky (občasná představení v muzeu, tematické dílny, manipulace s replikami typických předmětů ve stylizovaném prostředí, zvukové a pohyblivé instalace apod.) (Blecha, 2007, s. 12-14). Muzea věnující se loutkářství často propojují hmotnou i nehmotnou složkou loutkového divadla prostřednictvím doplňkových aktivit a zábavných prožitků. Aby však snahy o pobavení návštěvníků nepřevážily význam samotných muzejních exponátů, je nutné rovněž hledat cesty, jak docílit toho, aby hodnotné muzeálie (autentické marionety a dekorace) na diváky působily samy o sobě a rozvíjely s ním vizuální dialog (Kesner, 2005, s. 117-122). To znamená pokusit se návštěvníkům přiblížit okolnosti, za nichž bylo loutkové divadlo vnímáno původním publikem – zapojit hudební doprovod, nahrávky mluvy lidových loutkářů, vystavit fotografie loutkářů při představení apod. Je však stále potřeba mít na paměti, že vytváření simulovaného prostředí je rovněž interpretací (Kesner, 2005, s. 183-184).

Mezi nejvýznamnější muzea vystavující loutky a loutkářské dekorace v České republice patří Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi, loutkářská expozice Národního muzea v Muzeu české loutky a cirkusu v Prachaticích, Oddělení dějin divadla v Moravském zemském muzeu, Muzeum loutek v Plzni, Muzeum marionet v Českém Krumlově, Muzeum loutek v Divadle Radost, Labyrint Divadla Drak, Expozice loutek v Divadle S+H a Divadelní oddělení Slezského zemského muzea v Opavě. Královéhradecký a Pardubický kraj by dle návrhového listu statku „České loutkářství“ měly na Kuksu podpořit zřízení Polizinello - galerie loutek z dílny řezbáře Jiřího Nachlingera, inspirované kukskou loutkářskou barokní tradicí.

Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi (příspěvková organizace Ministerstva kultury ČR) prezentuje veřejnosti od 2. března 2013 novou stálou expozici nazvanou *Magický svět loutek*, kde si návštěvníci mohou prohlédnout loutky kočovných loutkářů, varietní loutky, rodinná loutková divadla a dekorace českých umělců (Jiří Trnka či Josef Váchal). V zahraniční části expozice jsou vystaveny stínové loutky z Indonésie, výběr loutek z Indie, Japonska, Číny nebo Barmy a vietnamské vodní loutky. Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi mj. představuje v rámci sezónních a krátkodobých výstav tvorbu umělců z oblasti loutkového divadla.

Například v roce 2012 uspořádalo výstavu *Pavel Kalfus a Alois Tománek: Společně, každý svou cestou* věnující se tvorbě významných scénografů tvořících především pro Divadlo DRAK v Hradci Králové a Naivní divadlo Liberec (P.Kalfus), Divadlo Lampion v Kladně, Divadlo ALFA v Plzni

a Divadlo Spejbla a Hurvínka (A.Tománek). V roce 2014 se v muzeu konala sezónní výstava *František Vítěk a Věra Říčařová: Jeden život* prezentující loutkovou uměleckou tvorbu tohoto manželského páru pro Divadlo DRAK (Muzeum loutkářských kultur, 2016). Dle výroční zprávy za rok 2014 Muzeum loutkářských kultur uspořádalo s řediteli profesionálních loutkových divadel a vedoucími nezávislých divadelních skupin *Memorandum o vzájemné spolupráci pro uchování českého loutkářství jako kulturního dědictví* zaměřené na zintenzivnění dosavadní spolupráce při dokumentování českého loutkářství. Pro Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi je rovněž důležité sbírání a zpracování dokumentů týkajících se historie českého i světového loutkového divadla. Dne 21. března 2016 (při příležitosti Světového dne loutkového divadla) muzeum otevřelo nové Centrum pro badatelskou, dokumentační a publikační činnost, které má umožnit odborné veřejnosti nahlédnutí do sbírkového fondu muzea. V tomto centru je umístěna knihovna muzea a dva nové depozitáře pro materiály archivní povahy a fotografie. Rekonstrukce domu, kde centrum sídlí, započala v roce 2014 a na financování projektu se podílelo Ministerstvo kultury ČR, zřizovatel muzea (Zajíček, 2016).

V roce 2013 se v Muzeu východních Čech v Hradci Králové uskutečnila díky spolupráci s Moravským zemským muzeem v Brně výstava prezentující historickou formu českého marionetového divadla nazvaná *Divadlo českých potulných loutkářů*. Byly zde vystaveny loutky z dílny řezbáře Mikoláše Sychrovského z Mirotic, řezbářů Suchardů z Nové Paky, Itala Josefa Allesiho, marionety loutkářů a řezbářů Flachsů, řezby Jindřicha Adámka z Dobrušky a Vojtěcha Zacha z Kutné Hory. Charakteristický repertoár marionetového divadla byl přiblížen pomocí aranžmá výjevů z her a ukázek rozmluv konkrétních postav (Moravské zemské muzeum, 2016).

Fenomén českého loutkářství je natolik významný, že je v této oblasti typická mezinárodní spolupráce a export. „O neutuchajícím zájmu o české loutkářství v zahraničí svědčí velká poptávka po vystavování loutkářských teatrálií, mnohá ocenění tuzemských produkcí a četná pozvání na festivaly a hostování, a to v několikanásobně větší míře než se dostává tuzemským činoherním či operním souborům, jak ukazují interní průzkumy Institutu umění – Divadelního ústavu“ (Lešková-Dolenská, 2013, s. 77). Institut umění – Divadelní ústav (IU-DU) prezentuje fenomén českého loutkového divadla prostřednictvím výstavních projektů v zahraničí. V roce 2013 IU-DU připravil zatím nejrozsáhlejší výstavu českého loutkářství v USA, *Strings attached – The living tradition of Czech puppetry* v Columbus Museum of Art v Ohio (8. března - 1. září 2013), dále uspořádal výstavu *Tradice a současnost české loutky* v Městské galerii v Sofii v Bulharsku (19. září - 26. října 2014) nebo *Marionnettes an zero* (Loutky od roku nula) v Charleville-Mézières ve Francii v rámci bienále Světového festivalu loutkových divadel (16.-25. září 2011).

4.5.2 Další možnosti prezentace

O popularizaci a prezentaci českého loutkářství usiluje časopis *Loutkář*, který šíří odborné informace o fenoménu českého i světového loutkářství, informuje čtenáře o aktuálním divadelním dění, přináší recenze loutkových představení a zachycuje tak pro budoucí generace obraz současného loutkového divadla. Časopis *Loutkář* je historicky první časopis o loutkovém divadle, vydávaný u nás od roku 1912. V současnosti vychází každé dva měsíce a jeho šéfredaktorkou je Mgr. Kateřina Lešková Dolenská, Ph.D. (*1980). Stálými přispěvateli jsou bývalá šéfredaktorka

Nina Malíková, Michal Drtina, Jaroslav Blecha, Alice Dubská, Malvína Balvínová, Luděk Richter, Eva Kyselová, Pavel Vašíček, Silvie Vojíková i zahraniční autoři. Od roku 1997 časopis vydává *Sdružení pro vydávání časopisu Loutkář* a jeho činnost (vč. pořádání přehlídky Přelet nad loutkářským hnízdem) podporuje pravidelným poskytováním dotací Ministerstvo kultury ČR.

K prezentaci oboru loutkového divadla v České republice slouží také ocenění osobností působících v této oblasti. Od roku 2001 jsou udělovány státní ceny Ministerstva kultury v oborech zájmových uměleckých aktivit (v oboru loutkového divadla jsou jimi *Cena za neprofesionální divadelní a slovesné aktivity* a *Cena za dětské estetické aktivity*). *Cenu za neprofesionální divadelní a slovesné aktivity* získalo několik osobností z oblasti amatérského loutkářství – v roce 2001 Karel Šefrna (*6. září 1939), v roce 2002 Josef Brůček (*4. března 1944), v roce 2007 Jan Merta (*9. září 1927), v roce 2009 Luděk Richter (*26. ledna 1949) a v roce 2011 Jiří Oudes (*10. října 1936). *Cenu za dětské estetické aktivity* získala v roce 2006 Hana Budínská (*25. dubna 1933 – 4. dubna 2016). Od roku 2012 je udělována také *Cena Thálie za celoživotní mistrovství v oboru loutkového divadla*. V roce 2012 byla poprvé tato cena udělena Josefu Kroftovi (*30. března 1943 – 18. března 2015) z Divadla DRAK a zvláštní Cenu Thálie za celoživotní mistrovství v oboru loutkového divadla získali Spejbl a Hurvínek. Za rok 2013 byl oceněn Zdeněk Peřina (*3. června 1946 – 1. listopadu 2015) z Naivního divadla Liberec, za rok 2014 Blanka Josephová Luňáková (*10. listopadu 1955) z Divadla Alfa a za rok 2015 Jiří Vyšehrad (*16. února 1943) z Divadla DRAK.

O české loutkářství a jeho popularizaci na veřejnosti dále pečuje České středisko UNIMA. Mezinárodní loutkářská unie (UNIMA) jako nevládní organizace přidružená k UNESCO sdružuje lidi z celého světa a jejím cílem je mj. podporovat kontakt a výměnu mezi loutkáři všech zemí a všech kontinentů, udržovat loutkářskou tradici a zároveň podporovat obnovu loutkářského umění (Mezinárodní loutkářská unie, 2016). Z iniciativy UNIMA se slaví 21. března Světový den loutkového divadla. České středisko UNIMA uděluje putovní cenu Erik za nejinspirativnější počín roku, je spolupořadatelem významných přehlídek – Přelet nad loutkářským hnízdem, Mateřinka a Skupova Plzeň a zprostředkovává styky se zahraničím. Díky snahám o zápis „Slovenského a českého loutkářství“ na světový seznam UNESCO by měla vzniknout užší spolupráce mezi Českým a Slovenským centrem UNIMA. V souvislosti s nominací „Slovenského a českého loutkářství“ na seznam UNESCO je třeba zmínit také vznik nové Komise pro dědictví UNIMA (Commission du patrimoine de l'UNIMA – Heritage Commission of UNIMA), která se zaměřuje na kulturní dědictví související s loutkovým divadlem. V červnu roku 2015 se v Kanadě konalo první pracovní setkání jejího výboru. Členkou výboru Komise pro dědictví UNIMA je mj. Nina Malíková, předsedkyně Českého střediska UNIMA. Předmětem prvního jednání výboru bylo definování pojmu tradice v různých loutkářských kulturách. Komise chce podat přehled o tom, které tradiční formy loutkového divadla v daných kulturách mizí nebo jsou v ohrožení, zda v tomto oboru existují praktikující mistři a zda mladá generace rozvíjí tradiční formu loutkářství či se podílí na jejím dalším invenčním posunu. Komise chce sestavit databázi tradičního světového loutkářství a publikovat ji ve formě katalogu na webových stránkách UNIMA (Malíková, 2015, s. 34).

Pro popularizaci českého a slovenského loutkářství v zahraničí lze doporučit jeho zapojení do projektu PAM (Portail des Arts de la Marionnette) (Arts of Puppetry Portal), který byl zahájen v

roce 2008 francouzským centrem UNIMA. PAM shromažďuje a poskytuje dokumenty a informace týkající se loutkářského umění a na svém webovém portálu s volným přístupem prezentuje široké veřejnosti jeho bohatost a rozmanitost. V současné době obsahuje více než 30 000 exponátů, včetně fotografií, plakátů, grafik, kreseb, videí, audio nahrávek, periodik, rukopisů apod. týkajících se loutkářství (Portail des Arts de la Marionnette, 2016).

Na rozvoji českého loutkářství se podílí také Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, resp. jeho útvar ARTAMA. Je mimo jiné spolupořadatelem festivalu Loutkářská Chrudim, pořádá semináře a dílny pro začínající i pokročilé loutkáře, na serveru Databáze českého amatérského divadla (www.amaterskedivadlo.cz) shromažďuje informace o historii amatérského divadelnictví (soubory, osobnosti, místa a přehlídky) včetně oblasti loutkového divadla, vydává občasník Loutkářský vykřičník a prostřednictvím serveru Amatérská scéna (www.amaterskascena.cz) šíří aktuality z oboru amatérského divadla vč. loutkového. V roce 2015 NIPOS díky Norským fondům realizoval ve spolupráci se souborem Buchty a loutky, Divadlem ANPU, norským a islandským souborem projekt *Srovnání různorodých cest nastudování loutkové pohádky*. Soubory nastudovaly jednu z nejznámějších norských pohádek „Na východ od slunce a na západ od měsíce“ a své verze představily publiku v České republice a v Norsku. Cílem bylo přistoupit k jedné pohádce z různých pohledů (FOLK-TALE, 2016). Ve stejném roce NIPOS inicioval vznik loutkářské konzervatoře. Výuka probíhá v rámci dvouletého studia v osmi víkendových setkáních, která se uskuteční od září 2015 do června 2016, a ve dvou seminářích v rámci Loutkářské Chrudimi 2015 a 2016. Na projektu spolupracovali Spolek pro vydávání časopisu Loutkář, Společnost amatérského divadla a svět a Chrudimská beseda, odbornou spolupráci zajistila ARTAMA. Studium je věnováno základním principům hry s loutkou. Praktické části kurzu doplňuje historie a teorie divadla, dramaturgie, psychologie, pedagogika, technologie loutek i kulturní management. Kmenovými lektory se stali Filip a Michaela Homolovi, dalšími vyučujícími jsou Nina Malíková, Kateřina Lešková Dolenská, Zuzana Drtinová Vojtíšková, Jaroslav Blecha, Michaela Homolová, Filip Homola, Vít Brukner, Zuzana Bruknerová a Neville Tranter (Výroční zpráva NIPOS 2015, s. 38).

V oblasti vzdělávání v oboru loutkového divadla lze zmínit také nový mezinárodní projekt zemí Visegradské čtyřky *Three Layers of Telling a Story*, díky kterému má vzniknout jako jeden ze tří oborů čtyřsemestrální magisterský studijní program v angličtině *Puppetry* (Loutkářství). Jeho příprava je v kompetenci čtyř divadelních škol – KALD DAMU v Praze, Univerzity divadelních a filmových umění v Budapešti, Divadelní akademie v Białystoku a Vysoké školy múzických umění v Bratislavě. Podání žádosti o akreditaci programu mělo proběhnout v březnu 2016. Projekt byl podpořen z fondů Evropské Unie v programu Erasmus+ (Somoš, 2015).

4.5.3 Finanční podpora loutkářství

Se zápisem statku na národní seznam jsou spojeny také ekonomické dopady. Dle nominační dokumentace ke statku „České loutkářství“ by měla být do roku 2017, podle ekonomické situace, vytvořena samostatná kategorie v rámci výběrového dotačního řízení k podpoře statků zapsaných v *Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky* a v *Reprezentativním seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva*. Zatím tato kategorie vytvořena nebyla,

v *Koncepci účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice na období 2016 – 2020* je však již zdůrazňováno, že finanční podpora bude poskytována s preferencí projektů týkajících se péče o prvky tradiční lidové kultury zapsané do *Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky* a do *Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva* (podporována bude prezentace a dokumentace těchto projevů a související publikační a vydavatelská činnost).

Díky finanční podpoře státu, krajů i obcí vznikla v oblasti loutkového divadla řada nových projektů. Dle poslední zveřejněné výroční zprávy MK ČR za rok 2014 byly podpořeny činnosti související s loutkářstvím v rámci následujících programů: *Program státní podpory profesionálních divadel a profesionálních symfonických orchestrů a pěveckých sborů* (jmenovitě Divadlo ALFA Plzeň, Divadlo DRAK, Naivní divadlo Liberec, Divadlo loutek Ostrava, Divadlo Radost a Divadlo Polárka, přidělené částky se pohybovaly v rozmezí 540 000 – 1 010 000 Kč), *Program na podporu neprofesionálních uměleckých aktivit* (63. Loutkářská Chrudim, Přelet nad loutkářským hnízdem, Pražský tajtrlík 2014, Turnovský drahokam, Třebíčské loutkářské jaro, 39. festival pražských amatérských loutkářů a další přehlídky), *Program poskytování příspěvků na tvůrčí nebo studijní účely v oblasti neprofesionálního umění a tradiční lidové kultury* (Michaela Rejnová, Jesenice: Loutko, vstávej), *Program Kulturní aktivity* (Divadlo Continuo, Buchty a loutky, Loutky v nemocnici, Studio Damúza, Naivní divadlo Liberec, časopis Loutkář, 30. ročník festivalu Skupova Plzeň, Přelet nad loutkářským hnízdem). Další projekty loutkových divadel byly podpořeny v rámci *Státního fondu kultury České republiky* (Studio Damúza, Divadlo Continuo, Divadlo Radost, Loutky bez hranic), *Programu na podporu kulturních aktivit zdravotně postižených občanů a seniorů* (Theatr ludem Ostrava: Terapie loutkou) a *Programu na podporu zahraničních kontaktů v oblasti neprofesionálních uměleckých aktivit* (ZUŠ F.A.Šporka Jaroměř: Prezentace českého amatérského loutkářství v Albánii).

Mnohá česká muzea vystavující loutky – Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi, Divadelní oddělení Národního muzea, Muzeum české loutky a cirkusu v Prachaticích, Oddělení dějin divadla v Moravském zemském muzeu, Divadelní oddělení Slezského zemského muzea v Opavě – jsou zřizována (a financována) jako příspěvkové organizace Ministerstvem kultury. Například příspěvek MK ČR na provoz Muzea loutkářských kultur v Chrudimi činil za rok 2014 dle jeho výroční zprávy 9 159 580 Kč, získané účelové dotace od MK ČR byly celkem ve výši 1 967 417 Kč. Ministerstvo financuje také akviziční činnost zřizovaných muzeí. Například dle výroční zprávy MK ČR za rok 2014 poskytlo Muzeu loutkářských kultur v Chrudimi částku v hodnotě 515 000 Kč na pořízení marionety Tanečnice s hlavičkou, jejímž autorem je Edgar Degas. Muzea mohou rovněž čerpat prostředky na své významné výstavní projekty, tisk publikací apod. z podprogramu *Významné kulturní aktivity příspěvkových organizací v gesci OMG* (Odboru ochrany movitého kulturního dědictví, muzeí a galerií Ministerstva kultury). Samosprávné celky (kraje a obce) podporují činnost místních loutkářských souborů, festivalů a přehlídek ve vyhlášených dotačních programech. Města, která jsou zřizovateli loutkových divadel, financují jejich činnost (např. Hl. město Praha: Divadlo Spejbla a Hurvínka a Divadlo Minor; Hradec Králové: Divadlo DRAK; Liberec: Naivní divadlo; Plzeň: Divadlo Alfa; Brno: Divadlo Radost a další). Dle nominační dokumentace mohou obce a kraje využívat loutkářství k propagaci lidové kultury kraje a obce, festivalů a činnosti paměťových institucí působících v dané lokalitě v regionálním turistickém ruchu a rovněž k propagaci obce a kraje využívat umělecké činnosti loutkářských souborů.

5. Dotazníkové šetření

Posledním z dílčích cílů diplomové práce je provedení dotazníkového šetření. Touto cestou bylo zkoumáno především to, jak se ve vnímání dotazovaných odráží skutečnost, že se „Slovenské a české loutkářství“ v budoucnu možná stane součástí nehmotného kulturního dědictví lidstva. Podle *Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví* je důležitá identifikace s tímto dědictvím, to znamená, že by společnosti, skupiny či jednotlivci měli považovat české loutkářství za přirozenou součást svého kulturního dědictví. Pomocí dotazníkového šetření s loutkohereckými soubory a veřejností je zkoumáno, zda je tomu opravdu tak a zda by případný zápis v seznamu UNESCO mohl mít vliv na směřování vývoje českého a slovenského loutkářství jakožto stále živého fenoménu.

5.1 Strategie dotazníkového šetření

Cílem dotazníkového šetření je ověření pravdivosti stanovené hypotézy, že je loutkářství ohrožený druh umění a jako fenomén reprezentující nehmotné kulturní dědictví vyžaduje zachování a větší úctu. Kvantitativní metoda dotazníkového šetření malého rozsahu (Punch, 2008, s. 13) byla zvolena pro svou schopnost rychle ověřit a následně přehledně demonstrovat postoje a názory veřejnosti. Jelikož je třeba představit fenomén českého loutkářství z pohledu diváků loutkových představení (veřejnosti) i samotných loutkářů, byly provedeny dva dotazníkové průzkumy zkoumající mínění obou zmíněných skupin respondentů (vzorků).

5.1.1 Výzkumné otázky

Oba dotazníky se skládaly ze tří částí – úvodu (oslovení respondentů, představení cíle průzkumu), jádra (soubor otázek) a závěru (základní údaje o loutkohereckém souboru, jehož součástí je dotazovaný loutkoherec; v případě dotazníku pro veřejnost zjištění demografických charakteristik) (Grosová, 2002, s. 138-139). Dotazník určený loutkohercům ve svém jádru obsahoval patnáct základních otázek a tři rozšiřující podotázky v závislosti na předem zvolené odpovědi; dotazník pro veřejnost obsahoval deset základních otázek a tři rozšiřující podotázky. Dotazníky byly vytvořeny tak, aby jejich vyplnění nezabralo respondentům více než 15 minut, a výzkumné otázky byly formulovány jednoznačně a co nejsrozumitelněji. Pokládány byly především faktuelní, znalostní a behaviorální otázky vytvořené na základě dichotomického i škálovaného systému odpovědí (Punch, 2008, s. 73-79). Soubory otázek týkajících se zápisu „Slovenského a českého loutkářství“ na světový seznam UNESCO a vnímání pojmu „tradiční loutkové divadlo“ byly shodné pro oba dotazníky, zbývající otázky byly pro oba vzorky odlišné. Bylo možné vybrat jednu variantu odpovědi z více možností nebo zvolit více možných odpovědí (zaškrtačací políčka). Všechny položené otázky byly uzavřené, přičemž u většiny z nich bylo možné volit odpověď „Ostatní“, pokud respondentovi žádná z nabízených odpovědí nevyhovovala. Oba dotazníky byly vytvořeny pomocí nové verze aplikace *Google – Formuláře*, a to především z toho důvodu, že touto cestou bylo možné do dotazníkového formuláře vložit pro zatraktivnění a podporu představitosti respondentů různé multimediální soubory (fotografie loutkářských rodů a loutek, videozáznam z loutkového představení apod.) (požadavek atraktivnosti dotazníku udává Punch, 2008, s. 61).

5.1.2 Sběr dat

Po vytvoření dotazníku byl vygenerován odkaz, který byl rozeslán loutkohereckým souborům a loutkovým divadlům, jejichž e-mailové adresy byly dohledány prostřednictvím webových serverů (www.divadlo.cz, www.chbeseda.cz apod.), seznamu souborů v nominační dokumentaci, webových stránek a Facebookových profilů jednotlivých souborů či divadel. Celkem bylo se žádostí o vyplnění dotazníku osloveno přibližně 150 loutkohereckých souborů (amatérských i profesionálních) z České i Slovenské republiky s tím, že někteří z oslovených loutkoherců se sami nabídli, že dotazník dále rozešlou svým kolegům. V dotazníkovém šetření s loutkoherci bylo během 18 dnů vyplněno celkem 86 dotazníků, návratnost tedy byla asi 57% (požadavek 60% návratnosti udává Punch, 2008, s. 59). Dotazník určený veřejnosti byl šířen na sociálních sítích a rovněž tištěnou formou. Celkem jej vyplnilo 202 respondentů, z toho 138 elektronicky. 64 dotazníků bylo předáno osobně v tištěné podobě divákům loutkových představení, studentům DAMU a náhodným respondentům.

5.2 Dotazníkové šetření s loutkoherci

Dotazník určený loutkohercům obsahoval patnáct základních otázek a tři rozšiřující podotázky v závislosti na předem zvolené odpovědi. Lze jej rozdělit do oddílů podle zkoumané oblasti, a to na následující čtyři okruhy otázek:

- 1) Uznání loutkářství/zájem o loutkové divadlo
- 2) „Tradiční loutkové divadlo“ a současné formy loutkového divadla
- 3) Znalost, přínosy a rizika případného zápisu „Slovenského a českého loutkářství“ na světový seznam UNESCO
- 4) Činnost muzeí loutek.

První oddíl otázek zjišťuje, zda je dle loutkoherců loutkové divadlo v naší společnosti dostatečně uznáváno a zda se stále těší zájmu diváků. Druhý oddíl podává přehled o vnímání pojmu „tradiční loutkové divadlo“ mezi loutkoherci a o formách loutkového divadla, kterým se věnují dotazované soubory v současnosti. Třetí, nejširší okruh otázek je věnován zápisu „Slovenského a českého loutkářství“ na seznam UNESCO, zkoumá vnímané přínosy a rizika a zjišťuje, zda je loutkářství považováno za prvek nehmotného kulturního dědictví. V souvislosti s částečným zaměřením diplomové práce na prezentaci loutkářství zaznamenává čtvrtý oddíl otázek názory na činnost muzeí loutek. Vyhodnocení uvedených okruhů je provedeno v kapitole 5.2.2. Součástí dotazníku byl také soubor pěti otázek zjišťujících konkrétní složení a zaměření daného souboru. Tyto otázky jsou dále specifikovány v následující kapitole. Souhrn všech odpovědí respondentů je zaznamenán pro každou otázku slovně i graficky.

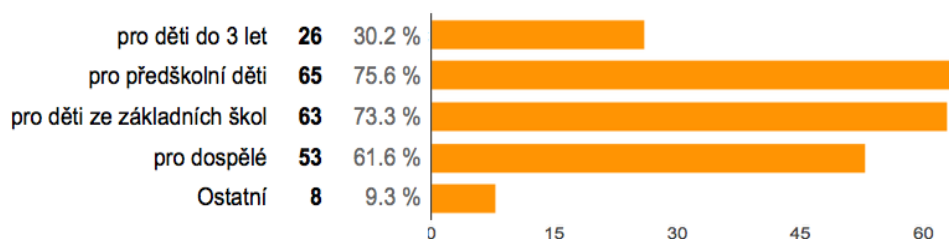
5.2.1 Získaný okruh respondentů

Dotazované loutkoherecké soubory (scény loutkových divadel) mají ve svém repertoáru především představení určená pro předškolní děti (76 %), děti ze základních škol (73 %) a děti do tří let (30 %). Relativně vysoký počet dotazovaných (62 %) uvádí svá představení pro dospělé

publikum, vzhledem k vysokému počtu souborů hrajících pro děti se však s vysokou pravděpodobností jedná o představení určená pro děti a jejich rodiče, nikoliv výhradně pro dospělé diváky. Dále viz Graf 1.

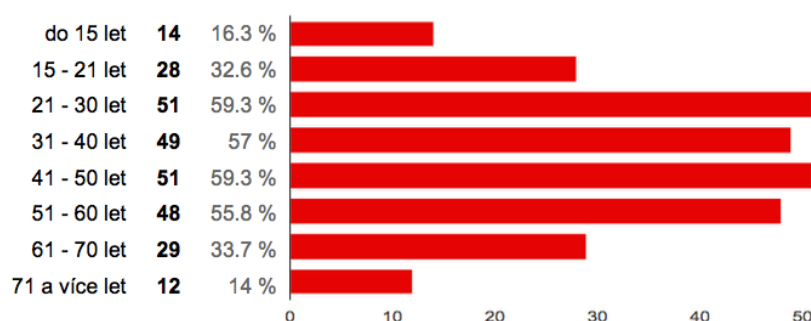
Pro jaké publikum jsou určena Vaše představení?

Graf 1 Publikum dotazovaných souborů, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Věkové rozložení členů loutkohereckých souborů, které poskytly údaje pro účely tohoto dotazníkového šetření, bylo celkem rovnoměrné. Nejvíce souborů má členy ve věkových kategoriích 21-30 let (59 %), 41-50 let (rovněž 59 %), 31-40 let (57 %) a 51-60 let (56 %). Celkem 48 % respondentů má ve svých řadách členy starší 61 let a 16 % tvoří děti do 15 let (Graf 2).

V jakých věkových kategoriích jsou členové Vašeho souboru?

Graf 2 Věk členů souborů, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Při odpovědi na otázku, jak často soubory vystupují, celkem 31 % dotazovaných loutkoherců zvolilo možnost „Ostatní“, kde bylo nejčastěji uváděno, že hrají několikrát ročně či nepravidelně (příležitostně, nárazově). Celkem 33 % loutkoherců vystupuje několikrát do měsíce, 36 % loutkoherců vystupuje několikrát týdně, denně či vícekrát denně (Graf 3), z čehož lze usuzovat, že se pravděpodobně jedná o loutkoherce, kteří mají svou vlastní stálou scénu, nebo o ty, kteří za svým publikem dojíždějí a hraním loutkového divadla se živí profesionálně.

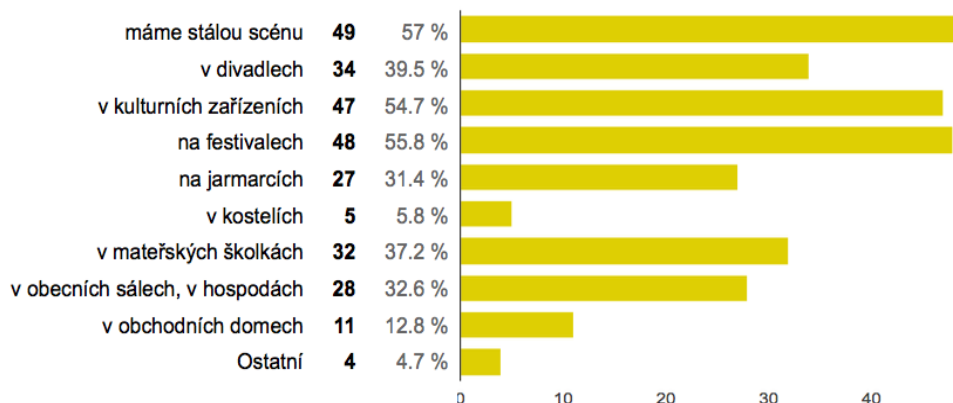
Jak často vystupujete?

Graf 3 Jak často soubory vystupují, zdroj: vlastní sbrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Odpovědi na otázku, kde nejčastěji soubory vystupují, dokazují předcházející závěr, že většina dotazovaných má možnost hrát na vlastní scéně loutkového divadla (celkem 57 %). 22 % loutkoherců vystupuje výhradně na své scéně, v okruhu respondentů tedy tvoří převážnou většinu loutkoherců, kteří za svými diváky často dojíždějí (78 %). Nadpoloviční většina loutkoherců (56 %) vystupuje často na festivalech. Dále byly v hojné míře uváděny kulturní zařízení (55 %), divadla (40 %) a mateřské školy (37 %) (Graf 4).

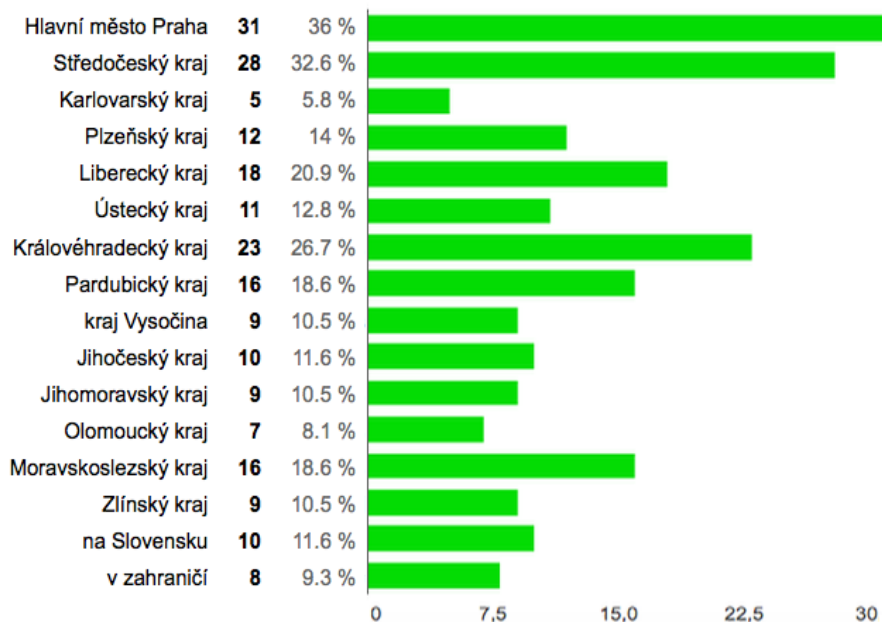
Kde vystupujete nejčastěji?

Graf 4 Na jakých místech soubory vystupují, zdroj: vlastní sbrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Dotazovaní loutkoherci vystupují nejčastěji v Praze (36 %), ve Středočeském kraji (33 %), v Královéhradeckém (27 %), Libereckém (21 %), Pardubickém a Moravskoslezském kraji (po 19 %). Ostatní kraje České republiky byly zastoupeny v poměrech 6 – 14 %. V zahraničí často hrává 9 % z dotazovaných loutkoherců (Graf 5). Na Slovensku vystupuje deset z dotazovaných, z toho šest zaškrtno pouze Slovensko (případně Slovensko a zahraničí). Dosažený okruh respondentů tedy zahrnuje 80 českých a 6 slovenských loutkoherců.

Kde vystupujete nejčastěji? (lokality)

Graf 5 V jakých krajích soubory nejčastěji vystupují, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

5.2.2 Vyhodnocení dotazníkového šetření

1. okruh otázek: Uznání loutkářství/zájem o loutkové divadlo

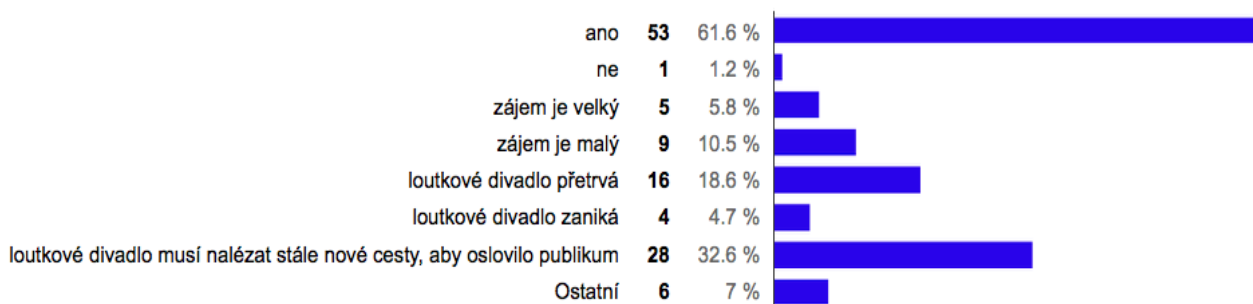
Celkem 61 % dotazovaných loutkoherců si myslí, že loutkářství není v dnešní společnosti dostatečně uznáváno. Při volbě možnosti „Ostatní“ bylo nejčastěji uváděno, že je loutkářství uznáváno jen částečně nebo ne všemi (omezeně, jen poučenými lidmi, jak kdy a jak kde apod.), tedy ne jako jednotný fenomén. Pouze podle 24 % respondentů se loutkové divadlo v naší společnosti těší dostatečnému uznání (Graf 6). Na základě těchto odpovědí lze konstatovat, že fenomén loutkářství vyžaduje větší úctu. Pokud však byla otázka položena jinak – zda je z pohledu dotazovaných o loutkové divadlo v naší společnosti zájem – odpovědi se značně odlišovaly (Graf 7).

Graf 6 Je loutkové divadlo uznáváno?, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Na činnost loutkohereckých souborů má podstatný vliv způsob, jakým získávají své návštěvníky – zda musí aktivně své diváky vyhledávat, nebo zda si diváci hledají cestu k loutkovému divadlu sami (a projevují tak svůj zájem). Zájem o loutkářství a uznání tohoto kulturního dědictví spolu úzce souvisí. Je pravděpodobné, že loutkáři, kteří touží po tom, aby bylo loutkové divadlo dostatečně uznáváno, by si zároveň přáli, aby bylo více navštěvováno. Zhlédnutá loutková představení u části dětských a mladých diváků rovněž vyvolávají zájem věnovat se loutkovému divadlu profesionálně či jako svému koníčku. Dle návrhového listu statku „České loutkářství“ „zájem o loutkové divadlo dokládá návštěvnost profesionálních divadel včetně nezávislých scén.“ Také v tomto šetření loutkáři hodnotili zájem nejspíše podle návštěvnosti svých představení. Z pohledu 62 % dotazovaných je o loutkové divadlo stále zájem, z toho pět zdůraznilo, že je velký, jen jeden respondent uvedl, že se loutkové divadlo zájmu netěší. U této otázky bylo možné zaškrtnout více možností. Celkem 33 % respondentů zvolilo možnost, že loutkové divadlo musí nalézat stále nové cesty, aby oslovilo dnešní publikum, 19 % si myslí, že loutkové divadlo přetrvá, a pouze 5 % loutkářů uvedlo, že loutkové divadlo zaniká.

Je z Vašeho pohledu o loutkové divadlo v naší společnosti stále zájem?

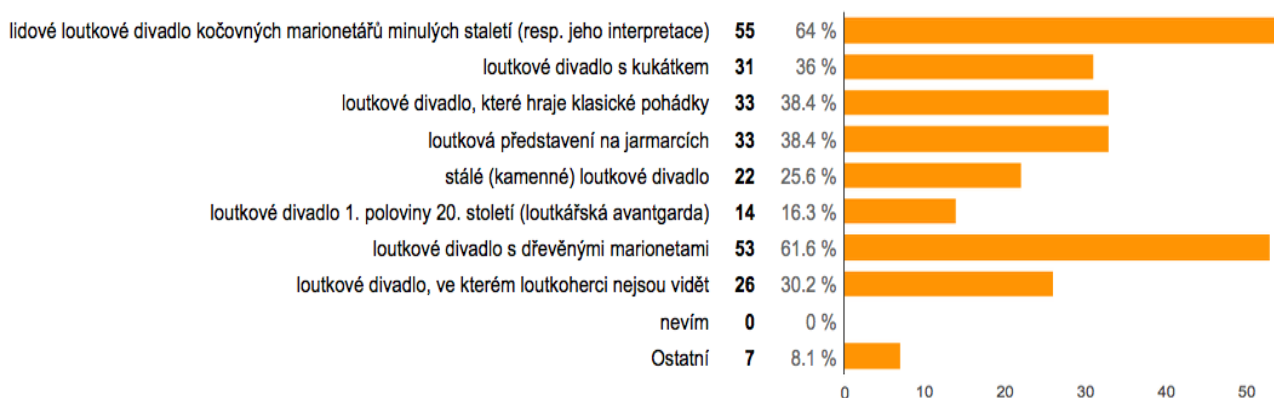
Graf 7 Zájem o loutkové divadlo, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

2. okruh otázek: „Tradiční loutkové divadlo“ a současné formy loutkového divadla

V návaznosti na kapitulu 3.4.1 bylo v rámci dotazníkového šetření také zkoumáno, co si v dnešní době loutkáři představí pod pojmem „tradiční loutkové divadlo“ (Graf 8) a na které tradiční formy loutkového divadla současné soubory navazují ve svých představeních (Graf 9). Díky průzkumu se ukázalo, že je za tradiční převážně považováno lidové loutkové divadlo kočovných marionetářů minulých staletí (respektive jeho interpretace) – tuto možnost zvolilo 64 % dotazovaných. Pro 62 % respondentů je důležité, aby v tradičním loutkovém divadle vystupovaly dřevěné marionety. Ostatní možnosti byly poměrně vyvážené, nejméně respondentů považuje za tradiční loutkové divadlo loutkářství 1. poloviny 20. století – loutkářskou avantgardu, i přesto, že je na ní dle manželů Jiráskových tradice dnešního loutkářství založena (viz kapitola 3.4.1). Jako tradiční je z 38 % chápáno loutkové divadlo na jarmarcích a stejný počet takto označuje loutkové divadlo hrající klasické pohádky. Divadlo s kukátkem zvolilo jako tradiční celkem 36 %

respondentů a loutkové divadlo, ve kterém loutkoherci nejsou vidět (což je jinak řečeno totéž) 30 %. Stálé (kamenné) loutkové divadlo označilo za tradiční 26 % loutkářů.

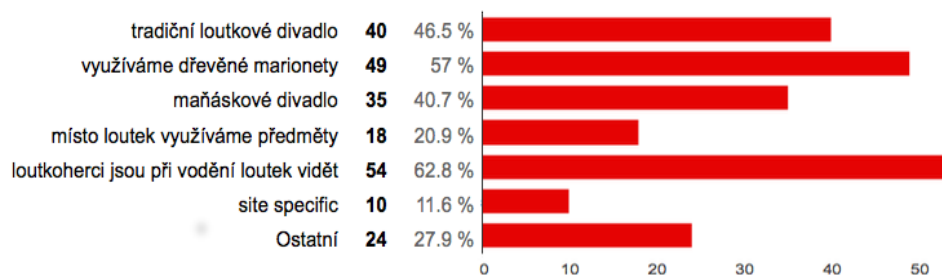
Co si představujete pod pojmem tradiční loutkové divadlo? (můžete uvést více možností)

Graf 8 Vnímání pojmu tradiční loutkové divadlo, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Díky průzkumu lze konstatovat, že pojem „tradiční loutkové divadlo“ u nás nemá konkrétní obrysy a v povědomí samotných loutkoherců může nabývat mnohých podob. Relativně vysoký počet dotazovaných loutkářů považuje svůj způsob hraní za formu tradičního loutkového divadla, ve svých představeních se mu věnuje téměř polovina loutkářů (47 %, tj. 40 loutkářů). Jelikož tento typ otázky umožňoval více odpovědí, loutkoherci spolu s touto variantou zaškrtovali, že jsou herci při vodění loutek vidět (25x), že využívají dřevěné marionety (33x), maňásky (24x) či předměty (8x), typ divadla site specific byl zároveň s tradiční formou zvolen pětikrát. Loutkoherecké soubory tedy s největší pravděpodobností využívají pro každou inscenaci jinou (nejlépe vyhovující) formu loutkového divadla. Nejčastěji jsou v představeních dotazovaných souborů loutkoherci při vodění loutek odkryti (63 %). Dřevěné marionety lze vidět u 57 % loutkoherců (zvoleno 49x), z toho 16 respondentů dřevěné marionety nespojilo s tradičním loutkovým divadlem.

Jakému typu divadla se věnujete?

Graf 9 Využívané formy loutkového divadla, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

3. okruh otázek: Znalost, přínosy a rizika případného zápisu „Slovenského a českého loutkářství“ na světový seznam UNESCO

Dále bylo formou dotazníku zjišťováno, zda loutkoherci znají *Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva (UNESCO)*, zda souhlasí se snahami o zápis „Slovenského a českého loutkářství“ na tento seznam a jaké přínosy a rizika s případným zápisem spojují. Výzkum prokázal, že loutkoherci, jakožto aktéři v oblasti kultury, většinou tento seznam znají, a to téměř z 60 % (Graf 10). Ještě větší procento dotazovaných loutkoherců (73 %) má povědomí o tom, že se „Slovenské a české loutkářství“ uchází o zápis do zmiňovaného seznamu (Graf 11). Tento fakt dokazuje, že loutkoherci mají zájem o dění ve svém oboru a že se v loutkohereckých kruzích již o snahách zapsat české loutkářství do seznamu UNESCO převážně ví. Vysoké procento je dáno pravděpodobně také tím, že mezi oslovenými byly mj. všechny soubory, které poskytly souhlas se zápisem prvku „České loutkářství – lidové interpretační umění“ do národního seznamu, díky čemuž se dozvěděly také o plánované nominaci do seznamu UNESCO.

Znáte Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva (UNESCO)?

Graf 10 Znalost Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva (UNESCO), zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Víte o tom, že se prvek „Slovenské a české loutkářství“ jako společné dědictví dvou národů uchází o zápis do zmiňovaného Seznamu?

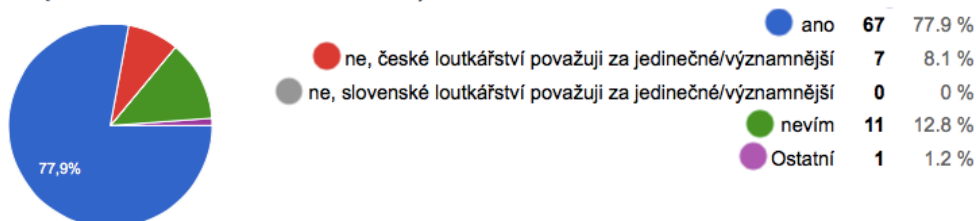

Graf 11 Povědomí o snahách zapsat „Slovenské a české loutkářství“ na seznam UNESCO, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Převážný počet dotazovaných loutkoherců (78 %) považuje spojení České a Slovenské republiky při snahách o zápis loutkářství do seznamu UNESCO (díky větší preferenci nadnárodních nominací) za správné. Podle sedmi respondentů je české loutkářství jedinečné/významnější (nemělo by být spojováno se slovenským), jedenáct loutkářů v tomto směru nemá jasno (Graf 12). Celkem 79 % respondentů považuje české a slovenské loutkářství za fenomén reprezentující nehmotné kulturní dědictví a zároveň si myslí, že by si zasloužilo také zápis na světový seznam UNESCO. Pouze sedm loutkářů uvedlo, že loutkářství jako nehmotné kulturní

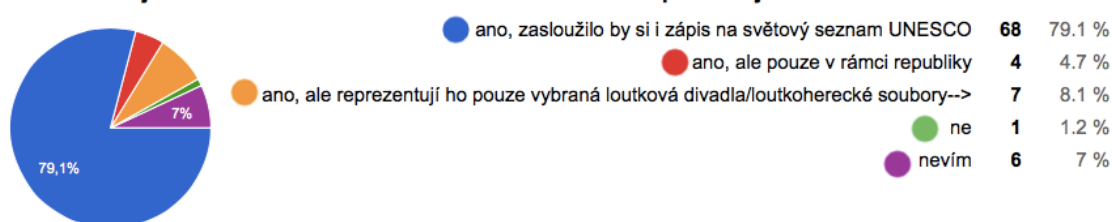
dědictví reprezentují jen vybrané soubory/divadla (Graf 13). Při odpovědi na návaznou otázku „Které?“ z těchto sedmi respondentů dva zvolili možnost „české (slovenské) tradiční/lidové loutkové divadlo“ a pět „kvalitní loutkoherecké spolky“ (Graf 14), přičemž o kvalitě by podle nich měla rozhodovat speciální komise odborníků (1 odpověď), odborné instituce (2), diváci (1) nebo všichni aktéři (1) (Graf 15).

Považujete za správné, že se Česká a Slovenská republika rozhodly ucházet se o zápis loutkářství na Seznam UNESCO společně (díky větší preferenci nadnárodních nominací)?

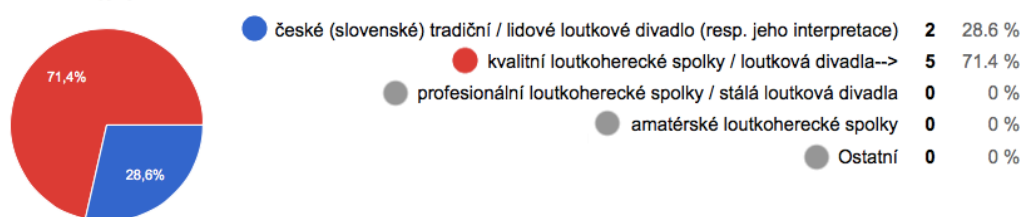
Graf 12 Hodnocení spojení České a Slovenské republiky při snahách o zápis, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Považujete české a slovenské loutkářství za fenomén reprezentující nehmotné kulturní dědictví?

Graf 13 Považujete loutkové divadlo za nemateriální kulturní dědictví?, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Které?

Graf 14 Reprezentují ho pouze některé soubory, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Kdo by měl o hodnotě/kvalitě rozhodovat?

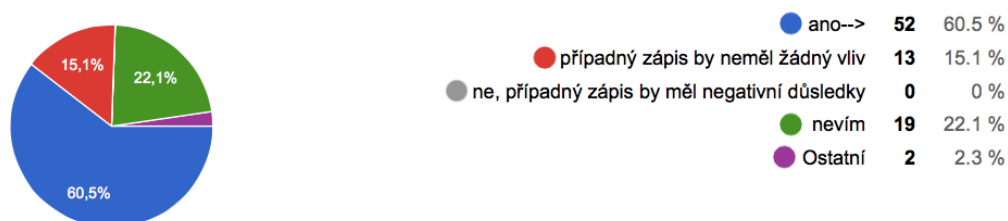

Graf 15 Kdo by měl rozhodovat o hodnotě/kvalitě?, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

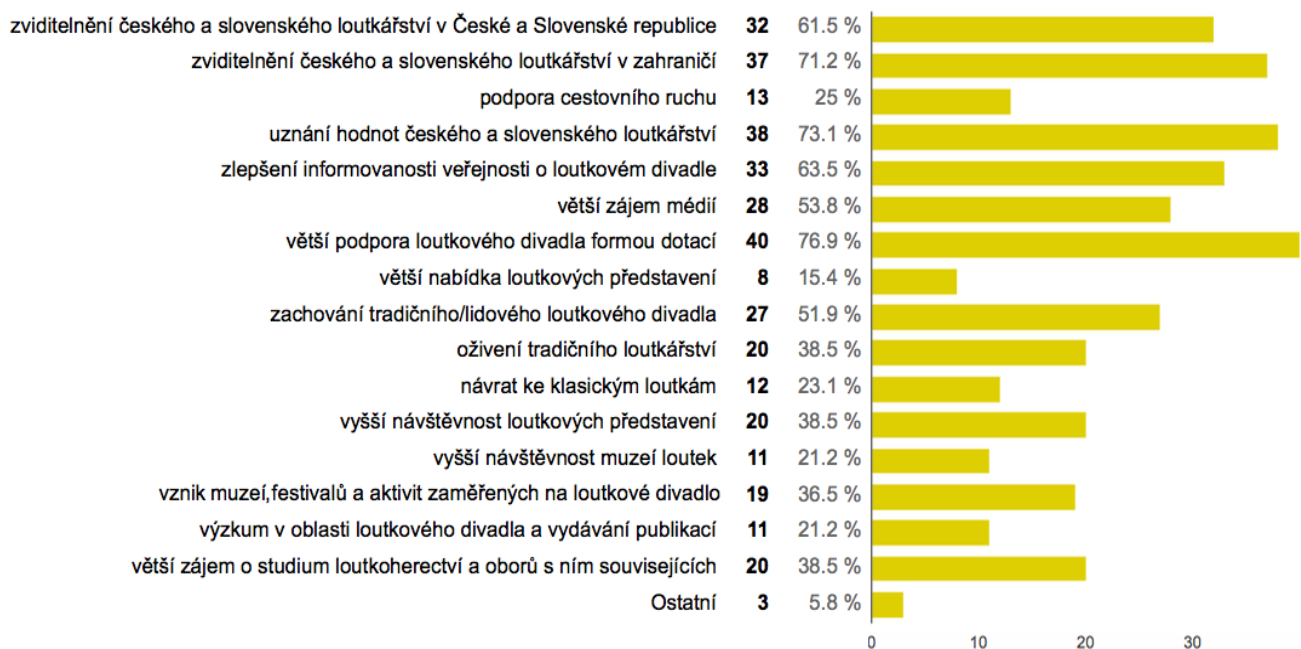
Celkem 61 % loutkářů si myslí, že by byl případný zápis „Slovenského a českého loutkářství“ na světový seznam UNESCO přínosný, 22 % si není v tomto ohledu jisto a 15 % nepřisuzuje zápisu žádný vliv (Graf 16). Celkem 52 loutkoherců, kteří zvolili přínos, jej spatřují především ve větší podpoře loutkového divadla formou dotací (77 % odpovědí), v uznání hodnot českého a slovenského loutkářství (73 %), v jeho zviditelnění v zahraničí (71 %), České i Slovenské republice (62 %) a zlepšení informovanosti veřejnosti o loutkovém divadle (64 %). Dále jsou dle respondentů možnými přínosy větší zájem médií (54 %), zachování tradičního/lidového loutkového divadla (52 %), oživení tradičního loutkářství (39 %), vyšší návštěvnost loutkových představení (39 %), zvýšení zájmu o studium loutkoherectví (39 %) a vznik muzeí, festivalů a aktivit v oblasti loutkového divadla (37 %). Zbývající možnosti byly voleny v menší míře: podpora cestovního ruchu (25 %), návrat ke klasickým loutkám (23 %), vyšší návštěvnost muzeí loutek (21 %) a výzkum a vydávání publikací v oblasti loutkového divadla (21 %). Překvapivě nízký počet respondentů (15 %) spatřuje potenciální přínos ve větší nabídce loutkových představení veřejnosti (Graf 17).

Byl by podle Vás případný zápis Slovenského a českého loutkářství na seznam UNESCO přínosný?

Graf 16 Byl by zápis přínosný?, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

V čem spatřujete přínos? (můžete uvést více možností)

Graf 17 V čem by byl zápis přínosný?, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

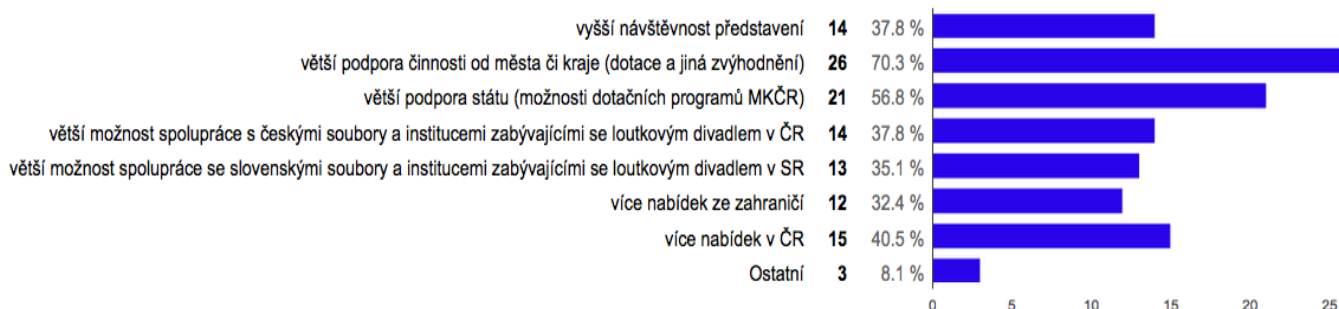
Většina dotazovaných loutkoherců (57 %) si však pro svůj vlastní soubor neslibuje od případného zápisu žádné zlepšení (Graf 18). Ze 43 % loutkoherců, kteří od zápisu očekávají pro svou činnost přínos, 70 % zvolilo v rozšiřující otázce, že největším přínosem by mohla být především větší podpora města či kraje formou dotací a různých zvýhodnění. Dále větší podpora státu (možnosti dotačních programů MK ČR) (57 %), více nabídek k účinkování v České republice (41 %), vyšší návštěvnost představení (38 %), větší možnost spolupráce s českými soubory a institucemi (38 %), spolupráce se slovenskými soubory a institucemi (35 %) a více nabídek ze zahraničí (32 %) (Graf 19).

Slibujete si od případného zápisu nějaké zlepšení konkrétně pro Váš soubor/divadlo?

Graf 18 Slibují si soubory od případného zápisu zlepšení?, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Co myslíte, že by Vám zápis mohl přinést?

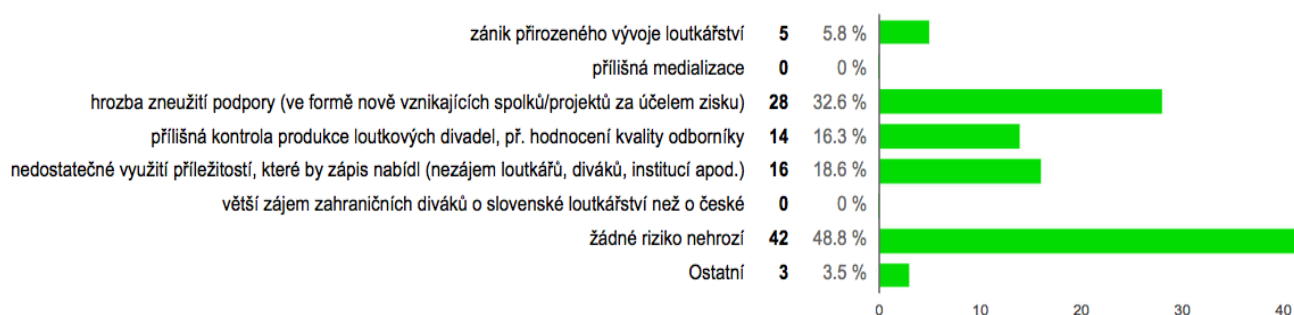
Graf 19 Co by zápis mohl přinést?, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Celkem 49 % loutkářů si myslí, že žádné riziko pojící se se zápisem loutkářství na seznam UNESCO nehrozí. Jako nejčastější riziko vystávající v důsledku zápisu by se podle respondentů mohla ukázat zejména hrozba zneužití podpory ve formě nově vznikajících souborů/projektů jen za účelem zisku (33 %), následovalo nedostatečné využití příležitostí, které by zápis nabídl (nezájem loutkoherců, diváků, institucí) (19 %). Jako další riziko by se mohla jevit přílišná pozornost a zásahy ze strany odborných institucí, médií, MK ČR a MŠMT (vystupování loutkářů v mateřských školách), které by určovaly, zda konkrétní loutková divadla a loutkoherecké soubory splňují kladené požadavky. Toto riziko si připouští 16 % dotazovaných loutkoherců. 6 % respondentů si myslí, že by zápis mohl bránit přirozenému vývoji loutkářství. Větší zájem zahraničních diváků a institucí o slovenské loutkářství než o české a přílišná medializace loutkářství dle dotazovaných nehrozí vůbec

(Graf 20). V další otázce směřované na konkrétní soubory celkem 64 % respondentů uvedlo, že jim žádné riziko spojené se zápisem nehrozí. Riziko v podobě přílišného tlaku na „správnost“ tvorby ze strany pořadatelů a institucí (ministerstva, školy) hrozí dle 21 % loutkářů a riziko přílišné kontroly činnosti (hodnocení kvality odborníky) dle 9 % dotazovaných. Rizika vzniku konkurenčních souborů a větších nároků ze strany diváků byla zvolena v obou případech ve 4 %. Ve variantě „Ostatní“ loutkáři uváděli, že nevědí či rizika neumí posoudit (Graf 21).

Hrozí podle Vás po případném zápisu Slovenského a českého loutkářství na Seznam UNESCO níže uvedená rizika?

(můžete uvést více možností)

Graf 20 Jaká rizika hrozí po případném zápisu?, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Hrozí podle Vás po případném zápisu Slovenského a českého loutkářství pro Vaši činnost nějaké z následujících rizik?

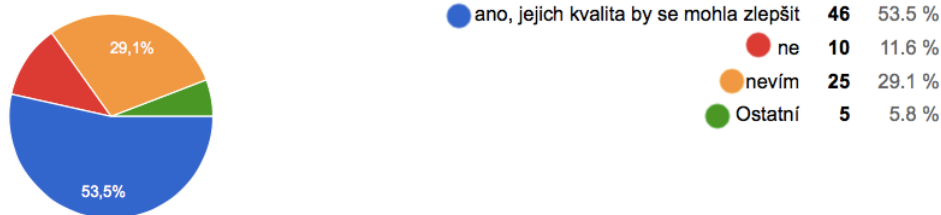

Graf 21 Jaké riziko hrozí pro činnost dotazovaného souboru?, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

4. okruh otázek: Činnost muzeí loutek

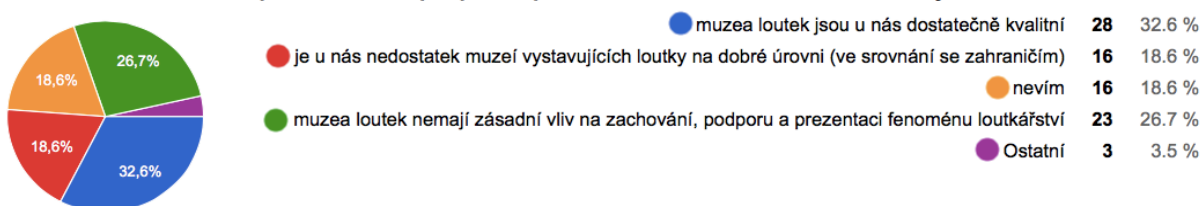
V rámci dotazníkového šetření bylo zjišťováno také to, jak loutkoherci hodnotí činnost muzeí loutek. Podle 33 % loutkářů jsou u nás muzea dostatečně kvalitní. Celkem 27 % si myslí, že muzea nemají zásadní vliv na zachování, podporu a prezentaci fenoménu loutkářství, 19 % respondentů uvedlo, že je u nás nedostatek muzeí vystavujících loutky na dobré úrovni ve srovnání se zahraničím a 19 % neví (Graf 22). 54 % dotazovaných loutkoherců spatřuje v potenciálním zápisu loutkářství na světový seznam mj. možnost, jak zdokonalit činnost muzeí loutek.

Myslíte, že případný zápis ovlivní činnost muzeí loutek?

Graf 22 Je pro zachování loutkářství dostačující činnost muzeí loutek?, zdroj: vlastní sbrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Je dle Vašeho názoru pro zachování, podporu a prezentaci loutkového divadla dostačující činnost muzeí loutek?

Graf 23 Ovlivní případný zápis činnost muzeí loutek?, zdroj: vlastní sbrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

5.3 Dotazníkové šetření s veřejností

Dotazníkové šetření s veřejností je zaměřeno na současný vztah naší společnosti k tradici loutkového divadla v České republice a na vnímání hodnoty a jedinečnosti tohoto prvku. Jádrem dotazníku bylo tvořeno celkem deseti základními otázkami a třemi rozšiřujícími podotázkami a lze jej rozdělit do dvou tematických okruhů:

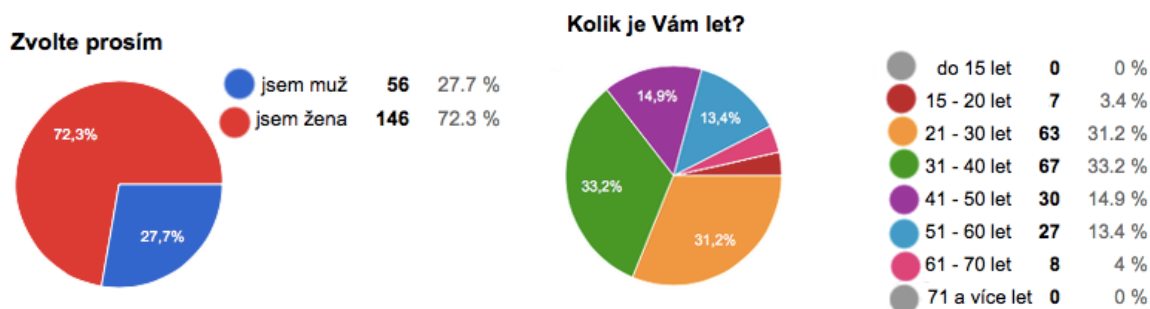
- 1) Vztah respondentů k loutkovému divadlu
- 2) Zápis „Slovenského a českého loutkářství“ na světový seznam UNESCO.

Výsledky této části dotazníku jsou popsány v kapitole 5.3.2. Pro zjištění profilu respondenta byly položeny čtyři otázky zjišťující pohlaví, věkové rozmezí a lokalitu bydliště – přibližnou velikost obce a kraj, tyto charakteristiky jsou vyhodnoceny v následující kapitole. Souhrn všech odpovědí respondentů je opět zaznamenán pro každou otázku slovně i graficky.

5.3.1 Získaný okruh respondentů

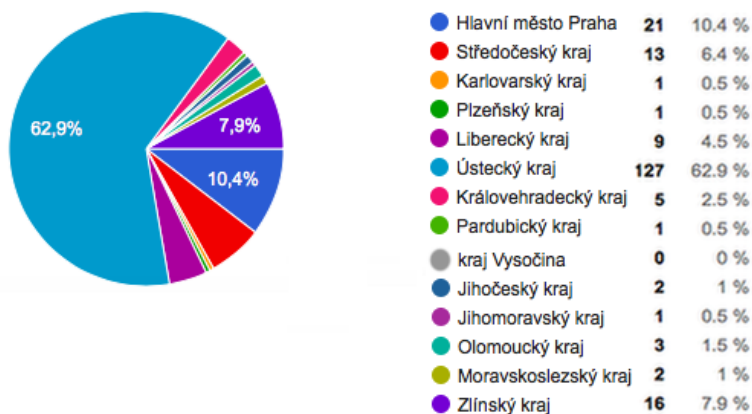
Zastoupení žen a mužů, kteří se rozhodli vyplnit dotazník, není rovnoměrné. Ženy tvoří celkem 72 % (146 respondentek) a muži 28 % (56 respondentů). Účastníci dotazníkového šetření

jsou nejčastěji mladí lidé ve věku 21-30 let (31 %) a 31-40 let (33 %). Dále byli zastoupeni lidé ve věkové kategorii 41-50 let (15 %), 51-60 let (13 %), 61-70 let (4 %) a 15-20 let (3 %). Většina dotazovaných pochází z Ústeckého kraje (63 %)⁸, Prahy (10 %), ze Zlínského kraje (8 %) a Středočeského kraje (6 %). Ostatní kraje jsou zastoupeny v poměru 0,5-4,5 %. Respondenti nejčastěji bydlí ve městech s počtem obyvatel 10 000 – 50 000 (38 %), v obcích do 3 000 obyvatel (23 %) a v Praze (14 %). Podrobněji viz Graf 24 – Graf 26.

Graf 24 Pohlaví a věk respondentů, zdroj: vlastní sbrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Z jakého kraje pocházíte?

Graf 25 Z jakého kraje pochází respondenti, zdroj: vlastní sbrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

⁸ Autorka práce pochází z Litoměřic, a proto měla možnost oslovit respondenty především z Ústeckého kraje.

V jak velké obci žijete?

Graf 26 V jak velké obci respondenti žijí, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

5.3.2 Vyhodnocení dotazníkového šetření

1. okruh otázek: Vztah respondentů k loutkovému divadlu

První okruh otázek zkoumá vztah respondentů k loutkovému divadlu, návštěvnost, nabídku loutkových představení a vnímání pojmu „tradiční loutkové divadlo“. Průzkum ukázal, že většina respondentů má kladný vztah k loutkovému divadlu (76 %). Celkem 23 % respondentů uvedlo, že jejich vztah je neutrální a pouze 3 dotazovaní (1,5 %) se staví k loutkovému divadlu negativně (Graf 27).

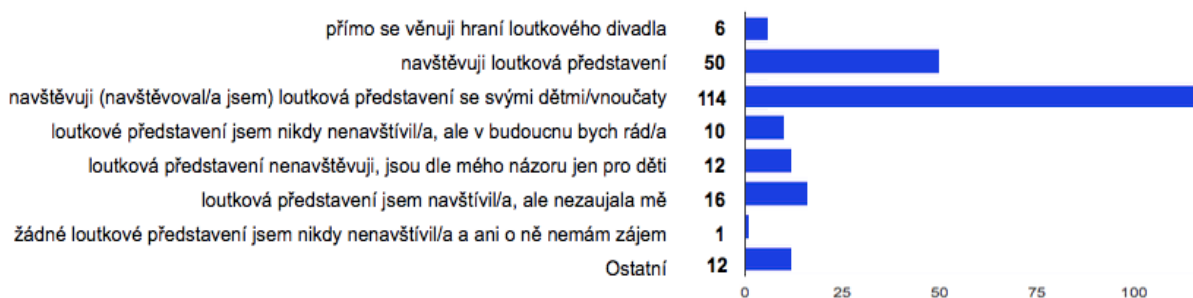
Jaký je Váš vztah k loutkovému divadlu obecně?

Graf 27 Vztah respondentů k loutkovému divadlu, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Celkem 154 respondentů (76 %) uvedlo, že navštěvuje loutková představení. 114 se svými dětmi či vnoučaty a 50 zvolilo variantu, že navštěvuje loutková představení, z toho 10 zároveň se svými dětmi/vnoučaty a 40 bez dětí (u této otázky bylo možné uvést více odpovědí). Deset respondentů loutkové představení nikdy nenavštívilo, ale přálo by si tak učinit v budoucnu. Šestnáct účastníků dotazníkového šetření uvedlo, že loutková představení navštívilo, ale nezaujala je. Dvanáct dotazovaných si myslí, že je loutkové divadlo jen pro děti a stejný počet respondentů zvolil možnost „Ostatní“, kde uváděli, že loutková představení navštěvovali pouze v dětství. Šest z dotazovaných se přímo loutkovému divadlu věnuje (a zároveň navštěvuje loutková představení) a jen jeden respondent loutkové divadlo neviděl nikdy a ani o ně nemá zájem (Graf 28).

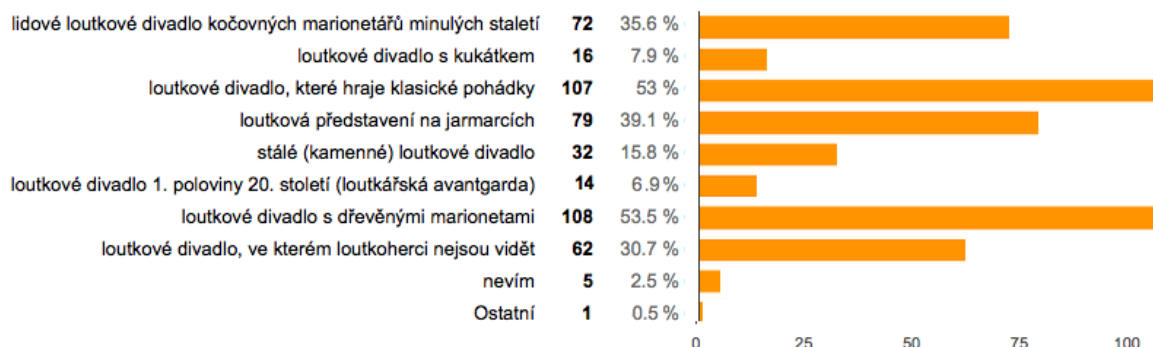
Navštěvujete loutková představení?

Graf 28 Navštěvnost loutkového divadla, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Dále bylo zkoumáno, jak lidé vnímají pojem „tradiční loutkové divadlo“. Ukázalo se, že nejčastěji si širší veřejnost pod tímto pojmem představí divadlo s dřevěnými marionetami (54 %) a loutkové divadlo, které hraje klasické pohádky (53 %). Dále byla často uváděna loutková představení na jarmarcích (39 %), lidové loutkové divadlo kočovných marionetářů minulých staletí (resp. jeho interpretace) (36 %) a loutkové divadlo, ve kterém loutkoherci nejsou vidět (31 %). Nejméně respondentů volilo loutkové divadlo 1. poloviny 20. století (loutkářskou avantgardu) (7 %) (Graf 29).

Co si představujete pod pojmem tradiční loutkové divadlo? (můžete uvést více možností)

Graf 29 Vnímání pojmu tradiční loutkové divadlo, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Téměř polovina dotazovaných by uvítala větší nabídku loutkových představení ve svém okolí (47 %). Současná nabídka loutkových představení je dostačující podle 43 % respondentů. 10 % uvedlo, že nemá zájem o loutková představení (Graf 30).

Uvítal/a byste větší nabídku loutkových představení ve Vašem okolí?

Graf 30 Nabídka loutkových představení, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

2. okruh otázek: Zápis „Slovenského a českého loutkářství“ na světový seznam UNESCO

První otázka v tomto oddílu zjišťovala, zda respondenti znají *Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva*. 40 % respondentů tento seznam zná, 60 % o něm však ještě neslyšelo (Graf 31). Pokud dotazovaní zvolili, že seznam neznají, v elektronickém dotazníku navazoval stručný popis seznamu včetně zápisů za ČR.

Znáte Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva (UNESCO)?

Graf 31 Znalost Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Celkem 79 % účastníků šetření se doposud nesetkalo s informací, že se „Slovenské a české loutkářství“ uchází o zápis do světového seznamu UNESCO, 21 % však ano (Graf 32), což je celkem vysoký podíl, vzhledem k tomu, že je otázka určena pro širokou veřejnost. Nicméně velké procento dotazovaných tvoří mladí lidé (studenti), u nichž tato znalost není až takovým překvapením.

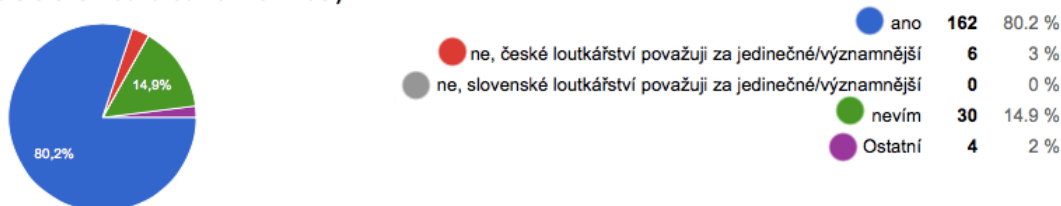
Víte o tom, že se prvek „Slovenské a české loutkářství“ jako společné dědictví dvou národů uchází o zápis do zmiňovaného Seznamu?

Graf 32 Povědomí o zápisu, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Celkem 80 % respondentů považuje za správné, že se Česká a Slovenská republika rozhodly ucházet se o zápis loutkářství na Seznam UNESCO společně (díky větší preferenci nadnárodních nominací). 15 % dotazovaných si není ohledně této otázky jisto a pouze 3 % hodnotí toto spojení negativně, protože považují české loutkářství za jedinečné/významnější (Graf 33).

Považujete za správné, že se Česká a Slovenská republika rozhodly ucházet se o zápis loutkářství na Seznam UNESCO společně (díky větší preferenci nadnárodních nominací)?

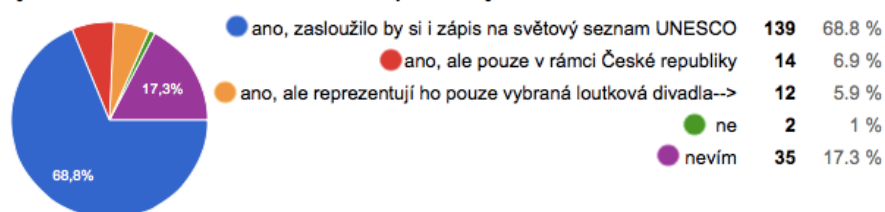

Graf 33 Spojení slovenského a českého loutkářství, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

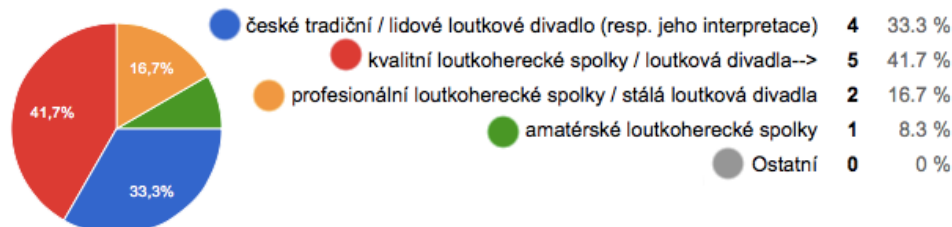
Na otázku, zda respondenti považují české loutkářství za fenomén reprezentující nehmotné kulturní dědictví, odpovědělo 69 % kladně a zároveň souhlasí s potenciálním zápisem na světový seznam UNESCO. 17 % respondentů uvedlo, že neví. Celkem 7 % souhlasí s tím, že je české loutkářství nehmotným kulturním dědictvím, ale mělo by být podle nich zapsáno pouze na národním seznamu a jen 6 % uvedlo, že jej reprezentují pouze vybraná loutková divadla (Graf 34). Jelikož pouze 12 z dotazovaných zvolilo tuto možnost, vyhodnocení dvou návazných otázek již nemá dostatečně vypovídající hodnotu. České tradiční/lidové loutkové divadlo (resp. jeho interpretace) bylo uvedeno čtyřikrát, kvalitní loutkoherecké soubory/loutková divadla pětkrát, profesionální loutkoherecké soubory/stálá loutková divadla dvakrát a amatérské loutkoherecké spolky jednou (Graf 35). Pokud respondenti zvolili možnost pouze „kvalitní soubory“, měli by podle nich o kvalitě rozhodovat diváci loutkových představení (3 respondenti), speciální komise a odborné instituce (po jednom) (Graf 36).

Považujete české loutkářství za fenomén reprezentující nehmotné kulturní dědictví?

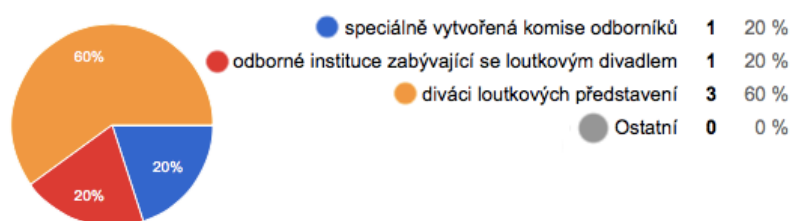
Graf 34 Loutkářství jako nehmotné kulturní dědictví, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Které?

Graf 35 Jen vybrané soubory, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Kdo by měl o hodnotě/kvalitě rozhodovat?

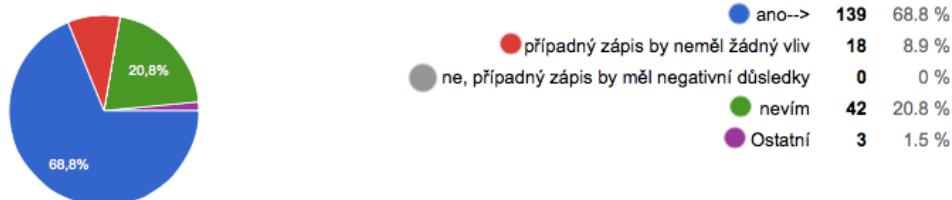
Graf 36 Kdo by měl rozhodovat o kvalitě, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

V další otázce bylo zkoumáno, zda by byl dle dotazovaných případný zápis „Slovenského a českého loutkářství“ na seznam UNESCO přínosný. Kladně odpovědělo celkem 69 %

respondentů (ti měli poté možnost zvolit konkrétní přínosy v rozšiřující otázce), 21 % si netroufá důsledky zápisu odhadovat a podle 9 % by případný zápis neměl žádný vliv (Graf 37). Respondenti spatřují největší přínos ve zviditelnění českého a slovenského loutkářství v zahraničí (75 %) a v jeho zviditelnění v České a Slovenské republice (67 %). Dále očekávají pozitiva jako jsou především větší podpora loutkového divadla formou dotací (59 %), uznání hodnot českého a slovenského loutkářství (57 %) a zachování tradičního/lidového loutkového divadla (50 %). Ostatní varianty možných přínosů již nebyly voleny v nadpoloviční většině, ale každá byla zastoupena více než 19 % – zlepšení informovanosti veřejnosti o loutkovém divadle (45 %), oživení tradičního loutkářství (40 %), vyšší návštěvnost loutkových představení (40 %), větší zájem médií (36 %), podpora cestovního ruchu (31 %), větší zájem o studium loutkoherectví a oborů s ním souvisejících (31 %), vznik nových muzeí loutek, loutkových festivalů a aktivit zaměřených na loutkové divadlo (30 %), větší nabídka loutkových představení (27 %), návrat ke klasickým loutkám (23 %), vyšší návštěvnost muzeí loutek (19 %) a výzkum v oblasti loutkového divadla a vydávání publikací (19 %) (Graf 38).

Byl by podle Vás případný zápis Slovenského a českého loutkářství na seznam UNESCO přínosný?

Graf 37 Byl by zápis přínosný?, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

V čem spatřujete přínos? (můžete uvést více možností)

Graf 38 Přínosy zápisu, zdroj: vlastní shrnutí z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

Následovala otázka zaměřená na rizika případného zápisu. Podle 45 % respondentů je největším rizikem hrozba zneužití podpory (ve formě nově vznikajících souborů/projektů jen za účelem zisku). Celkem 29 % si myslí, že žádné riziko nehrozí, 28 % spatřuje hrozbu v přílišné kontrole produkce loutkových divadel (př. hodnocení kvality odborníky), 19 % se obává nedostatečného využití příležitostí, které by zápis nabídl (nezájem loutkářů, diváků, institucí apod.), ostatní varianty byly voleny méně než 7 % respondentů: přílišná medializace, zánik přirozeného vývoje loutkářství a větší zájem zahraničních diváků o slovenské loutkářství než o české (Graf 39).

Hrozí podle Vás po případném zápisu Slovenského a českého loutkářství na Seznam UNESCO níže uvedená rizika?

Graf 39 Rizika zápisu, zdroj: vlastní shromáždění z dotazníkového šetření (s využitím aplikace Google – Formuláře)

5.4 Závěry z dotazníkových šetření

Díky dotazníkovému šetření s loutkoherci a veřejností bylo zjištěno, že o loutkové divadlo je v naší společnosti stále zájem, jak podle samotných loutkoherců (62 %), tak podle projeveného kladného vztahu dotazované veřejnosti k loutkovému divadlu (76 %) a návštěvnosti představení (rovněž 76 %). Téměř polovina respondentů ze zástupců veřejnosti by si přála větší nabídku loutkových představení ve svém okolí (47 %), rovněž loutkáři, kteří od zápisu očekávají zlepšení pro svůj soubor, by si přáli více nabídek na svá představení (41%). Uvedené odpovědi dokázaly, že všichni respondenti považují loutkářství za přirozenou součást své kultury. Tato otázka byla položena i přímo a pozitivně na ni reagovalo 79 % loutkářů a 69 % veřejnosti.

Nicméně neblahým zjištěním vyplývajícím z dotazníkového šetření a potvrzujícím hypotézu této práce je, že podle 76 % loutkoherců není loutkářství v naší společnosti dostatečně uznáváno. Pouze 19 % zvolilo možnost, že loutkové divadlo přetrvá, na druhou stranu jen 5 % uvedlo, že loutkové divadlo zaniká. 73 % loutkářů spatřuje v případném zápisu „Slovenského a českého loutkářství“ na světový seznam UNESCO možnost, jak navrátit tomuto fenoménu uznání, které zasluhuje. Také průzkum s veřejností ukázal, že uznání loutkářství je jedním z očekávaných přínosů zápisu (dle 57 % respondentů).

Celkem 60 % loutkoherců a 40 % ostatních respondentů uvedlo, že zná *Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva (UNESCO)*. Z dotazníkového šetření s loutkoherci

vyplývalo, že oslovení loutkáři (73 %) již mají povědomí také o tom, že se české loutkářství spolu se slovenským uchází o zápis do tohoto seznamu. Většina respondentů považuje spojení Slovenské a České republiky (díky větší preferenci nadnárodních nominací) za správný krok (78 % loutkářů a z 80 % dle veřejného mínění) a se snahami o zápis na světový seznam UNESCO souhlasí (79 % loutkářů a 69 % veřejnosti).

Až 57 % loutkoherců si však od případného zápisu neslibuje pro svou vlastní činnost žádné výhody. Celkem 69 % účastníků průzkumu s veřejností a 61 % loutkářů od zápisu očekává zlepšení postavení českého a slovenského loutkářství obecně. Největším přínosem by měla být dle loutkářů větší podpora loutkového divadla formou dotací a jiných zvýhodnění od krajů, obcí i státu (77 %) a uznání hodnot českého a slovenského loutkářství (73 %). Dle obou skupin dotazovaných by zápis měl přispět ke zviditelnění českého a slovenského loutkářství v zahraničí (71 % loutkářů a 75 % veřejnosti), což je zcela v souladu s cílem *Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva*, který vznikl, „aby zajistil lepší zviditelnění nemateriálního kulturního dědictví a povědomí o jeho významu“. Pouze 33 % loutkářů si myslí, že jsou u nás muzea vystavující loutky na dostatečné úrovni, podle 27 % muzea nemají vliv na zachování, podporu či prezentaci loutkářství a 54 % uvedlo, že jejich činnost by se mohla zkvalitnit díky případnému zápisu.

Žádné riziko spojené se zápisem nehrozí dle 49 % loutkářů a dle 29 % ostatních respondentů. Celkem 64 % loutkoherců uvedlo, že riziko nehrozí ani jejich vlastní činnosti. Za největší riziko považují loutkoherci i veřejnost především hrozbu zneužití plánované podpory loutkářství ve formě nově vznikajících projektů či souborů jen za účelem obohacení (celkem 33 % loutkářů a 45 % veřejnosti). Jako riziko hrozící konkrétně jejich vlastnímu souboru loutkáři nejčastěji uváděli přílišný tlak na „správnost“ provedení loutkových představení ze strany pořadatelů a institucí (21 %).

Průzkum rovněž ukázal, že vnímání pojmu „tradiční loutkové divadlo“ je v současné době poměrně roztříštěné. Spojujícím tradičním prvkem jsou v obou dotaznických šetřeních dřevěné marionety (62 % loutkářů a 54 % zástupců veřejnosti). 64 % dotazovaných loutkářů (a 36 % veřejnosti) za tradiční považuje převážně lidové loutkové divadlo kočovných marionetářů minulých staletí (resp. jeho interpretaci). Tradiční loutkové divadlo (alespoň v podobě, v jaké je chápáno samotnými loutkáři) je dnes dle dotaznického šetření značně frekventované, jeho formám se věnuje téměř polovina dotazovaných loutkářů (47 %) a dřevěné marionety využívá 57 %, i když celkem 63 % loutkoherců uvedlo, že je při vodění loutek „odkryto“.

Závěr

Diplomová práce podala ucelený přehled o současných tendencích zachovat české a slovenské loutkářství jako nehmotné kulturní dědictví na národní i mezinárodní úrovni, které vyústily v nominaci prvku „Slovenské a české loutkářství“ na *Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva*. Pomocí analýzy historického vývoje a současného stavu českého a slovenského loutkářství byly nastíněny společné rysy i rozdíly obou fenoménů.

V České republice je loutkářství značně rozšířeno, ve všech krajích působí mnohé profesionální i amatérské loutkoherecké soubory, které ve svých představeních svým tvůrčím způsobem interpretují tradiční formy loutkářství a tradici obohacují nebo nalézají zcela nové cesty vyjádření. Na Slovensku bylo loutkářské umění dlouho předáváno z generace na generaci v rozvětvených loutkářských rodinách, jejichž potomci se věnují loutkovému divadlu dodnes, i když v mnohem menším rozsahu. Zda bude české a slovenské loutkářství prohlášeno za součást nehmotného kulturního dědictví lidstva, se ukáže až po posouzení nominační dokumentace mezivládním výborem UNESCO v listopadu roku 2016.

Jelikož je v České republice implementačním nástrojem *Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví* zatím jen *Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice*, statek „České loutkářství – lidové interpretační umění“ zapsaný v *Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky* by měl být považován za prvek tradiční lidové kultury reprezentující nehmotné kulturní dědictví. Proto byly v práci popsány proměny pojmů „tradiční“ a „lidové“ loutkové divadlo. Také na mezinárodní scéně se projevují snahy posílit tradici světového loutkového divadelnictví (vznikla např. Komise pro dědictví UNIMA, díky které by měly být blíže prozkoumány mj. formy tradičního českého loutkářství).

Pomocí dotazníkového průzkumu bylo zjištěno, že podle 76 % dotazovaných loutkoherců českému loutkářství chybí zasloužené uznání. K zajištění úcty a posílení vědomí o důležitosti tohoto fenoménu by měl sloužit zápis prvku „České loutkářství – lidové interpretační umění“ v *Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky*. O tom, že si tyto počty české loutkářství zaslouží, svědčí velké množství českých profesionálních i amatérských loutkohereckých souborů, návštěvnost loutkových představení a loutkářských festivalů s dlouhou tradicí, více než stoletá tradice časopisu *Loutkář*, činnost českého střediska UNIMA, existence mnoha českých muzeí loutek, výstavní projekty prezentující české loutkářství v zahraničí, udělování *Ceny Thálie za celoživotní mistrovství v oboru loutkového divadla*, rozšíření možností vzdělávání v oboru loutkářství (Loutkářská konzervatoř a projekt *Three Layers*) i vysoký podíl vznikajících projektů zaměřených na loutkové divadlo a jejich podpora kraji, obcemi a Ministerstvem kultury ČR.

Prohlášení českého loutkářství za ohrožený fenomén teoretiky loutkového divadla – Kateřinou Leškovou-Dolenskou a Jaroslavem Blechou – a skutečnost, že loutkářství již není prioritou na Katedře alternativního a loutkového divadla, do jisté míry podporuje tezi, že je kontinuita českého loutkářství v ohrožení. Nicméně díky dotazníkovému šetření s loutkáři a veřejností bylo prokázáno, že loutkářství je zanikajícím jevem pouze podle 5 % loutkoherců a není

ohroženo ztrátou zájmu dle 62 % loutkářů a 76 % veřejnosti. Jelikož je touha hrát loutkové divadlo probouzena u dětí a mládeže při návštěvách loutkových představení, pro zachování autenticity této živé kultury a její předávání dalším generacím je nejpodstatnější právě divácký zájem.

S hypotézou, že „české loutkářství je ohrožený druh umění a jako fenomén reprezentující nematné kulturní dědictví vyžaduje zachování a větší úctu“, lze tedy souhlasit pouze částečně. Bylo potvrzeno, že české loutkářství vyžaduje zachování a větší uznání, avšak posoudit platnost první části tvrzení, že je loutkové divadlo ohroženo (jako umělecký druh se začíná vytrácet), se ukázalo jako problematické. Spíše by se dalo říci, že se projevují snahy o zachování loutkářství nikoliv jako zanikajícího jevu, nýbrž fenoménu reprezentujícího skutečnou, pro současnou českou společnost přirozenou, kulturu.

Seznam použitých zdrojů

1. Publikace a periodika

BEZDĚK, Zdeněk. *Dějiny české loutkové hry do roku 1945*. 1. vyd. Editor Jarmila Majerová. Praha: Divadelní ústav, 1983, 174 s.

BLECHA, Jaroslav. *Anderleho Radvaň 2011*. In: *Loutkář*. 2011, roč. LXI., č. 5. ISSN 1211-4065. s. 336–337.

BLECHA, Jaroslav. *Marionetář Josef Šimek a „jeho“ loutky ve sbírce Moravského zemského muzea v Brně*. In: *Slovenský národopis*. - Roč. 60, č. 3 (2012), s. 259-265.

BLECHA, Jaroslav. *Moravské zemské muzeum v Brně, oddělení dějin divadla 1957-2007*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2007, 38 s. ISBN 978-80-7028-313-4.

BLECHA, Jaroslav. „*Theatrum cum pimperlis*“ a odkaz marionetářského rodu Kopeckých ve sbírce Moravského zemského muzea. In: *Národopisná revue*. Roč. XVII, č. 1 (2007), s. 3-8. Dostupné z: <http://revue.nulk.cz/pdf/r1-2007.pdf> [cit. 2016-02-16].

ČERNÝ, František. *Kapitoly z dějin českého divadla*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2000, 410 s. ISBN 80-200-0782-2.

DUBSKÁ, Alice. *České ochotnické loutkářství do roku 1918*. In: *Cesty českého amatérského divadla: vývojové tendence*. Vyd. 1. Editor Jan Císař, Lenka Lázňovská. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1998, 444 s. ISBN 80-706-8129-2. s. 97-103.

DUBSKÁ, Alice. *České ochotnické loutkářství v letech 1918-1945*. In: *Cesty českého amatérského divadla: vývojové tendence*. Vyd. 1. Editor Jan Císař, Lenka Lázňovská. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1998, 444 s. ISBN 80-706-8129-2. s. 137-150.

DUBSKÁ, Alice. *Dvě století českého loutkářství: vývojové proměny českého loutkového divadla od poloviny 18. století do roku 1945*. 1. vyd. V Praze: Akademie múzických umění, Divadelní fakulta, Katedra alternativního a loutkového divadla, 2004, 302 s. ISBN 80-7331-008-2.

DUBSKÁ, Alice. *Přehled historie loutkového divadla v českých zemích do roku 1945*. In: KLÍMA, Miloslav, VOJTÍŠKOVÁ, Zuzana (ed.). *Živé dědictví loutkářství*. 1. vyd. Praha: Akademie múzických umění v Praze (Nakladatelství AMU) ve spolupráci se Sdružením pro podporu tradic východočeského loutkářství a Muzeem loutkářských kultur v Chrudimi, 2013, 279 s. ISBN 978-80-7331-279-4, s. 14-39.

GROSOVÁ, Stanislava. *Marketing: principy, postupy, metody*. Praha: Vysoká škola chemicko-technologická, 2002. ISBN 80-7080-505-6.

HAMAR, Juraj. *Ľudové bábkárstvo v období totalitného režimu 2. polovice 20. storočia*. In: Slovenský národopis. - Roč. 60, č. 3 (2012), s. 266-278.

HAMAR, Juraj. *Ľudové bábkky v zbierke Antona Anderleho*. In: Remeslo Umenie Dizajn. č. 03 (2008). Dostupné z: <http://www.uluv.sk/sk/web/casopis-rud/archiv/rok-2008/rud-032008/juraj-hamar-ludove-babky-v-zbierke-antona-anderleho/> [cit. 2016-02-16].

HAMAR, Juraj. *Gašparko ešte žije. K tradičnému bábkovému divadlu na Slovensku*. In: Národopisná revue. Roč. XII, č. 4 (2002), s. 213-217. Dostupné z: <http://revue.nul.kz/pdf/r4-2002.pdf> [cit. 2016-02-16].

HLEDÍKOVÁ, Ida. *Predpoklady vzniku marionetového divadla na Slovensku*. In: HLEDÍKOVÁ, Ida (ed.). *Tradícia v bábkovom divadle minulosti a súčasnosti: zborník vedeckých štúdií z medzinárodnej konferencie*. Bratislava: Vysoká škola múzických umení v Bratislave, 2010, 111 s. ISBN 978-80-89439-05-8.

HLEDÍKOVÁ-POLÍVKOVÁ, Ida. *Komedianti - kočovníci - bábkari*. 1. vyd. Bratislava: Divadelný ústav, 2006. ISBN 80-88987-77-6.

HLEDÍKOVÁ-POLÍVKOVÁ, Ida. *Festival plný dobrej úrody*. In: Loutkář, 2009, roč. LIX, č. 4. ISSN 1211-4065. s. 169–171.

HORVÁTHOVÁ, Anežka. *Proměny české loutkářské tradice a její formy v současnosti*. Praha, 2013 [cit. 2016-2-14]. 65 s. Bakalářská práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Podnikohospodářská fakulta – Arts Management. Vedoucí práce PhDr. Zuzana Malcová.

JAKLOVÁ, Lenka. *Cestou na národní seznam*. In: KLÍMA, Miloslav, VOJTÍŠKOVÁ, Zuzana (ed.). *Živé dědictví loutkářství*. 1. vyd. Praha: Akademie múzických umění v Praze (Nakladatelství AMU) ve spolupráci se Sdružením pro podporu tradic východočeského loutkářství a Muzeem loutkářských kultur v Chrudimi, 2013, 279 s. ISBN 978-80-7331-279-4, s. 214-217.

JURKOWSKI, Henryk. *Metamorfózy bábkového divadla v 20. storočí*. 1. vyd. Bratislava: Divadelný ústav, 2004, 275 s. ISBN 80-88987-51-2.

KESNER, Ladislav. *Marketing a management muzeí a památek*. 1. vyd. Praha, Grada, 2005, 304 s. Expert (Grada). ISBN 80-247-1104-4.

KLÍMA, Miloslav. *Nehmotný kulturní statek*. In: KLÍMA, Miloslav, VOJTÍŠKOVÁ, Zuzana (ed.). *Živé dědictví loutkářství*. 1. vyd. Praha: Akademie múzických umění v Praze (Nakladatelství AMU) ve spolupráci se Sdružením pro podporu tradic východočeského loutkářství a Muzeem loutkářských kultur v Chrudimi, 2013, 279 s. ISBN 978-80-7331-279-4, s. 8-13.

KYSEĽ, Vladimír. *Reprezentatívny zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska*. In: Slovenský národopis. - Roč. 60, č. 3 (2012), s. 365-367.

LÁZŇOVSKÁ, Lenka. *České loutkářství míří do UNESCO*. In: Loutkář. 2015, roč. LXV., č. 1. ISSN 1211-4065. s. 12-13.

LÁZŇOVSKÁ, Lenka. *Na seznam UNESCO by si zasloužilo zapsat celé amatérské divadlo*. Rozhovor vedl Jan Mrázek. In: Zpravodaj 84. Jiráskova Hronova 2014, s. 1-2.

LEŠKOVÁ-DOLENSKÁ, Kateřina. *Profesionální loutkové divadlo dnes – statutární a nezávislé soubory*. In: KLÍMA, Miloslav, VOJTÍŠKOVÁ, Zuzana (ed.). *Živé dědictví loutkářství*. 1. vyd. Praha: Akademie múzických umění v Praze (Nakladatelství AMU) ve spolupráci se Sdružením pro podporu tradic východočeského loutkářství a Muzeem loutkářských kultur v Chrudimi, 2013, 279 s. ISBN 978-80-7331-279-4, s. 76-101.

LEŠKOVÁ-DOLENSKÁ, Kateřina. *Sběratelé Marie a Pavel Jiráskovi*. In: Loutkář. 2012, roč. LXII., č. 2. ISSN 1211-4065. s. 82.

LEŠKOVÁ-DOLENSKÁ, Kateřina. *Zmizely loutky z KALD DAMU?* In: Loutkář. 2015, roč. LXV., č. 4. ISSN 1211-4065. s. 25-27.

LORMAN, Jiří. *O licenciích*. In: Loutková scéna. 1946, roč. II., č. 8., s. 117.

Loutkář, 1930. *Jak se žádá o licenci pro loutkové divadlo*. In: Loutkář. 1930, roč. XVII., č. 2. (bez uvedení autora)

MALÍKOVÁ, Nina. *Dědictví v Kanadě*. In: Loutkář. 2015, roč. LXV., č. 4. ISSN 1211-4065. s. 34.

McCORMICK, John. *Bábkarstvo ako forma ľudového divadla*. In: Slovenský národopis. - Roč. 60, č. 3 (2012), s. 312 – 322.

OZÁBAL, Ján, *Z dejín slovenského amatérského bábkarstva po roku 1945*. In: ŠTEFKO, Vladimír. *Slovenské ochotnícke bábkové divadlo*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1979, 137 s.; s. 26-48.

OZÁBALOVÁ, Ivica: *Bábkarské festivaly na Slovensku*. In: Loutkář. 2006, roč. LVI, č. 5, s. 230. ISSN 1211-4065.

PREDMERSKÝ, Vladimír. *Stručné dějiny slovenského ochotníckého bábkarstva*. In: ŠTEFKO, Vladimír. *Slovenské ochotnícke bábkové divadlo*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1979, 137 s.; s. 9-25.

PUNCH, Keith. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál, 2008, 152 s. ISBN 978-80-7367-381-9.

STOKLAS, Eugen. *Přívab loutkového divadla*. In: Loutková scéna. 1947, roč. III., č. 4. s. 53.

MALÍK, Jan. *Jevištní svět loutek*. In: ŠECHTL, Josef, Jan MALÍK a Jan DVOŘÁK. *Svět loutek*. 1. vyd. V Hradci Králové: Kruh, 1978, 180 s. Kraj.

SOKOL, František. *Ochotnické loutkářství v letech 1945-1969*. In: *Cesty českého amatérského divadla: vývojové tendence*. Vyd. 1. Editor Jan Císař, Lenka Lázňovská. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1998, 444 s. ISBN 80-706-8129-2. s. 223-240.

ŠESTÁK, Zdeněk (ed.). *Kašpárek stále aktuální: sedm českých loutkových her vydaných v letech 1924 až 1932*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2000, 224 s. ISBN 80-200-0808-x.

ŠTEFKO, Vladimír. *Kritika, teória, história*. In: ŠTEFKO, Vladimír. *Slovenské ochotnícke bábkové divadlo*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1979, 137 s.; s. 49-60.

UNIMA 1929 Praha: *sborník k 50. výročí založení mezinárodní unie loutkářů*. 1. vyd. Editor Eduard Vavruška. Praha: Divadelní ústav, 1979, 56 s.

VESELÝ, Jindřich. *Jak úřady v Praze a Brně uznávají význam loutkových divadel*. In: *Loutkář*. 1930, roč. XVII., č. 4.

VESELÝ, Jindřich. *Soustředění čsl. zahraničních loutkových divadel*. In: *Loutkář*. 1930, roč. XVII., č. 2.

2. Dokumenty

„Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice na období 2016 – 2020“ [online]. [cit. 2016-03-12]. Dostupný z: <http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/regionalni-a-narodnostni-kultura/koncepce-a-jine-ustavujici-dokumenty/-koncepce-ucinnesi-pece-o-tradicni-lidovou-kulturu-v-ceske-republiky-na-leta-2016-az-2020-278056/>.

„Metodický pokyn pro vedení Seznamu nemateriálních statků TLK č.j. MK 70223 2012 ORNK“ [online]. [cit. 2016-03-12]. Dostupný z: http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-dedictvi/regionalni-a-narodnostni-kultura/seznam_nem_statku/seznam-nematerialnich-statku-tradicni-a-lidove-kultury-ceske-republiky-37400/.

„Návrhový a evidenční list kulturního statku „České loutkářství“ k zápisu do Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky“ [online]. [cit. 2016-03-12]. Dostupný z: http://www.nulk.cz/files/narodni_seznam/loutkarstvi_nominace.pdf.

„Návrhový a evidenční list kulturního statku „Východočeské loutkářství“ k zápisu do Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky“ [online]. [cit. 2016-03-12]. Dostupný z: http://www.nulk.cz/files/narodni_seznam/Nominace_narodni_seznam_loutkarstvi.pdf [cit. 2016-03-12].

„Návrh USNESENÍ Senátu Parlamentu České republiky k vládním návrhu, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vypsání soublasu s ratifikací Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví“ [online] [cit. 2016-03-25]. Dostupný z: <http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/44996/38286>.

„Nominační dokumentace k zápisu statku „Slovenské a české loutkářství“ do Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO“ [online] [cit. 2016-03-25]. Dostupná z: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/files-2016-under-process-00774>.

„Plán implementace Státní kulturní politiky na léta 2015 – 2020“ [online] [cit. 2016-04-06]. Dostupný z: <http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-politika/statni-kulturni-politika-na-leta-2015--2020--s-vyhledem-do-roku-2025-252032/>.

„Příkaz ministra kultury č. 41/2008, kterým se zřizuje „Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky“: [online] [cit. 2016-02-14]. Dostupný z: http://www.nulk.cz/files/narodni_seznam/prikaz_ministra.pdf.

„Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví“ [online]. UNESCO, Paříž, 2003 [cit. 2016-03-09]. Dostupná z: <http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=339>.

„Výroční zpráva Ministerstva kultury za rok 2014“ [online]. Ministerstvo kultury 2007-2016 [cit. 2016-04-07]. Dostupná z: <http://www.mkcr.cz/cz/ministerstvo/vyrocni-zpravy/vyrocni-zprava-ministerstva-kultury-za-rok-2014-253701/>.

„Výroční zpráva Národního informačního a poradenského střediska pro kulturu za rok 2015“ [online]. NIPOS, Praha, únor 2016 [cit. 2016-03-20]. Dostupná z: http://www.nipos-mk.cz/wp-content/uploads/2009/03/VZ_NIPOS_2015_web.pdf.

„Výroční zpráva za rok 2014. Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi“ [online]. Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi 2011-2016 [cit. 2016-04-07]. Dostupná z: <http://www.puppets.cz/index.php?page=kestazeni>.

„Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2014, II.díl, Divadla, hudební soubory, výstavní činnost a festivaly“. Národní informační a poradenské středisko pro kulturu 2015, Centrum informací a statistik kultury, ISBN 978-80-7068-294-4.

3. Internetové zdroje

Animare Silva [online]. Animare Silva rodinné bábkové divadlo manželů Pilátovců 2016 [cit. 2016-03-04]. Dostupné z: <http://www.animaresilva.sk/o-nas/>.

Bábkarská Bystrica [online]. Bábkarská Bystrica 2014 [cit. 2016-03-04]. Dostupné z: <http://www.bdnr.sk/bab/o-festivale/aktuality>.

Bábkové divadlo Žilina. *Bábková Žilina 2009* [online]. Bábkové divadlo Žilina [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: http://www.bdz.sk/index.php?name=menu_repertoar&id=59

Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru. *Kritériá a podmienky nominácie* [online]. Slovenský ľudový umelecký kolektív [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: <http://www.ludovakultura.sk/index.php?id=6042>.

Divadlo loutek Ostrava. *Spectaculo interesse* [online]. Divadlo loutek Ostrava [cit. 2016-02-12]. Dostupné z: <http://www.dlo-ostrava.cz/festivaly/spectaculo-interesse/o-festivalu/>.

Divadlo Minor. *Minor včera a dnes* [online]. Divadlo Minor 2016. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://www.minor.cz/o-divadle/minor-vcera-a-dnes/>.

Divadlo pod balkonom [online]. Divadlo pod balkonom 2015 [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: <http://divadlopodbalkonom.sk>.

DZADÍKOVÁ, Lenka. *Gejza Dežorž: Gašparkove šibalství alebo erotické dobrodružství Bob de Nira*. 31.5.2010. Dostupné z: <http://www.theatre.sk/isrecenzie/73/97/Gasparko-Faust-a-falus/?cntnt01origid=97/> [cit. 2016-02-16].

Elektronická encyklopedie *Tradičná ľudová kultúra Slovenska slovom a obrazom* [online]. Koordinačné centrum tradičnej ľudovej kultúry, Slovenský ľudový umelecký kolektív, Ústav etnológie SAV 2011. [cit. 2016-02-14]. Dostupná z: <http://www.ludovakultura.sk/index.php?id=5072>.

Elektronická encyklopedie Ústredie ľudovej umeleckej výroby. [online] [cit. 2016-02-14]. Dostupná z: <http://www.uluv.sk/product/babkarstvo-1286/>.

FOLK-TALE. Lidová pohádka. Srovnání různorodých cest loutkového nastudování norské pohádky. *O projektu* [online]. FOLK-TALE 2016 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: http://www.folktale.eu/o_projektu/.

Intangible cultural heritage UNESCO. *Browse the Lists of Intangible Cultural Heritage and the Register of Best Safeguarding Practices* [online]. Intangible heritage - Culture Sector - UNESCO. 2016. [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/lists?multinational=3&type=00002&display1=inscriptionID#tabs>.

Katedra alternativního a loutkového divadla [online]. Divadelní fakulta Akademie múzických umění v Praze 2016 [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <https://www.damu.cz/cs/katedry/katedra-alternativniho-a-loutkoveho-divadla>.

Loutkář. *Středověká legenda Jobanes Faust ožívá v loutkovém filmu* [online]. 21. ledna 2013. Loutkář 2013. [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: <http://www.loutkar.eu/index.php?id=609>.

Mezinárodní loutkářská unie. *Co je UNIMA?* [online]. Institut umění - Divadelní ústav 2016 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: <http://unima.idu.cz/cs/co-je-unima-3>.

Ministerstvo kultury. Odbor regionální a národnostní kultury. *Fenomén tradičního loutkářství směřuje k česko-slovenské nadnárodní nominaci do Reprezentativního seznamu UNESCO* [online]. 20. března 2014. Ministerstvo kultury 2007–2010. [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/fenomen-tradicniho-loutkarstvi-smeruje-k-cesko-slovenske-nadnarodni-nominaci-do-reprezentativniho-seznamu-unesco-214541/tmplid-228>.

Ministerstvo kultury. Tiskové oddělení. *Jednání ministrů kultury České a Slovenské republiky* [online]. 24. dubna 2014. Ministerstvo kultury 2007–2010. [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/jednani-ministru-kultury-ceske-a-slovenske-republiky-218630>.

Mírotické setkání loutek a hudby [online]. Mírotické setkání loutek a hudby 2015. [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://mirotickesetkani.cz>.

Modranská beseda. *Rozprávková Modra 2015* [online] [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: http://www.modranska-beseda.sk/category/podujatia/rozpravkova_modra.

Moravské zemské muzeum. *Divadlo českých potulných loutkářů* [online]. Moravské zemské muzeum 2011-2016. [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <http://www.mzm.cz/hradec-kralove-divadlo/>.

Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi [online]. Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi 2011-2016. [cit. 2016-03-27]. Dostupné z: <http://www.puppets.cz>.

Naivní divadlo Liberec. [online]. Naivní divadlo Liberec 2016 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.naivnidivadlo.cz/viewer.php?clanek=Materinka>.

Národní ústav lidové kultury. *Spolupráce s UNESCO* [online]. Národní ústav lidové kultury 2008 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.nulk.cz/Informace.aspx?sid=10>.

Portail des Arts de la Marionnette. *Why PAM?* [online]. Portail des Arts de la Marionnette 2016 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: http://www.artsdelamarionnette.eu/app/photopro.sk/marionnettes/publi/CMS/pourquoi_le_pam.

Přelet nad loutkářským hnízdem [online]. Sdružení pro vydávání časopisu Loutkář 2013 – 2016 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://www.prelet.cz>.

Skupova Plzeň [online]. Skupova Plzeň 2015 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.divadloalfa.cz/skupova-plzen/index.php?lang=cz>.

Slovenské marionetové divadlo. [online]. Dezorzovo lútkové divadlo 2011 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <http://www.marionetovedivadlo.sk>.

Staré Divadlo Nitra. *Medzinárodná prebliadka divadiel a divadelných škôl krajín V4* [online]. Staré Divadlo Nitra [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <http://www.staredivadlo.sk/historia/ucast-na-festivaloch/stretnutie-setkani-spotkanie-talalkozas-2014/>.

Stražanovo bábkové divadlo Ladislava Stražana ml. [online]. Stražanovo bábkové divadlo 2009 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: <http://strazanbabdivadlo.webnode.sk/o-nas/>.

Švestkový dvůr. *Divadlo Continuo* [online]. Švestkový dvůr 2016 [cit. 2016-02-12]. Dostupné z: <http://www.svestkovydvur.cz>.

Teatro en kofro – Divadlo v kufri [online]. Teatro en kofro 2003-2014 [cit. 2016-03-10].
Dostupné z: <http://www.dvk.sk>.

Tyjátr [online]. Tyjátr 2016 [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: <http://www.tyjatr.sk/tyjatr>.

SOMOŠ, Michal. *Mezinárodní projekt Three Layers* [online]. 4. březen 2015. Loutkář 2016 [cit. 2016-04-06]. Dostupné z: <http://www.loutkar.eu/index.php?id=1104>.

ZAJÍČEK, Jaromír. *Otevření Centra pro badatelskou, dokumentační a publikační činnost* [online]. 20. březen 2016. Chrudimka.cz 2002-2016. [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://chrudimka.cz/otevreni-centra-pro-badatelskou-dokumentacni-a-publikacni-cinnost.html>.

Obrazová příloha

Obrázek 1 Kopeckého loutkové divadla na začátku 20. století. Repro archive, zdroj: <http://www.divadelni-noviny.cz/ceske-loutkarstvi-miri-do-unesco>

Obrázek 2 Interiér loutkářské maringotky rodiny Kopeckých (potomka Matěje Kopeckého – Vojtěcha), Skanzen Veselý Kopec, zdroj: vlastní fotografie autorky

Obrázek 3 Vystoupení Antona Anderleho a Juraje Hamara. Archiv Juraja Hamara, zdroj: <http://tv.sme.sk/v/28395/majstri-babkari-davali-dobier-aj-dedinske-keleby.html>

Obrázek 4 Vystoupení Anderlovců na Scénické žitvě v roce 1970, zleva Bobuslav, Jaroslav a Anton. Archiv Juraje Hamara, zdroj: <http://www.ludovakultura.sk/index.php?id=5074>

Obrázek 5 a 6 Plakát na loutkové představení „Posvícení v Hudlicích“ souboru Buchty a loutky a fotografie z představení, zdroj: <http://www.divadelni-noviny.cz/sezrali-jste-mi-deti> a <http://www.prague.eu/file/edee/event/2131/2.jpg>